

Seinien takana paljon työtä

Selvitys vankilasta vapautuvien vaikeasti
asutettavien tukimahdollisuuksista

Hannakaisa Ryynänen

Sisältö

Tiivistelmä.....	3
Alkusanat	4
1. Johdanto	6
1.1. Tehtävänanto ja tutkimuskysymykset	7
1.2. Raportin rakenne	8
2. Kirjallisuus.....	9
2.1. Vapautuvat vangit kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa	9
2.2. Vapautuvat vangit riskiyhteiskunnan keskiössä	10
2.3. Riski?.....	13
3. Kohderyhmä	14
3.1. Vaikeasti asutettavien määrittelyä.....	15
3.2. Kohderyhmän määrittely.....	17
3.2.1. Tunnettavuus.....	19
3.2.2. Koko rangaistusta suorittavat.....	21
3.2.3. Elinkautisvangit.....	22
3.2.4. Muut kohderyhmään kuuluvat: seksuaalirikoksista ja muusta vakavasta väkivallasta tuomitut ..	23
4. Tutkimusprojektin toteutus ja aineisto	26
4.1. Vierailut ja haastattelut	26
4.2. Työskentely Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasumispalveluissa	28
4.3. Vankitietojärjestelmän otanta.....	29
4.3.1. Otannan rajaus	30
4.3.2. Vankitietojärjestelmästä kerätyn aineiston ongelmat	31
4.4. Muu aineisto.....	32
5. Aineiston analyysi	33
5.1. Kohderyhmän koko	33
5.1.1. Elinkautisvangit ja koko rangaistusta suorittavat.....	33
5.1.2. Muut aineiston vangit: seksuaalirikoksista ja muusta vakavasta väkivallasta tuomitut aineistossa	36
5.2. Kohderyhmän vapautumiskunnat ja muita tietoja aineistosta	37
5.3. Yhteenvetoa	39
6. Suomalaiset tuetun asumisen käytänteet.....	40
6.1. Suomalaisia esimerkkejä	41
6.1.1. Pääkaupunkiseutu	41
6.1.2. Tampere.....	45
6.1.3. Oulu	47
6.1.4. Kuopio.....	48
6.1.5. Jyväskylä	50
6.2. Tuen hinta.....	50
6.3. Muurin takaa muurin eteen	51
7. Asumisen ja tuen malleja ulkomailta	55
7.1. Ulkomaisia tuetun asumisen malleja.....	56

7.1.1. Pohjoismaat	56
7.1.2. Iso-Britannia	59
7.1.3. Yhteenvetoa ulkomaisista palveluista	62
7.2. Muita tuen malleja	65
7.2.1. Circles of Support – tuen ympyrät.....	65
8. Johtopäätökset	67
8.1. Yleistä	67
8.2. Kriminaalihuollon tukisäätiön rooli vaikeasti asutettavien asuttamisessa	71
9. Lopuksi.....	73
Lähdeluettelo.....	75
Liitteet	79
Liite 1. Vierailut ja tapaamiset.....	79
2008	79
2009	80
Liite 2. Internet-sivut	81
Kuntien Internet-sivuja	81
Järjestöjen ja muiden tahojen Internet-sivuja	82
Liite 3. Kuviot ja taulukot.....	83
English summary.....	84

Tiivistelmä

Vaikeasti asutettavat vangit on Suomessa perinteisesti käsitetty akuutista päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviksi yhteiskunnan palvelurakenteista syrjäytyneiksi henkilöiksi. Vapautuvissa vangeissa on kuitenkin myös heitä, joiden kohdalla asumisen ongelmat nousevat esiin pitkäaikaisen vankeusrangaistuksen, oletetun korkean uusimisriskin, tunnettavuuden tai rikoksen laadusta johtuvan ulkopuolisen paineen vuoksi.

Kriminaalihuollon tukisäätiössä toteutetussa ”Vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdollisuudet”-tutkimusprojektissa kartoitettiin näille vangeille tarjolla olevia tuetun asumisen ratkaisuja Suomessa ja ulkomailla sekä pohdittiin yleisemmin, millaisia tuetun asumisen ratkaisuja kohderyhmän vangit tarvitsevat vankilasta vapauduttuaan, jotta heidän asumisensa onnistuisi, tukisi siviiliin paluuta ja takaisi ympäristön turvallisuuden. Lisäksi tutkimusprojektissa selvitettiin, millä tavoin Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalvelut asettuvat kohderyhmän tuetun asumisen polkuun. Aineistona käytettiin vierailujen aikana kerätyn materiaalin lisäksi Rikosseuraamusviraston (1.1.2010 alkaen Rikosseuraamuslaitos) vankitietojärjestelmästä tehtyä otantaa sekä muita Rikosseuraamusvirastosta saatuja tilastotietoja.

Tutkimusprojektin aikana toteutettujen vierailukäyntien yhteydessä nousi selkeästi esiin tarve joustavien tuettujen asumispalveluiden lisäämiselle kunnissa. Osin kyse on rakenteellisesta ongelmasta, osittain selvityksen kohderyhmän asumispalveluiden tarpeen tunnustamisesta. Tuettujen asumispalvelujen lisäksi kunnissa on tarvetta hoitopaikkojen ja kuntoutusjatkumoiden luomiselle. Osittain kohderyhmän kohdalla voidaan vapautumisvaiheessa käyttää olemassa olevia rakenteita, kuten valvottua koevapautta, mutta myös pidempikestoisille tukipalveluille ja hoito-ohjelmille on tarvetta. Myös palvelujen yksilölliseen suunnitteluun tulisi kiinnittää huomiota.

Kriminaalihuollon tukisäätiölle on kertynyt kokemusta kohderyhmään kuuluvien vankien asuttamisesta. Asumispalveluiden kasvavan kysynnän myötä säätiössä on kuitenkin kiinnitettävä huomiota tukiasuntorakenteen joustavuuteen ja työntekijäresurssien säilyttämiseen. Nämä edellyttävät palveluvalmiuden turvaavaa rahoitusratkaisua. Myös työntekijöiden lisäkoulutuksen tarve samoin kuin työntekijöiden työssä jaksaminen ovat alueita, jotka tulee huomioida vaikeasti asutettavien vapautuneiden kanssa työskennellessä.

Alkusanat

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman (2008 – 2011) tavoitteena on, että pitkäaikaisasunnottomuus puolittuu vuoteen 2011 mennessä. Ohjelman yhtenä osatavoitteena on lisätä ja kehittää tuettua asumista kriminaalihuollon asiakkaille, erityisesti asunnottomana vankilasta vapautuville. Tätä tarkoitusta varten Raha-automaattiyhdistys on myöntänyt kriminaalihuollon kohderyhmälle asuntoja ja asumisen tukipalveluja järjestäville järjestöille avustuksia sekä toiminnan kehittämiseen että asuntojen hankintaan.

”Vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdollisuudet” -selvityksen tarkoituksena on jäsentää asunnottomana vankilasta vapautuvien tilanteeseen liittyviä tekijöitä, jotka heijastuvat vaikeutena heidän asuttamisessaan tai asuttamisen onnistumisessa. Toisaalta kotimaisten ja ulkomaisten toimintamallien ja kokemusten kautta pyritään tuomaan ajatuksia ja ehdotuksia asiakaskunnan asumisen tukipalvelujen järjestämiseen ja siinä tarvittaviin yhteistyörakenteisiin.

Merkittävä osa vankilasta vapautuvista on sellaisia, joiden elämässä päihteiden ongelmakäyttö ja siitä aiheutuvat seuraukset ovat heijastuneet myös erilaisina asumisen vaikeuksina, asunnottomuutena sekä rikolliseen alakulttuuriin kytkeytymisenä. Päihdeongelmien lisäksi taustalta löytyy yleensä muita psykososiaalisia häiriötekijöitä. Suurelle osalle näistä ihmisistä, ainakin alkuun, turvatus asumisen järjestäminen ja siinä onnistuminen edellyttävät usein ympärivuorokautisia, päihde- ja mielenterveystyön osaamiseen perustuvia tukipalveluja. Osalle riittää tuen tuominen omaan asuntoon, osa tarvitsee palveluasuntotyyppisiä ratkaisuja. Tarvittavien palvelujen järjestäminen ja riittävien voimavarojen osoittaminen niihin on osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Seuraukset näkyvät usein ns. ”pyörövilaisuutena”, jossa sama henkilö toistuvasti kulkee kierrostaan erilaisten asumispalvelujen, laitosten ja asunnottomuuden välillä. Tavallisia pysähdyspaikkoja ovat putkat, päihdehuollon asumispalvelut, sairaalat, vankilat ja asuntolat.

Tässä selvityksessä keskitytään erityisesti niihin vankilasta vapautuviin, joiden asuttaminen on vaikeaa rikollisesta käyttäytymisestä aiheutuvien tekijöiden tai ympäristöstä nousevien syiden vuoksi. Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluissa on törmätty tilanteisiin, joissa vapautuvan

asumista järjestettäessä on jouduttu vakavasti pohtimaan menettelytapoja, joilla asumisen onnistumisen lisäksi kyetään torjumaan ilmeisen vakava uusintarikollisuuden riski ja toisaalta ehkäisemään vapautuvan asumisympäristön ihmisten tai julkisuuden perusteettomat pelot, ennakkoluulot tai häirintä vapautunutta kohtaan. Epäonnistumisen seuraukset voivat olla merkittäviä monella tavalla sekä yhteiskunnan että yksilön näkökulmasta. Vastuun nähdään helposti kuuluvan vain tilanteen keskiössä olevalle vapautuneelle, silloinkin kun asiantuntija voi osoittaa, ettei henkilöllä ole siihen edellytyksiä, tai kun ongelmana ei ole henkilö vaan hänen ympäristönsä.

Näissä haasteellisissa tilanteissa apu on usein löytynyt hakemalla yhteistyökumppaneita, jotka ovat tuoneet mukaan oman osaamisensa ja voimavaransa. Aina tämä ei ole helppoa. Usein esteenä ovat hallinnolliset sektorirajat sekä maksajan löytäminen tarvittaville toimille: ”ei kuulu meille”. Edellä kuvatulla tavalla vaikeasti asutettavia ei lukumääräisesti ole monia. Osa heistä on julkisuudesta tunnettuja, osa sellaisia, jotka vain rikosseuraamusala tuntee. Kenelle tai keille ja miten toimien näiden ihmisten asuminen turvataan ja siihen liittyvät riskit minimoidaan? Mikä tulisi olla Kriminaalihuollon tukisäätiön kaltaisen kolmannen sektorin toimijan rooli näissä tilanteissa asumisen ja muiden tukipalvelujen tuottajana ja alan asiantuntijatahona? Nämä kysymykset olivat pontimena tämän selvityksen käynnistämiseen.

Kriminaalihuollon tukisäätiö muodostaa yhdessä eräiden muiden järjestöjen kanssa kriminaalihuollon asiakkaille tukipalveluja tuottavien järjestöjen verkoston. Näin pyritään turvaamaan palvelujen järjestämisessä rikostaustaisten erityiset tarpeet ja niihin liittyvä asiantuntemus sekä tarvittava verkostotyö muiden toimijoiden kanssa. Kunnallinen sosiaalitoimi on avainasemassa tarvittavan jälkihuollon järjestämisessä. Sen mahdollisuudet tällaisen erityisryhmän jälkihuollon vastuunkantajana ei ole helppo. Nyt käsillä oleva selvitys palvelee tämän verkoston tarpeiden lisäksi asunnottomuustutkimusta sekä kehittyvää rikosseuraamusalaa.

Helsingin Kinaporissa 18.1.2010

Jukka Mäki

Toiminnanjohtaja, Kriminaalihuollon tukisäätiö

1. Johdanto

Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) on valtakunnallinen asiantuntija- ja palveluntuottajajärjestö, joka pyrkii edistämään rikosseuraamusasiakkaiden jälkihuoltoa. Kriminaalihuollon tukisäätiön tehtävänä on parantaa rikosseuraamusasiakkaiden sekä heidän läheistensä asemaa ja selviytymistä yhteiskunnassa kriminaalihuoltotyötä kehittämällä ja tukemalla. Säätiö pyrkii vaikuttamaan uusintarikollisuutta ja sen haittoja vähentävään toimintaan sekä edistämään palvelujen saavutettavuutta ja järjestämistä. Säätiö toimii kriminaalihuollon tutkimus-, kehittämis- ja koulutustehtävissä, kriminaalipoliittisena vaikuttajana, kohderyhmiensä etujen ajajana, vapaaehtoistyön edistäjänä sekä palvelujen turvaajana.

Osana palvelutoimintaansa Kriminaalihuollon tukisäätiö on vuodesta 2004 lähtien tuottanut asumisen tukipalveluita rikoksettomaan ja päihteettömään elämään pyrkiville kuntoutukseen motivoituneille vankilasta vapautuville tai kriminaalihuollon asiakkaina oleville pääkaupunkiseutulaisille. Säätiöllä on neljä asumisyhteisöä ja 27 tukiasuntoa (31.12.2009) eri puolilla pääkaupunkiseutua. Asiakkaiden tausta on vaihteleva niin rikostaustan kuin päihde- ja asumishistorioiden osalta. Yhteisenä nimittäjänä kaikilla on kuitenkin ollut rikostausta sekä tuen tarve.

Säätiön asumispalvelut ovat saaneet vankan aseman jälkihuoltojärjestelmässä pääkaupunkiseudulla, mikä näkyy muun muassa yhteydenottojen määrässä sekä asuntojen ja yhteisöjen täyttöasteessa. Myös Rikosseuraamusviraston (1.1.2010 lähtien Rikosseuraamuslaitos)¹ vankiloille asettamat tavoitteet koevapaussijoitusten määrän kasvattamisesta ovat lisänneet vankiloiden kiinnostusta Kriminaalihuollon tukisäätiön tuettua ja valvottua asumista kohtaan.

Kasvaneen kysynnän myötä tarve löytää asumisratkaisuja vaikeammin asutettaville rikostaustaisille on lisääntynyt. Säätiön tuetun asumisen piiriin hakeutuu itsenäisesti ja koevapaussijoitusten kautta henkilöitä, joiden kohdalla niin Kritsissä kuin asiakkaiden

---

¹ Vuoden 2010 alusta Rikosseuraamusvirasto ja sen alaisuuteen kuuluneet Kriminaalihuoltolaitos ja Vankeinhoitolaitos yhdistyivät yhdeksi viranomaiseksi, Rikosseuraamuslaitokseksi. Uuden laitoksen perusyksiköinä toimivat yhdyskuntaseuraamustoimistojen ohella avo- ja suljetut vankilat. Koska raportti on kirjoitettu vuoden 2009 puolella, käytetään siinä vielä vuonna 2009 voimassa olleita termejä Rikosseuraamusvirasto (Rise), Kriminaalihuoltolaitos (KHL) ja Vankeinhoitolaitos (VHL). Lyhenteellä Rise tarkoitetaan siten myös Rikosseuraamusvirastoa, vaikka samaa lyhennettä käytetään nykyisin myös Rikosseuraamuslaitoksesta.

kotikunnissakin on jouduttu miettimään muunlaisia ratkaisuja tuetun asumisen järjestämiseksi kuin mitä asumispalveluissa tällä on tarjolla.

Myös muut rikostaustaisille asumispalveluja tarjoavat järjestöt kohtaavat työssään edellä mainittuja henkilöitä. Syyt vaikeasti asutettavuudelle vaihtelevat. Joidenkin henkilöiden kohdalla todennäköisyys uusintarikollisuuteen voi olla huomattava tai heihin voi kohdistua ulkopuolista painetta, jonka vuoksi asuminen tietyssä paikassa aiheuttaa ongelmia. Palvelujen järjestäjät joutuvat usein pohtimaan myös naapureiden ja muiden asukkaiden asemaa asumissijoituksia tehdessään.

Tarve erilaisten asumisratkaisujen järjestämiselle on lisännyt tiedon tarvetta. Sen vuoksi Kriminaalihuollon tukisäätiö käynnisti vuonna 2008 Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman ”Vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdollisuudet” (VASU) selvityshankkeen. Hanke toteutettiin Kriminaalihuollon tukisäätiössä ajalla 28.5.2008–28.2.2010.

Tämän hankkeeseen perustuvan raportin tarkoituksena on kuvata vaikeasti asutettavuuteen liittyviä teemoja, esitellä Suomessa ja ulkomailla käytössä olevia vapautuville vangeille tarkoitettuja tuetun asumisen ratkaisuja sekä pohtia Kriminaalihuollon tukisäätiön roolia vaikeasti asutettavien vankien asuttamisessa.

1.1. Tehtävänanto ja tutkimuskysymykset

Tutkimusprojektin tavoitteeksi oli asetettu

- 1) erityisen tuetun asumisen piiriin kuuluvien vankien määrittely sekä heidän lukumääränsä ja vapautumiskuntiansa selvittäminen,
- 2) turvallisen sekä omaa rauhaa ja yksityisyyttä mahdollistavien asumisen reunaehtojen ja tarvittavien tukitoimenpiteiden selvittäminen,
- 3) Suomessa ja ulkomailla käytössä oleviin asumisratkaisuihin tutustuminen ja niiden analysointi,
- 4) selvityksen tuottaminen siitä, mitkä ovat Kriminaalihuollon tukisäätiön mahdollisuudet toimia kohderyhmään kuuluvien jälkihuoltokoordinaattorina ja
- 5) esityksen tuottaminen siitä, millaisin järjestelyin kohderyhmään kuuluvien, vankilasta vapautuvien asumisolot voitaisiin turvata sekä ympäristöä että heitä itseään tyydyttävällä tavalla rikoksen uusimisriskiä vähentäen

Tavoitteiden pohjalta tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

- 1) Millaiset vangit kuuluvat erityisen tuetun asumisen piiriin?
- 2) Kuinka paljon Suomessa on kohderyhmään kuuluvia vankeja?
- 3) Millaisia tuetun asumisen ratkaisuja kohderyhmän vangit tarvitsevat vankilasta vapauduttuaan, jotta
  - a. heidän asumisensa onnistuisi ja tukisi yhteiskuntaan integroitumista
  - b. ja se takaisi ympäristön turvallisuuden?
- 4) Millaisia tuetun asumisen ratkaisuja kohderyhmälle on tällä hetkellä tarjolla Suomessa? Entä ulkomailla?
- 5) Miten Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalvelut asettuvat / voisivat tulevaisuudessa asettua kohderyhmän tuetun asumisen polkuun?

1.2. Raportin rakenne

Käsillä oleva raportti alkaa katsauksella kirjallisuuteen (luku 5), jossa suomalaisen vapautuvia vankeja koskevan kirjallisuuden lisäksi tarkastellaan joitakin tutkimusteemaan keskeisesti liittyviä käsitteitä. Katsauksen jälkeen raportissa keskitytään kohderyhmän määrittelyyn ja määrittelyyn liittyvien ongelmien kuvaukseen (luku 6). Luvussa 7 esitellään aineisto ja tutkimusprojektin toteutus. Luvussa 8 käsitellään kohderyhmän kokoa ja luvussa 9 kohderyhmälle tarjolla olevia tuetun asumisen ratkaisuja Suomessa. Luvussa 10 siirrytään tarkastelemaan kohderyhmälle tarkoitettuja palveluratkaisuja ulkomailla. Luku 11 puolestaan käsittelee ideaaleja asumisratkaisuja ja pohtii Kriminaalihuollon tukisäätiön sekä muiden alan toimijoiden rooleja vaikeasti asutettavien vankien asuttamisessa.

2. Kirjallisuus

2.1. *Vapautuvat vangit kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa*

Kotimaisessa asunnottomuuskirjallisuudessa vapautuvat vangit mainitaan useissa yhteyksissä (esim. Hynynen 2005; Lehtonen ja Salonen 2008; Nousiainen ja Sunikka 2009; Sunikka et.al. 2007; Tainio 2009), mikä kertoo omaa tarinaansa asunnottomuuden ja siihen liittyvien ilmiöiden, kuten päihde- ja mielenterveysongelmien yhteydestä rikollisuuteen ja vankeusrangaistuksiin. Hypén (2004, 54) onkin todennut vankien olevan väestömme köyhin, sairain ja syrjäytyneen väestönosa. Granfeltin (2005, 123) tutkimuksessa vapautuneita vankeja kuvataan puolestaan asunnottomien syrjäytyneimmäksi joukoksi, joiden ”asumisen järjestymistä ja asunnon säilyttämistä vaikeuttavat köyhyyden ja sosiaalisten ongelmien lisäksi riippuvuudet ja lojaliteetit rikolliseen alakulttuuriin”.

Vapautuvien vankien asumista, asunnottomuutta ja niihin liittyviä teemoja, kuten arjen taitojen hallintaa, tarkastellaan myös useissa päihdeidenkäyttöä, vapautuvien vankien sosiaalista asemaa, jälkihuoltoa ja vapautumista käsittelevissä selvityksissä ja raporteissa (esim. Rantala 2004; Karjalainen ja Viljanen 2009; Taali et.al. 2009). Vankien asunnottomuutta on sivuttu myös asunnottomuutta käsittelevissä opinnäytetöissä (esim. Kotiranta ja Pajula 2009) ja kuntien omista selvityksistä ja projekteista (esim. Juvonen ja Varjonen 2006).

Itse vapautuvien vankien asunnottomuuteen keskittyvää kirjallisuutta on 2000 luvun puolella ilmestynyt pääasiallisesti Riitta Granfeltin (2003, 2005, 2007) tutkimusten muodossa. Suomessa vankeja koskeva asunnottomuustutkimus onkin pitkälle yhdenlaisen tutkimustradition varassa tai sitä on tutkittu esimerkiksi osana syrjäytymistä ja sosiaalisia ongelmia, ei niinkään itsenäisenä tutkimuslinjanaan. Viimeaikoina vankien asunnottomuus on kuitenkin noussut vahvasti esiin Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman (Paavo) ja siihen liittyvän, Rikosseuraamusviraston koordinoiman Oma Koti –hankkeen myötä. Hankkeen tavoitteena on löytää paikallisia ja asiakaskohtaisia asumisratkaisuja vankilasta asunnottomana vapautuvien sekä asunnottomien kriminaalihuollon asiakkaiden tuettuun asumiseen (Karsikas 2009).

Suomalaisesta asunnottomuushistoriasta kuvaa rakentavat Lehtonen ja Salonen (2008, 19) kuvaavat vankien ja päihdeongelmaisten asemaa asuntomarkkinoilla ”äärettömän heikoksi”. He

kuvaavat, miten 1990-luvulla toteutetut terveystalvelujen rakennemuutokset nostivat tuetun asumisen tarvetta muun muassa mielenterveysongelmaisten avohoidon lisääntyessä. Heidän mukaansa ”asunnottomuuden varsinainen pullonkaula [ei] ole enää asuntojen riittämättömyydessä” (ibid., 10). Asumiseen liittyvillä muilla seikoilla, kuten asumisen taitojen kehittämällä, on asunnottomuuden hoitamisessa keskeinen merkitys.

Tuettujen asumistalvelujen tarve on akuutti etenkin asuntomarkkinoilla ahtaalle ajautuneiden, usein päihde- ja mielenterveysongelmaisten vankien kohdalla. Granfelt (2003, 65) nostaa *asteittaisen vapautumisen* avainedellytykseksi itsenäisen asumisen ja yhteiskuntaan sijoittumisen onnistumiselle sekä kuntoutumisen onnistumiseksi tarvittavan sisäisen kontrollin vahvistumiselle. Hänen mukaansa rikostaustaisten henkilöiden asunnottomuuden ratkaisuun tarvitaan integroivaa työtettä yhdessä rakenne-, yksilö- ja yhteisötahojen toimien kanssa. Keskeisellä sijalla on vankeusaikana aloitettujen kuntoutustoimien jatkuminen myös siviilissä (Granfelt 2005, 121).

Kirjallisuudessa asunnottomana vapautuvan vangin kuva piirtyy usein akuutista päihdeongelmasta kärsiväksi henkilöksi, joka vaeltaa vankilan, tilapäisasuntojen ja asunnottomuuden välimaastossa. Asunnottomana vapautuvista vangeista on edellä mainittujen lisäksi nostettu esiin myös naisvangit, rikolliseen elämäntapaan kyllästyneet sekä kuntoutujat (esim. Granfelt 2003, 69-73).

Saatavilla olevan tutkimuksen rajallisuus heijastuu myös kirjallisuudessa esiteltyihin tuetun asumisen ratkaisuihin, mikä toki kertoo myös yhteiskunnassa tarjolla olevista tuetun asumisen palveluista. Ne ovat lähinnä tarkoitettuja muiden kanssa asumiseen kykeneville, kuntoutukseen sitoutuneille tai päihdeongelman kanssa vielä eläville ja etenevät pitkälti ”porrasmallin” mukaisesti. Yksilöllisiä asumisratkaisuja kirjallisuudessa mainitaan harvemmin. Vapautuvat vangit kuitenkin toivovat mahdollisuutta asua itsenäisesti ja rakentaa kotia. (Granfelt 2003; Granfelt 2005)

2.2. Vapautuvat vangit riskiyhteiskunnan keskiössä

Ulkomainen rikosseuraamusasiakkaiden asunnottomuutta käsittelevä kirjallisuus pohtii kotimaiseen kirjallisuuteen verrattuna vapautuvien vankien asumista hivenen laajemmalla skaalalla, joskin myös Suomen rajojen ulkopuolella tuetun asumisen ratkaisut ovat perustuneet

ennemminkin olemassa olevaan tarjontaan kuin palvelunkäyttäjien tarpeiden mukaan rakentamiseen (esim. Kirkwood ja Richley 2008, 3). Vapautuvien vankien ja akuutista päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien rinnalle on etenkin anglosaksisissa maissa nostettu myös ”vaaralliseksi” luokiteltujen vapautuvien vankien jälkihuolto ja kontrolli ja tuettuun asumiseen käytettävät resurssit ovat siirtyneet enenevässä määrin palveluiden kehittämiseen tälle ryhmälle (ibid.).

Erityisesti englanninkielisessä yhteiskuntapoliittisia muutoksia sekä rikosseuraamusjärjestelmää käsittelevässä kirjallisuudessa erilaiset riskiin liittyvät käsitteet ovat olleet vahvasti esillä 1990-luvulta lähtien. Giddensin (1990) mukaan myöhäismodernissa yhteiskunnassa riskit ovat ihmisten luomia ja niiden tunnistaminen, analyysi ja hallinta on muodostunut keskeiseksi päätöksenteossa. Elämä on muodostunut epävarmaksi. Yksi tunnetuimmista myöhäismodernia yhteiskuntaa kuvaavista termeistä tulee Beckiltä (1992). Hänen keskeinen käsitteensä on ”riskiyhteiskunta”. Kriittisten ja kiistellyiden äänien (esim. Garland 2001; Feeley ja Simon 1992) mukaan myös rikosseuraamusjärjestelmä² on muuttunut riski- ja kontrollipainotteisiksi malleiksi suosivaksi. Näissä malleissa yhä suurempi osa päätöksistä perustetaan riskien hallintaan siirtyen samalla kauemmaksi kuntoutusta suosivista malleista. Garlandin mukaan kontrollipainotteisessa kriminaalipolitiikassa korostetaan turvallisuushakuisuutta, vaarallisuuden säilömistä sekä riskien tunnistamista ja hallitsemista (Garland 2001, 12). Feeleyn ja Simonin mukaan uusi penologia painottaa tiettyjen ryhmien kontrollointia, ei niinkään rikoksista tuomittujen rankaisemista ja kuntouttamista (1992, 455).

Pratt (2000, 128-130) puolestaan huomauttaa, että siinä missä moderni rikosseuraamusjärjestelmä luotti asiantuntijatietoon, humanismiin ja muutoksen mahdollisuuteen on nyt palattu takaisin järjestelmään, jossa on esimoderneja piirteitä. Näistä hän ottaa esimerkiksi muun muassa ”häpeärangaistukset”, kansalaisaktiivisuuden sekä seksuaalirikoksista tuomittujen rekisterit, joiden tarkoituksena on informoida yhteiskuntaa vankilasta palaavista rikosentekijöistä ja kontrolloida rikoksista tuomittujen mahdollisesti aiheuttamia riskejä. Myöhäismodernia kriminaalipolitiikkaa tarkastelevissa kirjoituksissa on huomioitu kuinka mediassa ja julkisessa

---

² Eritoten USA:ssa ja Isossa-Britanniassa.

keskustelussa rikollisuudesta esiintyy usein "hirviön" kaltainen pedofiili tai sarjamurhaajahahmo (Seddon 2008, 308).

Kemshall ja Maguire (2001, 243) toteavat, että huomioitavaa kehityksessä on kansalaisten oman vastuun korostuminen kaikista teoistaan ja sitä kautta sosiaalisten rajojen jatkuva määrittely: millaiset ihmiset ovat sopivia ottamaan osaa yhteiskuntaan ja millaiset pitäisi sulkea sen ulkopuolelle. Heidän mukaansa keskeiselle sijalle on noussut muiden muassa kansalaisten suojeleminen vaarallisilta rikoksentehtäjiltä, rikoksentehtäjöiden sulkeminen pitkäksi aikaa yhteiskunnan ulkopuolelle, lyhytnäköisyys päätöksenteossa, asiantuntijuuden korvaaminen matemaattisilla ennustemenetelmillä, kolmannen ja yksityisen sektorin mukaantulo rangaistusjärjestelmään sekä yleisen mielipiteen ja median vaikutus päätöksentekoon (ibid. 244-245).

McNeill (2009, 22) huomioi, että monissa Euroopan maissa yhteiskunnan suojeleminen (public protection) on muodostunut muun muassa ehdonalaisvalvonnan päätehtäväksi ja työn lähtökohtana on usein asiakkaan riskitason kartoittaminen. Suojelemisen lupaamiselle on kuitenkin varjopuolensa. Lupaamalla suojelua uhan todellisuus "varmistetaan" ja se kasvattaa ahdistuksen ja pelon määrää. Jos rikosseuraamusjärjestelmä ottaa päätehtäväkseen riskien hallinnan, se sitoo itsensä tehtävään, jossa on mahdollisuus vain epäonnistua. Kaikkia riskejä ei ole mahdollista ennustaa eivätkä kaikki haitat ole estettävissä. Suojelusta, siinä epäonnistumisesta, epäonnistujien rankaisusta ja pelon lisäyksestä muodostuu helposti kierre, joka vain heikentää turvallisuuden tunnetta yhteiskunnassa. Yhteiskunnan suojelemisella on toinenkin varjopuoli: me- ja he- puolten vastakkainasettelu, joka ei näy pelkästään "meidän" suojelemiselta "heiltä" vaan turvallisuuden ja perusoikeuksien vastakkainasetteluna. Tällainen ajattelutapa johtaa helposti lyhytnäköisiin turvallisuuden tunnetta lisääviin (ja usein "lukkojen taakse"-) ratkaisuihin unohtaen muutoksen mahdollisuuden pitkällä aikavälillä, mikä on perinteisesti muodostanut kriminaalihuollon ja ehdonalaisvalvonnan perustan (McNeill 2009, Kemshall 2008).

Vaikka edellä mainitut kehitystrendit ovat näkyvissä etenkin englanninkielisissä maissa, niiden totaalisuudesta on esitetty eriäviä mielipiteitä. Esimerkiksi Kemshall ja Maguiren (2001) tekemän tutkimuksen mukaan täydellistä muutosta riskiyhteiskunnan suuntaan ei ole tapahtunut, sillä

etenkin asiakastyötä tekevät vastustavat tämänkaltaisia muutoksia. McNeill et. al. (2009, 420) kuvaavat ilmiötä ”governmentaly gappinä”, tietynlaisena ”laguunina” päätöksentekijätasojen ja työntekijätasojen välillä, joka aiheutuu teoreettisen analyysin keskeneräisyydestä. Toisin sanottuna päätöksentekijätason politiikka ei ole vielä täysin ulottunut työntekijöiden käytännön työhön. Vaikka esimerkiksi ehdonalaisvalvojat ovat ottaneet työhönsä mukaan riskien hallintaan liittyviä tehtäviä, he toteuttavat tehtävää silti perinteisin sosiaalityön keinoin (ibid., 423).

2.3. Riski?

Mitä siis oikeastaan tarkoitamme, kun puhumme ”riskistä”? Kemshallin (1998, 4) mukaan riski on ”todennäköisyys sellaisen tapahtuman tai käyttäytymisen toteutumiselle, joka aiheuttaa epäsuotuisan tai negatiivisen lopputuloksen³”. Riskikäsitettä on kuitenkin mahdotonta ymmärtää ymmärtämättä kontekstia, jonka yhteydessä riskistä puhutaan (ibid.). Esimerkiksi uusintarikollisuuden yhteydessä voidaan puhua joko uusimisriskistä (risk of re-offending) tai uusitun rikoksen aiheuttaman haitan riskistä (risk of harm) (Kemshall 2008, 8).

”Vaarallisista” tai korkean riskin rikoksenteijöistä puhuttaessa riskillä käsitetään usein nimenomaan vakavan väkivallanteon aiheuttaman haitan riskiä. Kemshall (2008, 5) huomauttaa kuitenkin, että tällaisen rikoksenteijän määrittely ja identifioiminen ei missään nimessä ole helppo tehtävä, ei vähiten ”korkean riskin” määrittelyn epäselvyyden vuoksi. Riski itsessään on arvosidonnainen termi.

Riskien arviointi on kuitenkin noussut yhdeksi rikosseuraamusalan perustehtäväksi ja sitä varten on kehitetty erilaisia riskejä ennustavia työvälineitä. Suomessa riskien arviointi sai virallisen aseman vankeinhoidossa vuoden 2006 lakimuutoksen yhteydessä. Kemshallin (2008, 8) mukaan rikollisuuteen liittyen pyritään ennustamaan etenkin harvinaisempia, paljon haittaa aiheuttavia tapahtumia. Kuitenkin, mitä harvinaisempaa jokin käyttäytyminen on, sitä vaikeampaa kyseessä olevan käyttäytymisen ennustaminen on.

---

³ ”The probability that an event or behaviour carrying the possibility of an adverse or negative outcome will occur” (Kemshall 1998, 4).

Kuten yllä on todettu, riskikäsitteen avulla on voitu sulkea yhteiskunnan reunamille sellaisia henkilöitä, joita yhteiskuntaan ei toivota kuuluvan. Riskiajattelu on toisin sanottuna luonut poissulkevia ja kontrollointia painottavia riskien hallintakeinoja. Hudson (2001, 110) toteaa, että riskikontrollin sijaan tulisi keskittyä riskien kanssa pärjäämiseen ja niiden käsittelyyn (hyväksyä riskit osana elämää sekä hyväksyä, että kaikkia riskejä ei voi totaalisesti kontrolloida, control vs. management) sekä nostaa ihmisoikeusnäkökulma vahvasti esiin.

Kemshall (2008) huomauttaakin, että riskien ja korkean riskin rikoksenteijöiden hallinnalle kontrollin kautta (control strategies) on vaihtoehtoisia tapoja. Uudelleen integroivat strategiat (reintegration strategies) pyrkivät vähentämään riskejä ja tarjoamaan suojaa mukaan ottamisen kautta. Kontrollistrategioihin, jotka painottavat nimenomaan lukkojen taakse laittamista, verrattuna integroivat strategiat ovat lyhyellä tähtämellä vähemmän varmoja, mutta pidemmällä tähtämellä tehokkaampia. Esimerkkinä integroivista strategioista Kemshall nostaa esiin muun muassa rikoksenteijöille tarjottavan tuen.

Vankeuslaki (767/2005) asettaa rikosseuraamusjärjestelmän selkeäksi tavoitteeksi vankien tukemisen siviiliyhteiskuntaan integroitumiseksi. Tarkoituksena on, että vankeusaikana vangeista kerättävät tiedot esimerkiksi riski- ja tarvearvion muodossa tukevat tätä työtä.

3. Kohderyhmä

Tutkimusprojektin ensimmäinen tehtävä, kohderyhmän määrittely, osoittautui haasteelliseksi, vaikka kohderyhmää oli jo hahmoteltu ja rajattu alkuperäisessä tutkimussuunnitelmassa (Suomela 2007). Asunnottomuustutkimusta läpikäydessä ja alan toimijoita haastateltaessa ”vaikeasti asutettavia” ryhmiä nousi esiin useita. Yhteisenä määrittävänä tekijänä oli moniongelmaisuus. Esimerkiksi vierailukäynneillä ja haastatteluissa vaikeasti asutettavina nousivat esiin etenkin vankeuden ja vapauden välillä seilaavat ”pyöröovivangit”, akuutista päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät ”kylmien asemien märät miehet” (johtaja1).

Toinen haaste muodostui kohderyhmän määrittelyyn liittyvistä kategorisoinnin ongelmista esimerkiksi ”korkeaan riskiin” liittyen. Kolmas haaste puolestaan aiheutui itse käsitteestä

”vaikeasti asutettava”. Käsitteenä vaikeasti asutettava on vähintäänkin kyseenalainen ja pahimmillaan leimaava ja poissulkeva. Karjalainen on todennut käsitteen luovan ”samanlaista *toiseutta* kuin aikaisemmin paljon käytetty ’asumiskyvyttömät’” (2009, 29). Hän toteaa vaikeasti asutettavuuden käsitteen perustuvan viranomaislangissa siihen, ”että kaikki tietävät, keistä on kyse” (ibid., 38).

Sanaparin ongelmallisesta luonteesta huolimatta (ja siitä tietoisena) raportissa käytetään käsitettä vaikeasti asutettavat. Syitä tälle on ainakin kaksi. Ensimmäinen liittyy alkuperäiseen projektitutkimussuunnitelmaan ja siinä käytettyyn vaikeasti asutettavat -käsitteeseen. (Suomela 2007) Toiseksi, hankkeen tarkoituksena ei ollut lähteä rakentamaan uutta termistöä kuvaamaan tematiikkaa, joka ei joka tapauksessa avautuisi sanalla tai kahdella. Tärkeämpänä tehtävä lienee määrittellä, ketkä ”vaikeasti asutettavat” termistön alle tämän selvityksen aihepiiriin liittyen kuuluvat.

3.1. Vaikeasti asutettavien määrittelyä

Vaikeasti asutettava –käsitettä on käytetty erottamaan tiivistä asumisen tukea tarvitsevat henkilöt niistä, joiden asuminen onnistuu ilman mittavia tukitoimenpiteitä (esim. Tainio 2009, 26⁴). Esimerkiksi Espoossa vuosina 2004–2006 toteutettu Vaikeasti asutettavien asunnottomien palvelumalli -projekti kohdistui henkilöihin, joille päihde- ja/tai mielenterveysongelmat aiheuttivat puutteita asumiskyvyssä, mutta jotka olivat sitoutuneet hoitamaan ongelmiaan ja joilla oli motivaatiota asua tuetussa asumisessa. Projektin asiakkailta oli takanaan häiritsevään käyttäytymiseen perustuneita häättöjä, epäonnistumista asumisessa, pitkä asunnottomuushistoria sekä vuokravelkoja. Normaalissa vuokra-asuntokannassa asuminen ei heidän kohdallaan ollut mahdollista joko tuen tarpeen tai pieleen menneen asumishistorian vuoksi (Juvonen ja Varjonen 2006, 12-13⁵).

Asunnottomuuden monet kasvot –raportissa kuvataan asunnottomuuden riskiryhmiä, jotka Asumisen taidot –projektissa (2005–2007) määriteltiin erityisen tuen tarpeessa olevaksi. Näitä ryhmiä ovat toistuvasti asunnottomana olevat päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät,

---

⁴ Teksti menossa painoon, joten sivunumerot eivät välttämättä pidä paikkaansa.

vapautuvat vangit sekä alle 25-vuotiaat jälkihuolto- ja muista laitoksista kotiutuvat nuoret, jotka ovat itsenäistymässä (Lehtonen ja Salonen, 31-35).

Tuetun asumisen toimintamalleja arvioivassa ”Asuntoja ja tukea asunnottomille” -selvityksessä (Hynynen 2005) vaikeasti asutettavina ja paljon tukea asumiseensa tarvitsevina tuodaan päihteiden ongelmakäyttäjien ja mielenterveysongelmaisten lisäksi esiin vapautuvat vangit ja kohdennettuja asumispalveluja tarvitsevat naiset (esimerkiksi prostituoidut). Toistuvat retkahdukset sekä hoitomotivaation puutteen todetaan entisestään vaikeuttavan edellä mainittujen ryhmien asuttamista. Myös ”Hoitoa vailla – vaikea hoitaa” –hankkeessa (2006-2008) vaikeasti asutettavina pidettiin henkilöä, jonka asuminen oli päättynyt useasti häiriköintiin, päihteiden käyttöön ja väkivaltaisuuteen (Kouhi 2008).

Perinteisesti vaikeasti asutettavalla on siis tarkoitettu sellaista päihde- ja mielenterveysongelmasta kärsivää henkilöä, joka tarvitsee erityistä tukea asumiseensa ja joka syystä tai toisesta on jäänyt yhteiskunnan palvelurakenteiden ulkopuolelle. Usein moni näistä vaikeaan asutettavuuteen liittyvistä tekijöistä kulkee toistensa kanssa käsi kädessä ja sama asiakas voisi hyvin profiloitua myös johonkin muuhun asiakasryhmään kuin mihin hänet on sillä kertaa luokiteltu (vrt. esim. Lehtonen ja Salonen 2008, 56; Hynynen 2005).

Vaikeasti asutettavuudessa kysymys ei ole pelkästään henkilön omasta kuntoutusmotivaation puutteesta tai muusta yksilökohtaisesta ”ongelmasta” vaan palvelujärjestelmän toimimattomuudesta vastata kyseisen henkilön tuen tarpeeseen (esim. Tainio 2009, 27). Jos vaikeasti asutettavuuden syitä tarkastellaan vain henkilön omista piirteistä tai käyttäytymismalleista lähtöisin olevina, voidaan päätyä tilanteeseen, jonka varjolla on helppo lyödä hanskat tiskiin ja todeta, ettei asialle ole mitään tehtävissä. Karjalainen (2009, 9-10) puhuu poiskäännyttämisestä, joka vaihtelee palvelujen tukkeutumisesta, käännyttämisestä ja luukuttamisesta torjuntaan. Torjunnassa ”asianomainen määritellään ... pysyvästi esimerkiksi palvelujärjestelmän ulkopuolelle”. Tainio (2009, 25) puolestaan toteaa, että ”ongelman konstruoiminen ensisijaisesti yksilön ongelmista käsin rakenteiden tai hyvinvointivaltion puutteiden sijasta voi johtaa siihen, että näin suojataan systeemiä kritiikiltä”.

Edellä kuvatut vaikeasti asutettavuuden määritelmät eivät täysin istu siihen kuvaan vaikeasti asutettavista, joka oli muodostunut tämän tutkimusprojektin taustalle Kriminaalihuollon tukisäätiön asiakastyössä. Projektin alkumetreillä olikin esitettävä kysymys, ”voiko henkilö olla vaikeasti asutettava myös muusta kuin edellä kuvatuista ’perinteisemmistä’ syistä”?

Yksi näistä edellä kuvatuista esimerkeistä poikkeavista vaikeasti asutettavuuden rajauksista löytyy anglosaksisista maista, kuten Isosta-Britanniasta. Englannissa ja Walesissa sekä sittemmin myös Skotlannissa vakavista väkivaltarikoksista tuomittujen (high risk offenders, dangerous offenders) siviilissä toteutettavaan valvontaan ja jälkihuoltoon sekä sitä kautta asuttamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota etenkin riski-käsitteen noustua yleiseen keskusteluun 1970-luvulta alkaen (esim. Maguire et.al. 2001, 2). Esimerkiksi Englannissa ja Walesissa seksuaali- ja väkivaltarikoksiin syyllistyneet on lainsäädännössä⁶ määritelty erillisinä, erityistä kontrollia ja valvontaa tarvitsevinä ryhminä (myös Kemshall 2001, 10). Korkean riskin rikoksentekijöiksi on määritelty muun muassa sellaiset henkilöt, jotka todennäköisesti tulevat syyllistymään uudelleen toista henkilöä vahingoittaviin rikoksiin ja joiden rikokset aiheuttavat joko fyysisen tai psyykkisen trauman. Rikoksesta koituvasta vahingosta lainsäädännössä käytetään käsitettä ”vakava haitta” (serious harm), joka tarkoittaa kuolemaa tai vakavaa henkistä tai fyysistä vammaa. Skotlannin lainsäädäntö on pitkälti Englannin ja Walesin kaltainen. Myös Pohjois-Amerikan, mukaan lukien Kanadan, lainsäädännöissä määritellään tämän kaltaiset rikoksentekijät erikseen. Kuten edellä on todettu, ei edellä mainittujen ryhmien tai henkilöiden määrittely ole kuitenkaan ongelmaton.

3.2. Kohderyhmän määrittely

Tutkimusprojektin yhtenä tärkeänä tavoitteena oli selvittää Kritsin roolia vaikeasti asutettavien asuttamisessa sekä tuoda esiin näkökulmia, joilla voitaisiin parantaa Kritsin valmiuksia asuttaa myös sellaisia henkilöitä, jotka tarvitsevat muunlaista tukea kuin säätiön tavallista asumispolkua vapautumisensa jälkeen. Tästä syystä kohderyhmän rajauksessa otettiin huomioon säätiön asukasvalintakriteerit alkuperäisen tutkimussuunnitelman ja kirjallisuuslähteiden lisäksi.

Kriminaalihuollon tukisäätiön asukasvalinnoissa painottuu asunnon tarpeen lisäksi päihteettömyyteen ja rikoksettomuuteen pyrkiminen, mahdolliseen kuntoutusjatkumoon

---

⁶ Criminal Justice and Courts Services Act 2000 ja Criminal Justice Act 2003

sitoutuminen, tuen tarve sekä jonkinasteinen halu sitoutua tukeen ja asumisen kannalta riittävä toimintakyky. Asunnon tarpeella ei tarkoiteta asunnottomuutta, joten esimerkiksi henkilöt, jotka asuvat epätarkoituksenmukaisessa asunnossa tai joiden asunnon sijainti tuottaa ongelmia, voivat olla asunnon tarpeessa.

Kritsin asukasvalintakriteerien painotukset rajaavat selvityksen ensisijaisen kohderyhmän piiristä pois ”perinteiset” vaikeasti asutettavat kuten sellaisesta akuutista päihde- tai mielenterveysongelmasta kärsivät henkilöt, joille avohoito ja säätiön asumispalvelujen tuottama tuki ei ole riittävä. Ensisijaisen kohderyhmän ulkopuolelle jäänee näin ollen myös sellaisia henkilöitä, joiden voidaan mittavan päihde- tai mielenterveysongelman lisäksi katsoa olevan tunnettuja tai vaarallisia esimerkiksi väkivaltaisuutensa vuoksi.

Alkuperäiseen tutkimussuunnitelmaan kohderyhmäksi oli määritelty elinkautista vankeusrangaistusta tai koko rangaistusta suorittavat vangit sekä vakavista väkivalta- tai seksuaalirikoksista tuomitut henkilöt, joiden rikokset ovat herättäneet paljon huomiota ja joiden nimi aiheuttaa pelkoa tuomittujen nykytilanteesta riippumatta tai joiden riski uusia vakava rikos on suuri (Suomela 2007). Rikostyypeistä rajauksessa painottuvat etenkin vakavat henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset (murha, tappo, törkeä pahoinpitely) sekä vakavat seksuaalirikokset. Järjestäytyneessä rikollisuudessa *aktiivisesti* mukana olevat oli rajattu pois kohderyhmästä jo selvityksen suunnitteluvaiheessa (mukaan kuitenkin luettiin jengeistä irtautuvat henkilöt).

Kohderyhmän määrittelyn tarkoituksena ei ollut luoda uutta nimeä tietylle ryhmälle henkilöitä, joita uuden nimen varjolla voitaisiin tulevaisuudessa luokitella esimerkiksi siviiliyhteiskunnan rajamaille, vaan tarkoituksena oli nostaa esiin näiden henkilöiden kanssa työskennellessä havaittu tuen tarve vankeusrangaistuksen jälkeen.

Lopullinen kohderyhmärajaus muotoutui seuraavanlaiseksi:

- Elinkautista suorittavat vangit
- Koko rangaistusta suorittavat vangit (ent. pakkolaitokseen eristetyt vangit)
- Muut vakavista väkivalta- tai seksuaalirikoksista tuomitut vangit ja rikostaustaiset henkilöt

Edellä mainituista ryhmistä etenkin ne,

- joihin kohdistuu ulkopuolista painetta joko tunnettavuuden ja/tai rikostaustan vuoksi tai
- joiden oletettu riski uusia vakava rikos on suuri

Lisäksi huomioon otettiin Kriminaalihuollon tukisäätiön asukasvalintakriteerit:

- Päihitteettömyyteen ja rikoksettomuuteen pyrkiminen
- Kuntoutusjatkumoon sitoutuminen (jos sellainen on tarjolla)
- Tuen tarve sekä jonkin asteinen halu sitoutua tukeen
- Asumisen kannalta riittävä toimintakyky

Kohderyhmämäärittely ei suinkaan ole ongelmaton. Esimerkiksi riskikäsitteeseen ja korkean riskin rikosentekijöiden määrittelyyn liittyy useita jo edellä (luku 2) käsiteltyjä ongelmia ihmisoikeuskysymyksistä lähtien. Myös tunnettavuuskysymys on tutkimuksellisesti ongelmallinen, sillä henkilön tunnettavuudelle on hankalaa määritellä arvoa ja lisäksi tunnettavuus ei ole yksilön omasta käyttäytymisestä riippumaton tekijä. Usein tunnetuilla ja julkisuudessa paljon esiintyvillä henkilöillä, olivatpa he rikostaustaisia tai muita julkisuudessa esiintyviä henkilöitä, lienee jonkinasteinen oma halu pyrkiä julkisuuteen. Oli julkisuuspyrkimys mistä tahansa lähtöisin, ei vapautuvan vangin siviilielämään kiinnittyminen varmastikaan helpotu julkisuuden myötä.

3.2.1. Tunnettavuus

Julkisuudessa esiintyvät rikostaustaiset oli perusteltua ottaa kohderyhmään mukaan, sillä samoin kuin media luo kuvaa rikollisuudesta se myös konstruoi kuvaa erilaisista rikosentekijöistä (esim. Mäkipää 2004, 12; Reiner 1997). Myös rikollisuuden pelko on sosiaalinen konstruktio, jonka muodostumisessa välillisellä altistumisella on erittäin suuri vaikutus. Tiedotusvälineet ovat keskeisessä asemassa välillisten kokemusten välittäjänä (Koskela 2001, 75). Vaikka median luoma kuva rikollisuudesta ei vastaa todellista rikollisuuden esiintymistiheyttä tai vakavuutta⁷ (Kivivuori et.al. 2002, 38; Reiner 1997, 210; Smolej ja Kemppi 2002, 225), voi tiedotusvälineissä useasti

---

⁷ Tiedotusvälineet usein liioittelevat rikosten esiintymistiheyttä sekä rikosten vaaroja. Vaikka tutkimuksissa on todettu median vaikuttavan rikoksenpelkoon on suorien syy-seuraussuhteiden todentaminen kuitenkin vaikeaa (Reiner 1997, 217-218; Smolej ja Kemppi 2002, 225-226).

esiintyvän, vaaralliseksi markkinoidun rikostaustaisen henkilön tulevaisuus siviilissä tyrehtyä tulevien naapureiden pelkoon vankilasta vapautuneen kantaessa muuttolaatikoita sisään⁸.

Teema liittyy myös NIMBY eli ”Not in My Backyard”-ilmiöön⁹. Sillä tarkoitetaan etenkin maankäyttösuunnitelmien vastustamista tiettyä käyttöä, kuten tuetun asumisen yksikköä tai ympäristöä kuormittavaa laitosta, vastaan. Yleensä vastustajat pitävät suunniteltua toimintaa hyödyllisenä, kunhan se ei tapahdu lähellä vastustajien omaa asuinpaikkaa (Kuparinen 2005, 51). Vastustusta perustellaan muun muassa imagohaitoilla, asuntojen arvon laskulla, häiriöllä ja niin edelleen (Kuparinen 2005, 15 ja 56). Vastustuksen perimmäiset syyt ovat kuitenkin usein vaikeammin tiedostettavia tai tunnustettavia tunteita, kuten pelkoa vierautta kohtaan. Vapautuvien, tunnettujen vankien kohdalla kyseessä lienee pelko rikoksen uhriksi joutumista kohtaan. Pelot ovat kuitenkin ymmärrettäviä, sillä ihmisellä on luontainen tarve turvallisuuteen (Kuparinen 2005 277 ja 322-323).

Vapautuva vanki voi olla tunnettu myös toisella tapaa, omassa ”vertaisryhmässään”, ilman että hänestä on tiedotusvälineiden kautta sen kummemmin kuultu. Rikostaustaisten maine muiden rikostaustaisten keskuudessa leviää nopeasti ja vankilassa toiminnassa oleva arvojärjestelmä tai entisistä rikoksista aiheutuneet epäselvyydet siirtyvät helposti selvitettäväksi siviiliin. (esim. Lipsonen 1997; Junnila 2008, 78) Projektitutkimuksen toteuttamisen aikana Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluyksikössä jouduttiin useampaan kertaan pohtimaan tuetun asumisen sijoituksia tuettavan asiakkaan turvallisuuden kannalta. Etenkin oletettavat kostotoimenpiteet vapautunutta tai hänen läheisiään kohtaan sekä vankilahierarkian pohjimmaisiiin, seksuaalirikoksista tuomittuihin, kohdistuva vakavan väkivallan uhka vaatii miettimistä asiakkaan sijoituspäätöstä tehtäessä. Tämän kaltaisten uhkien toteutumisen todennäköisyyttä on toki vaikeaa arvioida, mutta asiakkaalle pelko on aina todellinen. Myös rikostaustaisella, siviilielämää aloittelevalla henkilöllä on tarve turvallisuuteen.

---

⁸ Maineen takana on toki usein vakaviakin väkivallantekoja, joita media pitää yllä ja kärjistää useiden vuosien vankilatuomioiden jälkeen riippumatta henkilön sen hetkisestä ”vaarallisuusasteesta”.

⁹ Kuparisen (2005, 52) mukaan nimby-ilmiö on nimenomaan yksilötason kannanotto LULUn ollessa ryhmäkannanotto (Locally Unwanted Land Use).

3.2.2. Koko rangaistusta suorittavat

Koko vankeusrangaistusta suorittavat valittiin mukaan kohderyhmään, sillä jo lainsäädännön (Laki rikoslain muuttamisesta 780/2005) nojalla heidät voidaan katsoa olevan vapautuessaan erityisen tuen tarpeessa rikostaustan, mahdollisen uusimisriskin sekä pitkien tuomioidensa vuoksi.

Pakkolaitoslainsäädännön ollessa vielä voimassa pakkolaitokseen voitiin eristää vanki, joka oli tuomittu henkeen ja terveyteen kohdistuvista tai seksuaalirikoksista vähintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen ja joka oli edellisen kymmenen vuoden aikana ”syyllistynyt törkeää väkivaltaisuutta tai erityistä vaarallisuutta osoittavaan rikokseen ja että häntä on ilmeistä pitää erittäin vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle” (Grönholm 2002, 153).

Pakkolaitosvankien ero muihin vankeihin perustui ehdonlaiseen vapauteen päästämisen säännöksiin. Pakkolaitosvanki suoritti vankeusrangaistuksensa kokonaan, päivästä päivään, jonka jälkeen vanki pääsi ehdonlaiseen vapauteen kahden vuoden koeajalla. (Aho 1998, 1; Grönholm 2002, 153)

Rikoslain uudistamisen myötä vuonna 2006 pakkolaitoskäytännöstä luovuttiin, jonka jälkeen tuomioistuimien on voinut ”syyttäjän vaatimuksesta päättää, että tuomittu vapautuu vankilasta vasta hänen suorittettuaan tuomitun rangaistusajan kokonaan” (Laki rikoslain muuttamisesta 780/2005, 2 luku, 11§), jos rikoksentekijä tuomitaan vähintään kolmeksi vuodeksi vankeuteen vakavasta henkeen ja terveyteen kohdistuvasta rikoksesta, kuten murhasta tai törkeästä raiskauksesta tai niiden yrityksestä ja rikoksentekijä on syyllistynyt laissa eriteltyihin rikoksiin kolmen vuoden kuluessa elinkautisen tai koko rangaistuksen suorittamisesta tai edellisen kymmenen vuoden aikana. Lisäksi rikoksentekijää on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Koko rangaistukseen tuomittu henkilö voidaan päästää ehdonlaiseen vapauteen hänen suorittettuaan viisi kuudesosaa rangaistuksestaan, jos häntä ei enää pidetä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle ja vankilassaoloaikaa on kertynyt vähintään kolme vuotta. Vapauttamispäätöksen tekee Helsingin hovioikeus. Jos koko rangaistusta suorittava ei vapaudu suorittettuaan viisi kuudesosaa tuomiosta, hän vapautuu pakollisen kolme kuukautta

kestävän koevapauden kautta (Rikosseuraamusvirasto 2008). Koko rangaistusta suorittavat lienevät lähinnä anglosaksisten maiden lainsäädännössä määriteltyjä vaarallisia rikoksentehtäjiä.

3.2.3. Elinkautisvangit

Elinkautisvangit otettiin mukaan kohderyhmään ensisijaisesti siksi, että pitkän tuomionsa vuoksi heidän voidaan olettaa tarvitsevan erityistä tukea siviiliin palatessaan, vaikka pitkäaikaisen vankeuden vaikutuksista ei ollakaan yhtä mieltä. Elinkautisen vankeusrangaistuksen on todettu toisaalta tuovan tietynlaista pysyvyyttä ja rauhallisuutta vankilaelämään, mutta samalla aiheuttavan ongelmia esimerkiksi laitostumisen kanssa (Grönholm 2002, 162). Myös itse teon on sanottu koettelevan psyykettä samoin kuin laitospelämään tottumisen (Salin 1996, 84, 122-125). Pitkäaikaisvankien psyykkisten ongelmien on todettu keskittyvän pääasiassa tuomion alkupuolelle, jonka jälkeen vankeusrangaistuksen suorittamiseen tavallaan sopeudutaan (Layton MacKenzie, Goodstein 1995; Salin 1996, 122). Eräs työntekijöistä kuvasi ilmiötä ”*lusimisen surutyöksi*” (psykiatri1) ja totesi psyykkisten oireiden, kuten unettomuuden, lisääntyvän uudelleen tuomion loppupuolta kohti mahdollisen vapautumispäivän lähestyessä.

Käytännössä Suomessa elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitaan vain murhasta (Grönholm 2002, 161) ja vapautuminen ehdonalaiseen vapauteen on mahdollista Helsingin hovioikeuden päätöksellä, kun rangaistusta on suoritettu vähintään 12 vuotta (alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta 10 vuotta). Vapautuminen on mahdollista myös tasavallan presidentin armahduksella (Rikosseuraamusvirasto 2008 / 2).

Elinkautisvangit mielletään helposti vaarallisiksi vangeiksi, vaikka näin ei välttämättä ole (Grönholm 2002, 156). Elinkautisvankien ryhmästä löytyy niin syrjäytyneitä alkoholisoituneita miehiä kuin perheellisiä henkilöitä, joilla on olemassa tukiverkosto siviilissä samoin kuin ”*vankipopulaation terveimmät ja sairaimmat vangit sekä vangit siltä väliltä*” (psykiatri1). Elinkautisvangeista kaikki eivät myöskään liene julkisuudessa (enää) kovin tunnettuja, vaikka murha on kiinnostava uutisaihe ja on oletettavaa, että teko on viimeistään oikeudenkäynnin aikana ruodittu tiedotusvälineissä pohjia myöten (esim. Mäkipää 2004).

Kohderyhmän rajauksessa on ajateltu ensisijaisesti niitä elinkautisvankeja, joille vapautuminen aiheuttaa ongelmia tunnettavuuden tai oletetun korkean uusimisriskin vuoksi. Samalla projektitutkimuksen aikana pyrittiin kiinnittämään huomiota myös muiden elinkautisvankien vapautumiseen, sillä he kaikki vapautuvat pitkien tuomioiden jälkeen hyvin erilaiseen maailmaan, josta ovat muurin sisäpuolelle lähteneet.

3.2.4. Muut kohderyhmään kuuluvat: seksuaalirikoksista ja muusta vakavasta väkivallasta tuomitut

Edellä käsiteltyjen kahden selkeän nimittäjän eli koko rangaistustaan suorittavien vankien ja elinkautisvankien lisäksi kohderyhmään kuuluvat vakavista väkivalta- tai seksuaalirikoksista tuomitut vangit ja rikostaustaiset henkilöt, joihin kohdistuu ulkopuolista painetta joko tunnettavuuden ja/tai rikostaustan vuoksi sekä vangit, joiden oletettu riski uusia vakava rikos on suuri.

Tilastoidun seksuaalirikollisuuden sekä tuomioistuimissa käsiteltyjen tapausten kasvun myötä seksuaalirikollisuus ja –rikolliset ovat nousseet esiin julkisuudessa ja kansalaiskeskusteluissa (Oikeusministeriö 2009, 13; Hinkkanen 2009, 1). Seksuaalirikolliset nähdään usein aggressiivisina, väkivaltaisina, vaarallisina, vaikeasti ennustettavina, muuttumattomina ja sairaina (Lea et.al. 1999, 105 ref. Weekes et.al. ja 110-112). Lehdissä esitellyt seksuaalirikokset korostavat tuntemattoman uhan uhriksi joutumisen riskiä sekä yhteiskunnan suojajärjestelmien puutteita (esim. Reiner 1997, 202).

Seksuaalirikolliset ovat kuitenkin erittäin heterogeeninen ryhmä yksilöitä. Yritettäessä luokitella heitä ryhmiin ajaututaan helposti tilanteeseen, jossa yleistetään liikaa ja unohdetaan, että seksuaalirikollisten kehityshistoria, aikuisuuden taidot ja rikostausta sekä rikoksen tekemisen motiivit ja tavat vaihtelevat suuresti. (Burgess et. al. 2007, 584-585) Yleistämisellä on vaikutusta myös seksuaalirikoksista tuomittujen kanssa työskentelyyn. Kuten Lea et.al. (1999, 103) toteavat: ”käsitteet vaikuttavat käytäntöön”. Yksilöllisyydestä huolimatta seksuaalirikollisilla esiintyy yhteisiä vakaita dynaamisia riskitekijöitä, jotka ylläpitävät rikollista käyttäytymistä. Seksiä käytetään muun muassa selviytymisstrategiana (Ward et. al. 2006). Näihin vakaisiin dynaamisiin

riskitekijöihin, kuten ajatusvääristymiin tai itsesäätelyn ongelmakohtiin, voidaan vaikuttaa¹⁰ esimerkiksi vankeusaikana toteutettavan työskentelyn aikana.

Seksuaalirikosten uusintaa¹¹ tarkastellut Hinkkanen (2009, 81-82) totesi seksuaalirikosten uusimisriskin olevan pieni. Noin kolme prosenttia tuomituista oli uusinnut rikoksen kolmen vuoden kuluessa tuomion päättymisestä ja yhdeksän vuoden seuranta-ajalla 5,6 % oli uusinnut rikoksen. Uusimisriski vaihteli rikosnimikkeittäin ja suurin uusimisriski oli henkilöillä, jotka olivat syyllistyneet sukupuolisiveellisyyttä loukkaaviin kuviin liittyviin rikoksiin (RL 17:18a). Henkilöistä, jotka olivat saaneet tuomion törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, yksikään ei ollut saanut uutta tuomiota seuranta-ajan loppuun mennessä. Törkeästä raiskauksesta tuomituista yksi oli tuomittu uudestaan. Hinkkanen toteaa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annettujen tuomioiden viisinkertaistuneen viimeisen 15 vuoden aikana, mikä johtuu kiinnijäämisriskin ja viranomaiskontrollin kasvusta. Myös tuomioiden ankaruudessa on tapahtunut kiristymistä (ibid, 87).

Vaikka seksuaalirikollisuuden uusiminen on alhaista ja yleistä tämän(kin) ryhmän kohdalla mahdotonta, seksuaalirikoksista tuomittujen jälkikuntoutusmahdollisuuksien pohtiminen on tärkeää sen ajankohtaisuuden lisäksi myös tekojen korkean haitan vuoksi. Muun muassa oikeusministeriö on ottanut kantaa seksuaalirikollisten hoitoon työryhmämietinnössään (2009). Mietinnössä todetaan hoidon kannalta olennaisimpien seksuaalirikosten muotojen olevan lasten seksuaaliset hyväksikäytöt ja raiskaukset (Oikeusministeriö 2009, 14). Lisäksi mietinnössä muistutetaan vapautumisen jälkeisestä ajasta toteamalla, että ”rikosten uusimista tapahtuu eniten pian vankilasta vapautumisen jälkeen” (ibid., 33). Oikeusministeriössä valmistellaan tällä hetkellä lisäksi Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaan saattamista, joka koskee lasten suojelemista seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (Euroopan neuvoston... 2009).

Muuhun vakavaan väkivaltaan tämän selvityksen aikana luettiin muut henkirikokset kuin elinkautiseen tuomioon johtaneet murhat, niiden yritykset sekä törkeät pahoinpitelyt.

---

¹⁰ Toki tässäkin on varottava yleistämisestä (vrt. Burgess et.al. 2007, 585)

¹¹ Uusinnalla tutkimuksessa tarkoitettiin nimenomaisesti uutta seksuaalirikostuomiota ei siis rikosten uusimista ylipäänsä. Vrt. esim. Stoa et.al. (2005, 59), joiden tutkimuksen mukaan raiskaustuomion saaneista 73 % uusi jonkun rikoksen 3-11 vuoden seuranta-ajan kuluessa.

Suomalaista henkirikollisuutta tutkinut Martti Lehti (2008, 21) on todennut tyypillisen suomalaisen henkirikoksen olevan ”yksityisasunnossa tapahtuva ryppyriitatappo. Aseena on keittiöveitsi ja tekoajankohtana viikonloppu. Syyllinen ja uhri ovat vanhoja tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, työelämän ulkopuolella olevia (noin 80 %, Lehti 2002, 30) alkoholisoituneita miehiä, joilla on takanaan useita aiempia väkivaltarikostuomioita. Tekohetkellä kumpikin on 1-3 promillen humalassa”.

Fyysisen väkivallan kohteeksi oli vuonna 2006 toteutetun uhritutkimuksen mukaan joutunut 5,3 % suomalaisista. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna fyysisen väkivallan uhriksi joutuminen oli vähentynyt liki kolmanneksella. Fyysisen vamman väkivallan seurauksena oli saanut alle 2 % väestöstä ja väkivalta oli kasaantunut pääosin pienelle osalle väestöstä. (Sirén et.al. 2007, 2-7). Samoin kuin henkirikollisuutta myös suomalaista väkivaltaa luonnehtii alkoholiehtoisuus. Kahdessa kolmasosassa tapauksista väkivallan tekijä on ollut alkoholin vaikutuksen alaisena. Mitä vakavampi teko on ollut, sitä suurempaa osaa alkoholi on näytellyt (Sirén 2005, 103). Lisäksi, asunnottomia rikososapuolista on ollut joka kymmenes (Lehti 2008, 21).

Lehden mukaan perinteisen suomalaisen henkirikollisuuden rinnalle on viime vuosina ”ilmestynyt uusia yleiskuvasta poikkeavia rikostyyppisiä... Niille näyttäisi olevan yhteistä se, että niiden taustat painottuvat enemmän psykologisiin ja alakulttuurisiin tekijöihin kuin sosiaaliseen huono-osaisuuteen” (Lehti 2008, 22).

Suomalaisen henkirikollisuuden tyypillisten piirteiden, kuten alkoholiehtoisuuden, vuoksi vakavista väkivaltarikoksista vankeusrangaistukseen tuomituissa voidaan olettaa olevan paljon sellaisia henkilöitä, jotka eivät suoranaisesti kuulu tämän selvityksen kohderyhmään. On kuitenkin mahdollista, että vakavista väkivaltarikoksista tuomituissa on mukana henkilöitä, jotka oletetun korkean uusimisriskin tai tunnettavuuden vuoksi tarvitsevat erityisen tuettuja asumisolosuhteita vapautumisen jälkeen.

Tutkimusprojektin toteutuksen ja aineiston esittelyn jälkeen käsitellään kohderyhmää saatavilla olleiden tilastojen perusteella sekä pyritään avaamaan joitakin kohderyhmään liittyviä teemoja vankitietojärjestelmästä tehdyn otannan perusteella.

4. Tutkimusprojektin toteutus ja aineisto

Tutkimusprojekti Vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdollisuuksien (Vasu) selvittämiseksi aloitettiin kesällä 2008.

Koska pääasiallisena lähtökohtana oli käytännön työssä havaittu tarve kerätä lisäinformaatiota vaikeasti asutettavien asumisratkaisuista, tutkimuskysymyksiä lähdettiin avaamaan ensisijaisesti käytännön työn näkökulmasta. Tämän lisäksi selvityksessä käsitellään vaikeasti asutettavuutta ja siihen liittyviä teemoja myös teoreettisesta näkökulmasta. Näiden lähestymiskulmien kautta raportti pyrkii jäsentämään vaikeasti asutettavuutta sekä käymään läpi erilaisia asumisen polkuja, joita kohderyhmän kohdalla on käytetty.

Aineisto koostuu kirjallisuusaineistosta, vierailujen aikana kerätyistä muistiinpanoista sekä vierailujen aikana toteutetuista haastatteluista. Näiden tueksi Rikosseuraamusviraston vankitietojärjestelmästä (VaTi) kerättiin otanta vuonna 2007 vapautuneista vangeista. Lisäksi raportissa on käytetty aineistona projektitutkimuksen aikana järjestetyissä työseminaareissa käytyjä keskusteluja ja työseminaarien muistiinpanoja sekä tietoja, jotka on kerätty Kritsin asumisen tiimissä työskentelyn aikana.

4.1. Vierailut ja haastattelut

Tutkimusprojektin aikana suoritettiin 44 vierailua, joista 40 toteutettiin kotimaassa ja 4 ulkomailla (liite 1).

Vasu-tutkimusprojektin kanssa yhtä aikaa käynnissä ollut ympäristöministeriön koordinoima Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma Paavo (2008-2011) loi selkeät raamit kotimaisten vierailukohteiden kartoittamiseksi. Kotimaiset vierailukohteet päätettiin keskittää pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman kuntiin. Pitkäaikaisasunnottomuuden

vähentämishjelman tavoitteena on puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä sekä tehostaa toimia asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi (Ympäristöministeriö 2009; Pitkäaikaisas. periaatepäätös). Ohjelmaa toteutetaan kymmenellä paikkakunnalla. Mukana olevat kunnat – Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere, Lahti, Oulu, Kuopio, Jyväskylä ja Joensuu – ovat ARAn vuonna 2007 toteuttaman kuntakyselyn mukaan suurimmat asunnottomuuskunnat Suomessa (Tiitinen 2008, 3).

Suomessa toteutettujen vierailujen tarkoituksena oli kerätä tietoa kohderyhmästä, kohderyhmän tuen tarpeesta vankeusaikana ja vankeusajan jälkeen sekä nykyisistä ja tavoiteltavista asumisratkaisuksista ja yhteistyörakenteista. Asunnottomuuskunnissa tavattiin asunnottomien ja vankilasta vapautuvien kanssa työskenteleviä henkilöitä niin kunta- kuin järjestötasolta sekä tutustuttiin paikkakunnilla toimiviin asumisratkaisuihin (liite 1).

Asunnottomuuskunnissa toteutettujen vierailujen lisäksi kohderyhmää, Suomessa käytössä olevia asumisjärjestelyjä, yhteistyörakenteita sekä kuntien mahdollisuuksia vastaanottaa kohderyhmän vankeja tarkasteltiin lähettävän tahon eli vankiloiden näkökulmasta käsin. Vankiloissa tavattiin mahdollisuuksien mukaan lähinnä joko sosiaalityöntekijöitä tai vankeinhoitoesimiehiä.

Keskustelut olivat usein vapaamuotoisia ja kokonaiskuvaa hyvin hahmottavia. Osa keskusteluista nauhoitettiin haastattelun henkilön luvalla. Tutkimuksen kannalta haastattelujen keskeisenä antina ovat kohderyhmän kanssa työskentelevien tulkinnat käsitellyistä aiheista.

Vierailujen aikana käytyjen keskustelujen nauhoittaminen ei usein ollut mahdollista, sillä vierailuihin liittyi paikasta toiseen siirtymistä ja konkreettisia tutustumiskäyntejä esimerkiksi asumisyhteisöihin eikä nauhoittaminen olisi kaikissa tilanteissa palvellut tarkoitusta. Sekä kotimaiset että ulkomaiset vierailut auttoivat erilaisten asumisen ratkaisumallien hahmottamisessa. Lisäksi vierailuiden aikana selkiytyi asumisratkaisujen linkittyminen yhteiskunnan rakenteisiin, joiden ymmärtäminen etenkin ulkomaisten vierailukohteiden osalta oli ensiarvoisen tärkeää.

Ulkomailla toteutetut vierailut valikoituivat olemassa olevien yhteistyökuvioiden kautta intensiivisen etsinnän tuloksena ja paljolti riippuen myös henkilöiden tavoitettavuudesta. Ulkomaisissa vierailukohteissa keskityttiin lähinnä paikallisiin asumisratkaisuihin ja rikosseuraamusjärjestelmiin tutustumiseen.

Kaiken kaikkiaan vierailut ja niiden aikana käydyt keskustelut sekä toteutetut haastattelut avasivat hyvin niin kohderyhmän rajausta ja siihen liittyviä teemoja kuin vaikeasti asutettavuuttakin.

Vierailukohteiden ja haastatteluiden laadullisena ongelmana tutkimuksen kannalta on valikoituneisuus. Useimpien vierailujen sekä haastattelujen toteutuminen niin kotimaassa kuin ulkomailla oli kiinni vastapuolen mielenkiinnosta asiaa kohtaan. Valikoituneisuuden lisäksi aikataulujen yhteensovittaminen vaikeutti potentiaalisten haastateltavien saavutettavuutta. Näistä seikoista huolimatta suurin osa tavoitetuista tahoista oli kuitenkin selkeästi kiinnostuneita tutkimusprojektin aiheesta ja antoivat aikaansa tutkimuksen käyttöön.

Laadullisia menetelmiä käytettäessä on paikallaan muistaa, että reliabiliteetti ja validiteetti saavat erilaisia muotoja kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa (Peräkylä 1997). Tästä esimerkkinä Hirsjärvi ja Hurme (2004:186) muistuttavat, että ”jos ihmiselle on ominaista ajassa tapahtuva muutos, tästä [reliabiliteetista] on luovuttava varsinkin silloin, kun kyseessä ovat muuttuvat ominaisuudet”. Objektiiviseen totuuteen pääseminen on tutkimusteemaan liittyvien vaikeuksien lisäksi ongelmallista tutkittaessa kenttää, joka on viime vuosina ollut jatkuvien ja nopeidenkin muutosten kourissa, kuten rikosseuraamusala on.

Tarkemmat tiedot vierailuista ja haastatteluista löytyvät liitteestä 1. Liitteestä 1 löytyvät myös tiedot tutkimusprojektin aikana toteutetuista työseminaareista, joissa käytiin läpi projektin etenemistä ja keskusteltiin projektiin liittyvistä teemoista. Ensimmäinen näistä nauhoitettiin.

4.2. Työskentely Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasumispalveluissa

Tutkimusprojektin aikana projektitutkijalla oli mahdollisuus työskennellä osana Kritsin tukiasumispalveluita (Tupa-yksikkö). Yksikössä työskenteli tutkimusprojektin aikana aluksi

asumispalvelukoordinaattori, kolme asumisohjaajaa sekä projektikoordinaattori. Vuoden 2009 aikana asumisen tuen tiimi kasvoi asumispalvelupäälliköllä sekä kahdella uudella asumisohjaajalla.

Projektitutkija osallistui tukiasumispalveluyksikön viikkokokouksiin sekä asukasvalintakokouksiin, jotka molemmat pidettiin viikoittain sekä joihinkin asiakashaastatteluihin. Varsinaista asiakastyötä projektitutkija ei selvityksen aikana tehnyt. Tutkimusprojektin loppupuolella tukiasumispalveluyksikön työntekijöiden kanssa pidettiin lisäksi erillinen palaveri, jossa käsiteltiin vaikeasti asutettavuuteen liittyviä teemoja.

Kahden roolin toimenkuva osoittautui välillä vaikeaksi. Toisaalta syväluotaus vaikeasti asutettavuuteen, vaikeasti asutettavien kanssa työskentelyyn sekä näkymä asiakastyö- ja byrokratiatason osittain erilaiseen suhtautumiseen asiakastyön realiteetteihin ei olisi ollut mahdollista ilman tukiasumispalveluyksikössä mukana oloa. Toisaalta työskennellessä osana tiimiä ja lähellä tutkimuskohdetta asettuminen tutkijan rooliin oli välillä haastavaa.

Kritsin tukiasumispalveluyksikössä työskentelyn aikana kerätty tietoa käytetään syventävänä tietona koko raportissa. Luvussa 8, jossa käsitellään Kriminaalihuollon tukisäätiön roolia kohderyhmän jälkihuoltokoordinaattorina, kerättyihin tietoihin tukeudutaan syvemmin.

4.3. Vankitietojärjestelmän otanta

Vankitietojärjestelmän avulla vangin rangaistusaikaa voidaan seurata elektronisesti koko rangaistuksen ajan. Kattavien perustietojen lisäksi vankitietojärjestelmään kirjataan rangaistusajan suunnitelman (RANSU), riski- ja tarvearvioiden (RITA) sekä vapautumissuunnitelmien tiedot. Järjestelmä otettiin vaiheittain käyttöön vuosina 2005–2006.

Otannan rajausta suunniteltaessa todettiin, että tarkoituksena ei ole tehdä laajaa tilastollista analyysiä, vaan otannan haluttiin strukturoivan ja syventävän selvityksen muita tietoja. Otannan toivottiin tuovan lisätietoa erityisen tuettuja asumisolosuhteita tarvitsevien vankien määrittelyyn (vastaisi kysymykseen, minkälaiset vangit tarvitsevat erityisen tuettuja asumisolosuhteita) sekä auttavan näiden vankien lukumäärän ja vapautumiskuntien hahmottamisessa. Lisäksi otannan haluttiin olevan kooltaan käsiteltävissä oleva.

4.3.1. Otannan rajaus

Otannan rajauksen perustana oli tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tehty hahmotelma ”vaikeasti asutettavista” vangeista. Otantaa lähdettiin rajaamaan sekä tuomion pituuden että päärikosluokittelun avulla. Otantaan otettiin mukaan kaikki vuonna 2007 vapautuneet vankeusvangit, jotka olivat suorittaneet kaksi vuotta tai sitä pidemmän nettotuomion¹² seuraavista rikoksista¹³: murha, tappo tai emt. yritys, muu väkivaltarikos, siveellisyysrikos. Aineiston koon rajaamiseksi edellä mainitut rikosluokitukset otettiin mukaan vain viimeisimmän eli vapautumista juuri edeltävän osatuomion osalta.

Vuonna 2007 vankiloista vapautui yhteensä 4627 vankeusvankia (Rikosseuraamusvirasto 2008, 6). Vankitietojärjestelmän mukaan heistä 375 vapautui kaksi vuotta tai sitä pidemmältä tuomiolta. Näistä 23 puuttui päärikosnimike. Muita kuin otantaan mukaan otetuista rikoksista tuomiota suorittaneita oli vankitietojärjestelmän mukaan yhteensä 190. Otannan kooksi saatiin kokonaisuudessaan 162 vankilasta vuonna 2007 vapautunutta vankia. Taulukossa 1 on eriteltynä lopullisen otannan vangit päärikoksen mukaan.

Rikosnimike	Lukumäärä	% osuus
Murha, tappo tai emt. yritys	99	26,4
Muu väkivaltarikos	54	14,4
Siveellisyysrikos	9	2,4

Taulukko 1: Otannan vankien lukumäärä päärikoksen mukaan, sekä %-osuus 2 vuotta tai sitä pidempiä tuomioita suorittaneista.

Syventävän tiedon keräämiseksi otannassa mukana olevilta vangeilta kerättiin taustatietoja sekä rangaistusajan suunnitelmat (RANSU) ja riski- ja tarvearviot (RiTa) sikäli kun niitä oli saatavilla vankitietojärjestelmästä.

Vuoden 2005 vankeuslain 6§ mukaan ”vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten (rangaistusajan

¹² Nettotuomiolla tarkoitetaan yhtä vankilakautta. Vankilakausi voi koostua useammasta tuomiosta.

¹³ Vankitietojärjestelmän luokitukset.

suunnitelma)”. Suunnitelman tulisi sisältää tiedot ”vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan tarvittavassa laajuudessa vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa” (ibid.).

Joissakin tapauksissa rangaistusajan suunnitelma perustuu riski- ja tarvearvioon (RITA). Riski- ja tarvearviot sisältävät tietoja vangin aikaisemmista rikoksista, työ- ja opiskelutaustasta, taloudellisesta tilanteesta sekä asumistilanteesta ennen vankeutta. Lisäksi riski- ja tarvearvoissa arvioidaan vangin päihdeongelmaa, asenteita ja elämönhallintataitoja.

4.3.2. Vankitietojärjestelmästä kerätyn aineiston ongelmat

Otannan ongelmana on päärikosluokitteluun perustuva raja. Viimeisimpään päärikokseen perustuva raja voi jättää alleen joukon sellaisia henkilöitä, jotka ovat vuonna 2007 vapautuneet muiden rikosnimikkeiden alla olevista rikoksista kuin niistä, jotka on otettu mukaan rajaukseen. Toisena ongelmana on suoritusajkaan perustuva raja, joka sekin voi jättää alleen kohderyhmään kuuluvia henkilöitä. Lisäksi päärikostietojen puuttuminen on voinut supistaa lopullisen otannan kokoa.

Otanta käsiteltäessä nousi useaan otteeseen esiin kysymys, onko kohderyhmää tai sen kokoa ylipäättänsä mahdollista hahmottaa vankitietojärjestelmän tietoja apuna käyttäen. Kysymys on validi niin teoreettisesta kuin vankitietojärjestelmän kirjauskäytäntöihin liittyvästä näkökulmasta.

Otannan osalta vankitietojärjestelmän tiedoissa on paljon puutteita, mikä johtuu osittain uudehkosta järjestelmästä ja toisaalta kirjauskäytänteiden kirjavuudesta. Aineiston vangeista noin puolelta oli mahdollista poimia riski- ja tarvearviot suoraan vankitietojärjestelmästä.

Vankitietojärjestelmästä löytyneitä riski- ja tarvearvioita oli täytetty vaihtelevasti, yksi oli lähes kokonaan täyttämättä ja useista muista löytyi paljon täyttämättömiä kohtia. Tietoja puuttui myös vapautumissuunnitelmista esimerkiksi vapautumisen jälkeisen asuntotilanteen osalta. Aineiston perusteella oli mahdotonta arvioida, johtuiko tietojen merkitsemättä jättäminen siitä, että

vapautumissuunnitelmaa täyttänyt henkilö oli jättänyt tiedon täyttämättä, koska vangilla ei ollut tarvetta asuntoasioiden selvittelyyn vai siksi, ettei kyseessä olevaa tietoa ollut vangilta kartoitettu.

Vanhan ”paperijärjestelmän” tietoja on viety vankitietojärjestelmään vaihtelevasti aluevankilasta riippuen, mikä aiheutti aineistossa tietojen puuttumisen etenkin pidempiä tuomioita suorittaneiden kohdalla. Parhaiten riski- ja tarvearviotiedot olivat saatavilla Länsi-Suomen aluevankilassa vankeusrangaistustaan suorittaneilla vangeilla, joiden osalta noin 80 prosenttia riski- ja tarvearviosta löytyi suoraan vankitietojärjestelmän otannasta. Etelä-Suomen aluevankilan osalta 20 prosentilla otannan vangeista riski- ja tarvearviot olivat saatavilla suoraan vankitietojärjestelmästä. Muissa aluevankiloissa riski- ja tarvearvioita löytyi noin 40-50 prosentilla otannan vangeista. Myös muiden kuin riski- ja tarvearviotietojen osalta vankitietojärjestelmän tiedoissa oli aukkoja.

Vankitietojärjestelmän puutteet ovat jossakin määrin ymmärrettäviä, sillä järjestelmä on luotu nimenomaan palvelemaan rangaistusjärjestelmää, ei tutkimustyötä. Järjestelmä sisältää kuitenkin valtavan määrän tutkimuksellisesti mielenkiintoista tietoa, jonka hyödyntämisestä olisi etua esimerkiksi vankiloissa toteutettavia kuntoutusohjelmia suunnitellessa. Tietojen hyödyntäminen ei kuitenkaan onnistu täysin ennen järjestelmän vakiintumista. Tällä hetkellä se on vielä muutosten alla.

4.4. Muu aineisto

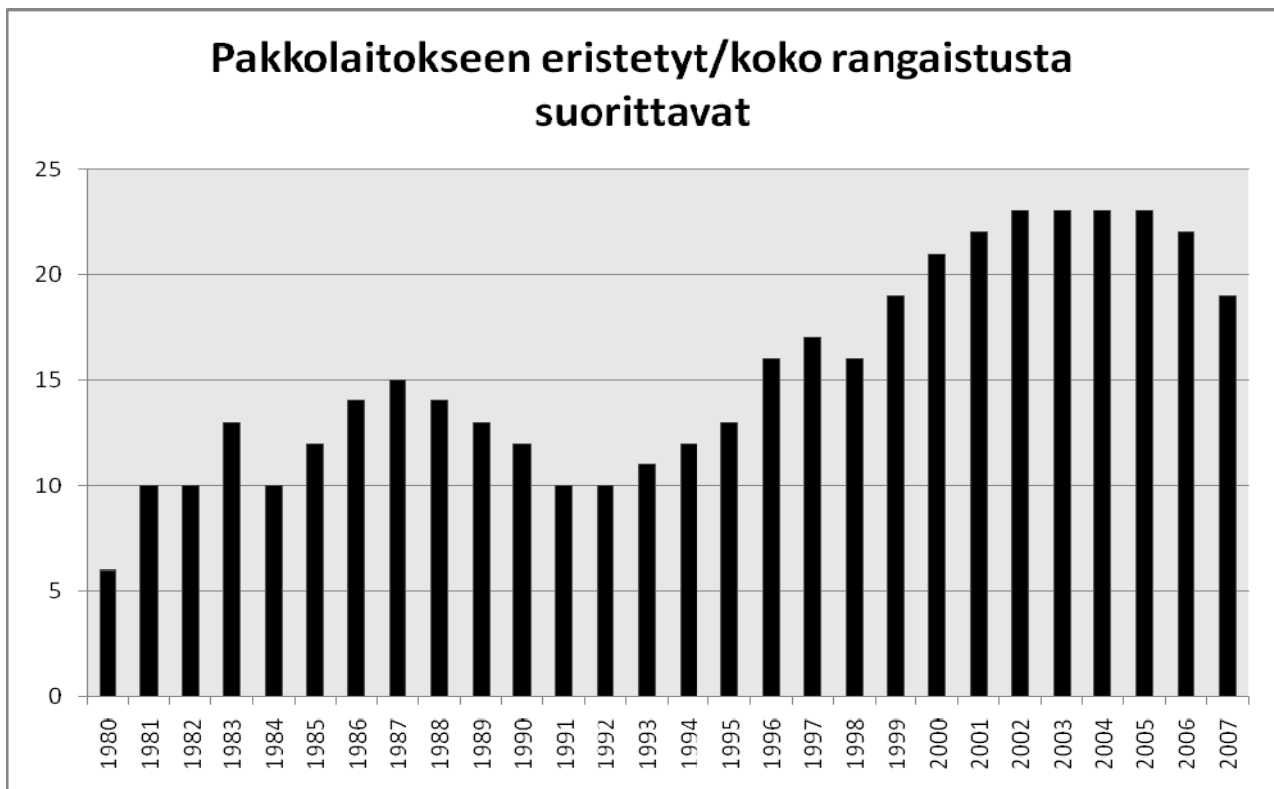
Vankitietojärjestelmän otannan tietoja täydennettiin Rikosseuraamusvirastosta saaduilla muilla tiedoilla. Nämä tiedot koostuvat vankilukutiedoista, elinkautisvankitilastoista sekä tilastoista koko vankeusrangaistusta suorittavista.

5. Aineiston analyysi

5.1. Kohderyhmän koko

5.1.1. Elinkautisvangit ja koko rangaistusta suorittavat

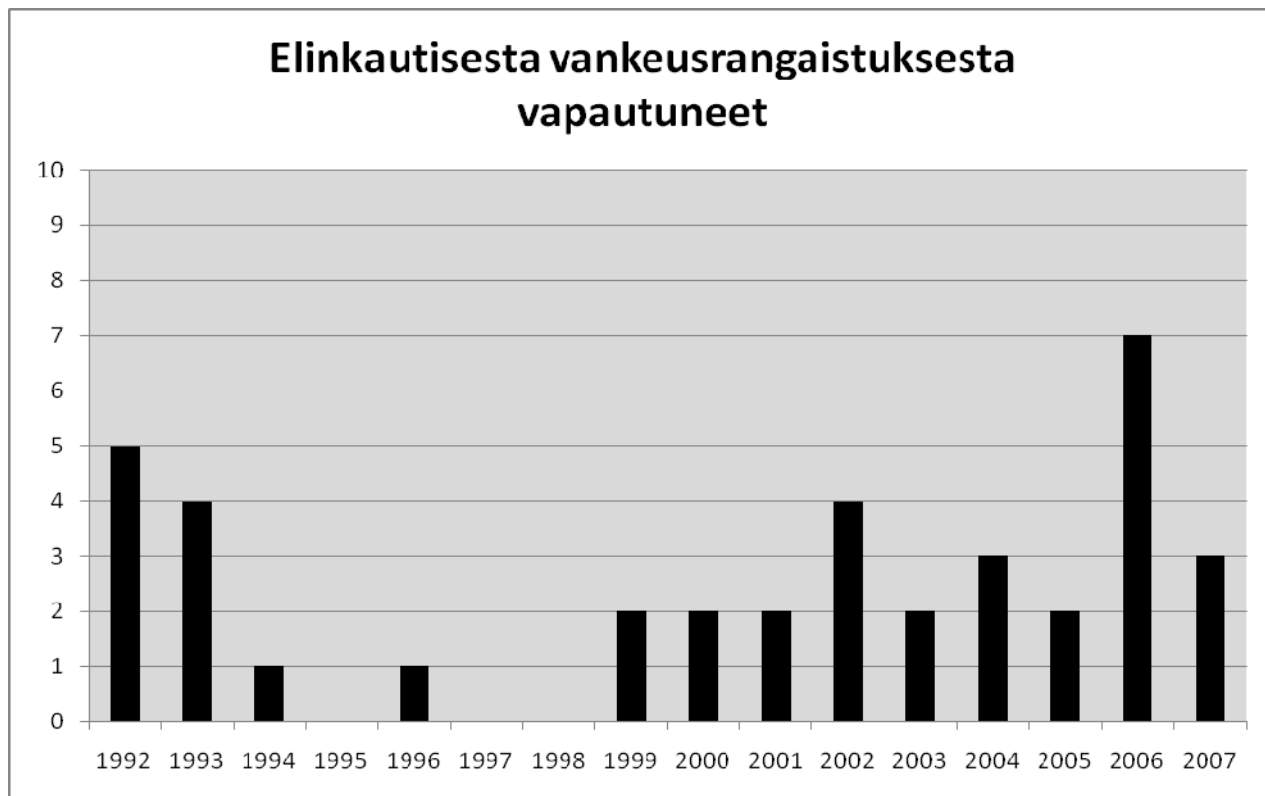
Selkeintä numeraalista tietoa kohderyhmästä oli olemassa koko rangaistusta suorittavista sekä elinkautisvangeista. Numeraalisen tiedon hankintaa helpotti näiden kahden vankiryhmän helppo määriteltävyys muihin potentiaalisesti kohderyhmään kuuluviin vankeihin verrattuna.

Kuvio 1: Pakkolaitosvangit ja koko rangaistusta suorittavat vangit. (Muiluuvuori 2008).

Pakkolaitokseen eristettyjä vankeja oli 1980-luvun alkuvuosista 1990-luvun puoliväliin vankilassa kymmenestä viiteentoista vuosittain. Yhdeksänkymmentäluvun puolivälin jälkeen lukumäärät olivat jatkuvasti päälle viidentoista niiden noustessa 2000-luvulla päälle kahdenkymmenen (kuvio 1). Yllä olevassa taulukossa vuoden 2006 luvun keskimäärään on laskettu syyskuun loppuun asti pakkolaitosvangit ja siitä eteenpäin koko rangaistusta suorittavat. Vuoden 2007 luku kuvaa koko rangaistusta suorittavien keskimäärää. Lokakuun 1. päivänä 2009 yhteensä 28 henkilöä oli vankilassa suorittamassa koko vankeusrangaistustaan (Tyni 2009).

Koko vankeusrangaistusta suorittavia on viime vuosina vapautunut muutamia vuodessa. Vuonna 2007 luku oli kaksi vapautunutta¹⁴ ja vuonna 2008 vastaava luku oli kolme, joista kaksi vapautui koevapauden kautta (Muiluvuori 2009).

Kuvio 2: Elinkautisesta vankeusrangaistuksesta vuosina 1992-2007 vapautuneet. (Tyni 2008)

Lokakuussa 2009 elinkautista vankeusrangaistusta suoritti yhteensä 154 vankia. 2000-luvulla elinkautisia vankeusrangaistuksia on alkanut vuosittain parhaimmillaan reilu parikymmentä, kun vielä 90-luvulla niitä alkoi kolmesta kahteentoista vuosittain. (Tyni 2009, vankiluku 1.10.2009)

Vuosina 1992–2007 elinkautisia vankeusrangaistuksia päättyi vuosittain joko armahdukseen tai hovioikeuden päätöksellä¹⁵ keskimäärin kaksi, vaihteluvälin ollessa nolasta seitsemään. Kuviossa esitettyjen lukujen lisäksi vuosina 1992–2007 yhteensä kahdeksan elinkautisvankia kuoli vankeusaikana ja yhden elinkautisvangin täytäntöönpano siirrettiin toiseen pohjoismaahan.

¹⁴ Rikoslain uudistumiseen asti pakkolaitosvangit kirjattiin vankitietojärjestelmään omalla koodillaan, mutta nykyisin koko rangaistusta suorittavia ei enää eritellä vankitietojärjestelmässä.

¹⁵ Yksi vuonna 2007.

Vuonna 2007 vapautuneiden elinkautisvankien keskimääräinen rangaistuksen pituus oli noin 12,5 vuotta. (Tyni 2009; vankiluku 1.10.2009)

Vankitietojärjestelmästä poimitussa aineistossa oli mukana vuonna 2007 vapautuneet kolme elinkautisvankia. Elinkautisvangeista kahdella oli takanaan useampia vankeustuomioita. Yhdellä ei ollut aikaisempaa rikostaustaa. Kaikki elinkautisvangit vapautuivat avolaitoksesta, mutta eivät koevapauden kautta. Elinkautisvangeista kahden kohdalla oli rangaistusajan- tai vapautumissuunnitelmassa mainintoja tiiviistä sosiaalisista suhteista ja opiskelusta, joiden myötä vankeusajan jälkeisen asumisen arvioitiin järjestyvän. Kolmannen elinkautisvangin kohdalla tietoja oli saatavilla niukasti.

Elinkautisvangit ovat heterogeeninen ryhmä ihmisiä, jotka on tuomittu hyvin erityyppisistä henkirikoksista, joskin kaikki saman rikosnimikkeen, murhan, alla. Laine (2008, 32) toteaa tilanteen johtuvan pitkälti epämääräisestä rikoksen tunnusmerkistöstä. Tilanteessa ongelman tuottaa nimenomaan taposta ja murhasta tuomittujen rangaistusajassa tapahtuva hyppäys. Hyvinkin samantyyppisestä rikoksesta voi saada hyvin eripituisen tuomion riippuen siitä, katsooko oikeus teon tapoksi, jolloin langetetaan määräaikainen tuomio vai murhaksi, jolloin tekijä tuomitaan elinkautiseen vankeusrangaistukseen.

Elinkautisten vankeusrangaistusten määrä on kuusinkertaistunut vuosien 1993 ja 2008 välillä, vaikka murhien määrässä ei ole tapahtunut samanlaista kasvua. Muutoksen taustalla on edellä mainittujen seikkojen lisäksi se, että yhä useampi murhaan syyllistynyt on todettu mielentila-arvioinnissa täydessä ymmärryksessä olevaksi. (Laine 2008, 32-33)

Elinkautistuumioiden määrän voimakkaan kasvun myötä niin vankeinhoidossa kuin jälkihuoltoapuolella toimivat tahot joutunevat tulevaisuudessa kiinnittämään enemmän huomiota elinkautisesta vapautuvien vapautumisprosessiin ja vapautumisen jälkeiseen työhön.

5.1.2. Muut aineiston vangit: seksuaalirikoksista ja muusta vakavasta väkivallasta tuomitut aineistossa

Siveellisyys- eli seksuaalirikoksista tuomittuja aineistossa oli yhteensä yhdeksän (5,5 %). Heistä neljällä oli vankitietojärjestelmän mukaan taustallaan aiempi tai aiempia tuomioita seksuaalirikoksista. Kahdella ei ollut aiempia vankeustuomioita ja kolmen muun rikoshistoria oli kirjava, mutta ne eivät vankitietojärjestelmän mukaan sisältäneet aiempia seksuaalirikoksia. Kaksi seksuaalirikoksista tuomituista oli vapautunut avolaitoksesta. Yksikään ei ollut vapautunut valvotun koevapauden kautta. Aineiston seksuaalirikoksista vapautuneet olivat vuonna 2007 vapautuessaan olleet suorittamassa tuomiota, jonka keskiarvopituus oli kolme ja puoli vuotta (mediaani 2,7 vuotta) pisimmän tuomion ollessa yli seitsemän vuotta vankeutta. Osaan tuomioista oli luettu mukaan myös muita rikoksia kuin seksuaalirikoksia.

Suomalainen henki- ja väkivaltarikollisuuden kaava näkyi selkeästi vankitietojärjestelmästä kerätyssä aineistossa. Niistä riski- ja tarvearvioista, joita muista kuin seksuaalirikoksista tai henkirikoksista ja niiden yrityksistä tuomituille oli saatavilla (43% oli saatavilla jotain tietoja, tuomiot pääasiassa törkeistä pahoinpitelyistä), nousivat lähes poikkeuksetta esiin vakavat päihdeongelmat sekä usein myös mielenterveysongelmat. Myös aineiston henkirikollisuuteen tai niiden yrityksiin (lähinnä taposta tai tapon yrityksestä tuomitut¹⁶) liittyi kiinteästi pitkäaikainen päihteiden käyttö. Elinkautiseen rangaistukseen johtaneet murhat poisluettuna henkirikoksista tai niiden yrityksistä tuomittuja oli aineistossa 59 %. Muita väkivallan tekoja 33 %.

Näiden kahden ryhmän (tässä seksuaalirikokset, törkeät pahoinpitelyt sekä henkirikokset ja niiden yritykset, lukuun ottamatta elinkautiseen tuomioon johtaneita murhia) osalta törmättiin määrittelyn ja sitä kautta kohderyhmän koon laskennan ongelmiin. Etenkin väkivaltarikoksista tuomittujen kohdalla tietojen hajanaisuus ja määrittelyn rajanveto aiheuttivat tilanteen, jossa arviointi oli jokseenkin mahdotonta.

Seksuaalirikoksista tuomittujen kohdalla suuntaviivoja saataneen käytetyn aineiston lisäksi oikeusministeriön työryhmämietinnöstä (Oikeusministeriö 2009, 68). Siinä arvioitiin, että enintään

---

¹⁶ Aineistossa oli riski- ja tarvearviotietojen mukaan mukana myös kaksi murhaa, josta toisesta tekijä oli tuomittu täyttää ymmärrystä vailla olevana ja toisesta nuorena henkilönä. Mukana lisäksi yksi murhan yritys.

kymmenen seksuaalirikoksista tuomittua osallistuisi lääkehoitoon vuosittain. Hoitoa tarjottaisiin koevapauden kautta vapautuville seksuaalirikoksista tuomituille, joiden uusimisriski arvioidaan keskiuureksi tai sitä suuremmaksi. Vaikka osa tämän selvityksen kohderyhmästä ei vapautuisikaan koevapauden kautta tai pystyisi muutoin osallistumaan lääkehoitoon, vaikeasti asutettavien seksuaalirikoksista tuomittujen määrä ei nousse yli kymmenen.

Kokonaisuudessaan pelkän vankitietojärjestelmän otannan perusteella kohderyhmän koon arvioiminen on hankalaa, jos ei mahdotonta, sillä kohderyhmän rajauskriteerit ovat liukuvat ja tulkinnanvaraiset ja vankitietojärjestelmän tiedot kriteerien suhteen hajanaiset. Niin seksuaalirikoksista kuin muista vakavista väkivaltarikoksista tuomittujen ryhmistä nousi selkeästi esiin muutamia sellaisia henkilöitä, jotka olisivat potentiaalisesti olleet kohderyhmään kuuluvia, mutta lopullisten johtopäätösten tekeminen aineiston pohjalta olisi harhaanjohtavaa.

5.2. Kohderyhmän vapautumiskunnat ja muita tietoja aineistosta

Kohderyhmän vapautumiskuntia on vaikeaa ennustaa etenkin niiden ryhmien kohdalla, joissa vanki- ja sitä kautta vapautumismäärät ovat pieniä. Aineistosta on kuitenkin mahdollista vetää yleisiä linjoja siitä, mihin kuntiin vangit vapautuvat. Aineiston 162 vangilla oli vankitietojärjestelmän mukaan yhteensä 73 eri kotikuntaa. Ulkomaalaisia aineistosta oli kolme prosenttiyksikköä. Aineiston vangeista 18 prosenttiyksikköä vapautui Helsinkiin, mikä oli suurin yksittäinen keskittymä. Yhteensä lähes neljännes (23,4 %) aineiston vangeista vapautui pääkaupunkiseudun kuntiin eli Helsinkiin, Espooseen ja Vantaalle. Muita, joskin pääkaupunkiseutua huomattavasti pienempiä keskittymiä aineistossa esiintyi isommissa kunnissa, kuten Oulussa ja Tampereella (kumpaankin reilu 4 % aineiston vapautuneista).

Kaiken kaikkiaan 23 prosenttiyksikkölle aineiston vangeista oli vapautumissuunnitelmaan merkitty tarve järjestää asunto ja 91 aineiston vangilta asumistieto puuttui kokonaan. Niiden 71 vangin osalta, joille vapautumissuunnitelmassa oli merkitty jokin tieto asumistilanteesta, 52 prosentilla oli tarvetta vapautumisen jälkeisen asumisen selvittämiseksi.

Tuomion pituus	Koevapauden kautta vapautuneet (N)
2-4 vuotta	6
4-8 vuotta	11
8 vuotta tai pidempi tuomio	0
yht.	17
yht. % koko aineistosta	10,5 %

Taulukko 2: Koevapauden kautta vapautuneet

Aineiston vangeista 10,5 prosenttiyksikköä (17) vapautui koevapauden kautta vuonna 2007. Kuusi heistä oli vankeja, joiden tuomion pituus vaihteli kahdesta neljään vuoteen ja 11 suoritti neljän – kahdeksan vuoden tuomiota. Yli kahdeksan vuoden tuomiota suorittaneista kukaan ei vapautunut koevapauden kautta. Koevapauden kautta vapautuneista 13 oli ensikertalaisia, kolmas-, neljäs-, yhdeksäs- ja 14-kertalaisia koevapauden kautta vapautui kutakin yksi. Koevapauden kautta vapautuneet oli tuomittu yhtä lukuun ottamatta henkirikoksesta tai sen yrityksestä. Muista väkivaltarikoksista tuomituista koevapauteen pääsi yksi henkilö. Seksuaalirikoksista tuomituista koevapauden kautta ei vapautunut yksikään. Aineiston koevapauden kautta vapautuneista yksikään ei vapautunut pääkaupunkiseudulle. Koevapauden kautta vapautuneiden keski-ikä oli 45,5 vuotta, koko otannan keskiarvoian ollessa 39 vuotta.

Naisia aineiston vangeista oli viisi prosenttiyksikköä (8) ja heistä kolme vapautui valvotun koevapauden kautta. He olivat saaneet tuomionsa tapoista tai tapon yrityksistä ja heistä kahdella oli aiempia vankilatuomioita.

Vapautumislaitos	%
Suljettu laitos	57
Avolaitos	43

Taulukko 3: Vapautumislaitos

Aluevankila	%
Etelä-Suomen aluevankila	35
Länsi-Suomen aluevankila	28
Itä-Suomen aluevankila	14
Pohjois-Suomen aluevankila	12
Kaakkois-Suomen aluevankila	11

Taulukko 4: Aluevankila vapautuessa.

57 prosenttia aineiston vangeista vapautui suljetuista laitoksista ja vastaavasti 43 prosenttia avotaloista. Eniten aineiston vankeja vapautui Etelä-Suomen aluevankilan vankiloista (35 %) ja sitä seuraavaksi Länsi-Suomen aluevankilan vankiloista (28 %). Vastaavasti aineiston vankeja vapautui

eniten Helsingin vankilasta ”Sörkasta” (12 %) sekä Turun vankilasta (9 %). Avolaitoksista eniten vankeja vapautui Vilppulan vankilasta (8 % koko aineistosta).

5.3. Yhteenvetoa

Kuten edellä on todettu, aineiston pohjalta oli mahdotonta tehdä takuuvarmoja päätelmiä siitä, ketkä aineiston vangeista olivat tässä selvityksessä tarkoitettuja vaikeasti asutettavia. Samoin on lähes mahdotonta tehdä päätelmiä siitä, minkä verran vaikeasti asutettavia tulevaisuudessa tulee vapautumaan. Vaikka vaikeasti asutettavia voidaan tavallaan tarkastella vain niiden esimerkkien kautta, joihin olemme tähän asti törmänneet, voitaneen kuitenkin sanoa, että tässä selvityksessä tarkoitettu vaikeasti asutettavuus koskee vain pientä osaa vangeista. Monissa tapauksissa vaikeasti asutettava voitaneen sijoittaa myös useampaan ryhmään näkökulmasta riippuen.

Vaikka kohderyhmän koon tarkka arviointi on mahdotonta, koko aineistosta on mahdollista vetää joitakin muita johtopäätöksiä. Varmasti voidaan esimerkiksi sanoa, että vapautuvien pitkäaikaisvankien lukumäärät ovat tulevaisuudessa kasvamassa lisääntyneen elinkautisvankimäärän myötä. Vankitietojärjestelmän otannan vangeista hyvin moni, jos ei suurin osa, kärsi saatavilla olevien riski- ja tarvearviotietojen perusteella vaikeista päihdeongelmista. Tämä ei ole yllättävää peilattuna suomalaisen väkivallan päihdesidonaisuuteen sekä yleisesti vankien päihdeongelmiin. Suomalaisten vankien terveyttä kartoittaneessa tutkimuksessa, jonka tuloksia julkaistaan parhaillaan, päihdehäiriö todettiin lähes 90 % vangeista¹⁷ (Lintonen 2008). Suurin osa aineiston vapautuneista olisi aineiston perusteella ollut intensiivisen päihdekuntoutuksen tarpeessa niin vankeusaikana kuin sen jälkeen.

Suurin rypäs otannan vangeista vapautui pääkaupunkiseudulle, mikä oli oletettavissa kun tilanne suhteutetaan kuntien kokoon ja vapautuvien vankien kotikuntia koskeviin tilastoihin.

Samanaikaisesti useat henkirikosvangeista ja muista vakavista väkivallan teoista tuomituista vapautuivat pienille paikkakunnille, jossa yksittäisen rikostaustaisen tunnettavuus ja huomioarvo voi olla isompi kuin pääkaupunkiseudulla tai suuremmissa kunnissa. Suuremmat kunnat vetävät helposti vapautuvia vankeja puoleensa. Uudella paikkakunnalla siviilielämän aloittaminen tuntuu helpommalta, kun vanhat piirit voi jättää taakseen. Paluu kotikuntaan ei aina ole mahdollista

---

¹⁷ Naisvangit 89 %, miesvangit 88 %

myöskään viranomaisten vastustuksen vuoksi. Myös kuntien vaihtelevat jälkihuoltoon tarkoitetut resurssit voivat antaa sysäyksen kotikunnan vaihtoon.

Koevapauden kautta vapautuneissa ei vielä vuonna 2007 ollut elinkautisvankeja, koko rangaistusta suorittaneita tai siveellisyyserikoksista tuomittuja. Tilanne lienee kuitenkin muuttunut selkeästi koevapausseisjoitusten yleistyttyä.

Vaikka tulevaisuuden tilanteen arvioiminen on haastavaa, asumisratkaisujen tarkastelu on edellä määriteltyä kohderyhmää silmällä pitäen kuitenkin mahdollista. Ideaalitulanteessa kohderyhmän asumisessa itsenäinen, hyvinkin tuettu ja sijainniltaan tarkoin mietitty asuminen yhdistyy mahdolliseen valvontaan. Raportin seuraavien osien tavoitteena on tarkastella vapautuville vangeille tarjolla olevia tuettuja asumispolkuja niin kotimaassa kuin ulkomailla sekä erityisesti pohtia niiden soveltuvuutta tutkimusprojektin kohderyhmälle.

6. Suomalaiset tuetun asumisen käytänteet

Tutkimusprojektin kanssa samoihin aikoihin alkanut ympäristöministeriön koordinoima pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma (PAAVO) loi rungon suomalaisten asumiskäytänteiden selvittämiseksi ja siksi kuntien vapautuville vangeille tarjoamia asumispalveluita lähdettiin selvittämään PAAVO:ssa mukana olevien kuntien kautta.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa mukana olevat kunnat ovat asukasluvultaan Suomen suurimpia¹⁸ (Väestötietojärjestelmä 2009) (ohjelmaan valitsemisen kriteerinä oli asunnottomien määrä, ei kunnan koko) ja näin ollen voitiin olettaa, että näihin vapautuu myös eniten vankeja. Vuonna 2008 vankeja vapautui eniten Helsinkiin, Turkuun, Vantaalle, Tampereelle, Espooseen, Lahteen, Ouluun, Kuopioon ja Jyväskylään. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa mukana oleva Joensuu oli vuonna 2008 sijalla 13 vapautuvien vankien kuntajärjestyksessä. (Karjalainen ja Viljanen 2009, 15) Aivan yksi yhteen tilastot eivät tietenkään mene, mutta suuntaviivoja ne kuitenkin antavat.

---

¹⁸ Muut sijalla 1-9, Joensuu sijalla 12 (tammikuu 2009).

Kohderyhmälle tarjolla olevia tukiasumispalveluita kartoitettiin kuntien asumisesta vastaavien työntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen lisäksi mahdollisuuksien mukaan kunnissa toimivien asumispalveluita tuottavien järjestöjen, Kriminaalihuoltolaitoksen toimipisteiden sekä vankiloiden näkökulmasta käsin.

Seuraavassa kuvataan joitakin keskeisiä vankilasta vapautuville tarkoitettuja tuetun asumisen ratkaisuja, joita suurimmissa kunnissa on käytössä. Tarkoituksena on selvittää, millaisia tuetun asumisen palveluita kunnissa on tarjolla vapautuville vangeille sekä yrittää etsiä hyviä esimerkkejä siitä, miten (jos ollenkaan) kunnissa on pyritty ratkaisemaan selvityksen kohderyhmän asuminen. Alla listatut käytänteet eivät kata kaikkia niitä toimijoita, jotka tuottavat palveluita asunnottomina vapautuville vangeille eivätkä niitä palveluja, joita asunnottomina vapautuvat vangit käyttävät. Kattavampaa tietoa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmasta ja siinä mukana olevien kuntien toimijoista löytyy ympäristöministeriön, ARA:n ja kuntien omilta nettisivuilta (liite 2).

6.1. Suomalaisia esimerkkejä

6.1.1. Pääkaupunkiseutu

Pääkaupunkiseudun laaja kunta- ja kolmannen sektorin toimijoiden kenttä tarjoaa vankilasta vapautuville erilaisia asumispalveluita. Helsingin kaupungin oma Asunnottomien sosiaalipalveluiden yksikkö Asso (1.1.2010 alkaen Astu eli Asumisen tuki -yksikkö)¹⁹, on tähän asti vastannut täysi-ikäisten helsinkiläisten asunnottomien sosiaalipalvelujen järjestämisestä (Helsingin kaupunki 2009).

Asso on ylläpitänyt asumispalvelujärjestelmää, jonka tarkoituksena on järjestää asunnottomille asuntoja tavallisesta asuntokannasta. Asumispalvelujärjestelmään kuuluu kolme erilaista asumismuotoa: itsenäiset pienasunnot normaalissa asuntokannassa, tukiasuntosolut vuokra-asuntokannassa ja erillisissä kiinteistöissä toimivat tukikodit. Tukikotipaikkoja Assolla on yhteensä 209 ja niihin on sijoitettu asumaan erityispalveluita tarvitsevia asunnottomien ryhmiä. Tukiasuntopaikkoja Assolla puolestaan on 365 ja niihin tarjottavalla tuella pyritään lisäämään

---

¹⁹ Koska raportti on kirjoitettu pääasiassa vuoden 2009 puolella, jolloin muutosten kohteina olleiden virastojen uudet nimet olivat vielä avoimena, käytetään raportissa vielä vanhoja nimityksiä.

asukkaiden kykyä selviytyä itsenäisemmästä asumisesta. Tukiasuntojen ohjeellinen asumisaika on noin puolitoista vuotta, tosin asumisaikaa ei virallisesti ole rajattu. Helsingin kaupunginkiinteistöviraston, Y-Säätiön ja Helsingin Asuntohankinnan omistamia Assolle osoitettuja itsenäisiä pienasuntoja on Asson hallinnassa reilu 2000. Suuri osa pienasuntojen asiakkaista valitaan tukiasunnoista, mutta niitä osoitetaan myös suoraan sellaisille asunnottomille, jotka eivät kykene asumaan soluasunnoissa tai jotka selviytyvät kevyemmällä tuella. Pienasunnoissa asiakasta tuetaan noin puolisen vuotta, joidenkin asiakkaiden kohdalla huomattavasti tätä pidempään. ASSOn omista tukiasunnoista veloitetaan pelkkää vuokraa, sillä asumisen tuen katsotaan kuuluvan normaaliin maksuttomaan sosiaalityöhön. Asson kautta on mahdollista hakeutua myös useiden järjestöjen, kuten Sininauhasäätiön, Helsingin Diakonissalaitoksen tai Helsingin vieraskoti ry:n ylläpitämiin tuetun asumisen palveluihin.

Loppuvuodesta 2009 Asson tulevaisuus näytti vielä monin osin avoimelta, mutta suunnitelmien mukaan monia toimintoja ollaan hajauttamassa alueiden sosiaaliasemille. Jatkossa vapautuvien vankien hakemukset ohjautunevat yhdelle työntekijälle ja Asson SAS-ryhmä²⁰ tulee käsittelemään hakemukset sekä suorittamaan valintahaastattelut jatkossakin. Kuitenkin muut kuin tuettuun asumiseen liittyvät palvelut (kuten toimeentulo ja päihdehuolto) siirtynevät alueellisille sosiaaliasemille. Myös aikaisemmin vankeihin erikoistunutta sosiaalityötä tehneet työntekijät siirtynevät muihin tehtäviin eivätkä tulevaisuudessa työskentele uudessa yksikössä (Astussa).

Tulevaisuudessa vankien kanssa tehtävässä sosiaalityössä toimii keskeisessä roolissa asiakkaan oma sosiaalityöntekijä, jolla ei välttämättä ole kokemusta vapautuvien vankien ja vaikeasti asutettavien – olivatpa he akuutista päihdeongelmasta kärsiviä tai tämän selvityksen kohderyhmää – asuttamisesta ja asuttamisen ongelmista.

Sininauhasäätiöllä on pääkaupunkiseudulla puolimatrankodiksi nimettyjä asumispalveluita sekä normaaliin asuntokantaan hajautettuja jatkoasuntoja. Puolimatrankodit ovat pääasiassa tarkoitettuja helsinkiläisille asunnottomille. Asukasvalinnat tehdään yhdessä ASSOn kanssa. Puolimatrankodeissa tarjottava tuki tähtää itsenäisten asumisvalmiuksien kehittämiseen.

---

²⁰ SAS-ryhmän nimi muodostuu sanoista selvittää-arvioida-sijoittaa

Kokoaikaisten työntekijöiden tarjoaman tuen lisäksi puolimatkatkanteissa asuu ja työskentelee osa-aikaisia sosiaalisia talonmiehiä tai perheitä, jotka vastaavat yksiköstä kokoaikaisten työntekijöiden työajan ulkopuolella. Sininauhasäätiön jatkoasunnot (Jatko-Katit) ovat normaaliin asuntokantaan sijoitettuja asuntoja, joita pääkaupunkiseudulla on viitisenkymmentä. Ne ovat lähinnä tarkoitettuja tukiasuntoyksiköistä eteenpäin muuttaville henkilöille, joilla ei enää ole tuen tarvetta tai tuen tarve on vähentynyt. Yksilöllistä tukea on kuitenkin mahdollista saada myös näihin jatkoasuntoihin (Sininauhaliitto 2009). Sininauhasäätiön puolimatkatkanteissa asumisesta peritään vuokran lisäksi tukipalvelumaksu.

Pääkaupunkiseudulla toimivista järjestöistä ehkä selkeimmin rikostaustaisten kanssa työskentelyyn on profiloitunut Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits). Kriminaalihuollon tukisäätiöllä on neljä asumisyhteisöä Helsingissä, joissa jokaisessa on neljä paikkaa. Yhteisöllisyyttä pyritään rakentamaan vertaistukipiste Rediksen kautta ja yhteisöissä asuminen on siten pääasiassa soluasumista. Yhteisöjen lisäksi Kritsillä on 27 (29.12.2009) tukiasuntoa pääkaupunkiseudulla ja asuntokantaa ollaan kasvattamassa Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman myötä. Tukiasuntoihin siirrytään pääasiallisesti onnistuneen yhteisöasumisvaiheen jälkeen. Jos yhteisöasuminen ei asiakkaan kohdalla ole mahdollista esimerkiksi asiakkaan muita vapautuneita kohtaan kokeman pelon vuoksi, suoraan tukiasuntoon muuttamista voidaan myös harkita. Asumisyhteisössä asutaan keskimäärin 3-4 kuukautta, tukiasunnoissa puolestaan vuodesta kahteen. Tukiasumisvaiheen jälkeen asiakkaan on mahdollista siirtyä asumaan itsenäisesti Y-säätiön asuntoon. Kriminaalihuollon tukisäätiön asumisohjaajat tarjoavat kuitenkin asumisen tukea vielä kuuden kuukauden ajan Y-säätiön asuntoon muuton jälkeen ja ovat tarvittaessa puhelimen päässä jatkossakin.

Kriminaalihuollon tukisäätiön tuettuun asumiseen voivat hakeutua rikostaustaiset henkilöt, jotka ovat valmiita pyrkimään kohti päihteetöntä ja rikoksetonta elämää. Suuri osa asiakkaista on vankilasta vapautuneita tai koevapautta suorittavia. Tuetun asumisen tavoitteena on vankilassa aloitetun kuntoutusjatkumon eteenpäinvieminen sekä vähittäinen kuntoutuminen tukiasumisen kautta itsenäiseen asumiseen ja kohti parempaa elämänhallintaa.

Asumisen tuki alkaa pääsääntöisesti jo vankeusaikana asukashaastattelujen myötä. Hakuprosessin aikana asumisen tuen työntekijät kartoittavat asiakkaan tuen tarpeita yhdessä asiakkaan sekä mahdollisten yhteistyötahojen kanssa. Muuton jälkeisen ensimmäisen kuukauden aikana tuki on yleensä tiiviimpää, tarvittaessa jopa päivittäistä. Asiakasta tavataan yksilö- ja verkostopalaverissa ja tuki räätälöidään asiakkaan tarpeen mukaan. Tuki voi sisältää portille vastaan menon, tuen muutossa ja virastoasioinnissa, ohjauksen ja neuvonnan arkiaskareisiin liittyvissä asioissa sekä päihitteettömyyden seurannan esimerkiksi seulojen avulla. Itsenäiseen tukiasuntoon siirryttäessä tuki harvenee, mutta on silti viikoittaista. Asiakkaista monet myös ottavat tarvittaessa omaaloitteisesti yhteyttä omaan asumisohjaajaansa ja soittelevat kuulumisia.

Asumisen tuen lisäksi asiakkaan käytössä ovat Kriminaalihuollon muut palvelut. Nämä sisältävät muun muassa Kriminaaliasiamiestoiminnan, velkaneuvontaan ohjauksen, Oppiva-hankkeen ja Vertaistukipiste Rediksen. Palveluohjauksen lisäksi asiakkaalla on Rediksen kautta mahdollista saada henkilökohtainen, koulutettu vertaistukihenkilö.

Y-säätiön jatkoasumisen lisäksi Kriminaalihuollon tukisäätiö on solminut kumppanuussopimuksen Espoon kaupungin kanssa asumisohjauksesta Espoonkruunu Oy:n vuokra-asuntoihin. Käytännössä tämä tarkoittaa espoolaisten asiakkaiden tuettua jatkoasumista Espoonkruunun asunnoissa yhteisöasumisvaiheen jälkeen tai rikostaustaisen asiakkaan suoraan ohjautumista Espoonkruunun asuntoihin, jolloin asumisen tuki tulee Kriminaalihuollon tukisäätiön kautta. Syksyn 2009 aikana Kriminaalihuollon tukisäätiöllä on tarkoituksena laatia samantyyppinen kumppanuussopimus myös Vantaan kaupungin kanssa. Tosin tukityöntekijät ovat tällöin Vantaan kaupungin omia työntekijöitä ja asunnot säätiön omistamia. Kriminaalihuollon tukisäätiön asumisen tuen piirissä arvioidaan olevan vuonna 2009–2010 yhteensä 65–70 asiakasta ja vuonna 2011 noin 80–90 asiakasta.

Asuminen Kritsin tukiasunnoissa on vuokrasopimusperusteista. Erillisestä tuetun asumisen maksusta on pyritty neuvottelemaan pääkaupunkiseudun kuntien kanssa. Osittain tuen kustannukset on sisällytetty vuokraan ja osittain niitä katetaan RAY:n myöntämällä Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaan liittyvällä avustuksella. Rahoitus on voimassa

vuoteen 2011, jonka jälkeen asumisen tuen rahoittaminen on avoinna. Asumisyhteisöissä asuminen perustuu vuorokausihinnoitteluun, joka sisältää asumisen tukimaksun.

Edellä mainittujen lisäksi pääkaupunkiseudulla toimii useampia muita yksiköitä, jotka tarjoavat eriasteisesti tuettua asumista vapautuville vangeille. Iso osa pääkaupunkiseudulle vapautuvista asunnottomista vangeista sijoittuu akuutin päihdeongelmansa vuoksi päihdehuollollisiin asumispalveluihin tai tilapäismajoitukseen. Helsingiläisten vapautuvien osalta päihdehuollon asumispalvelut tarkoittavat lähinnä joko Hoitokoti Sillanpirttiä tai Tervalammen kartanon kuntoutuskeskusta, joista jälkimmäinen on kaupungin oma yksikkö. Kaupungin kiristyneen taloustilanteen myötä päihdehuollon maksusitoumukset keskittyvät tällä hetkellä Tervalammelle. Tilapäismajoitusta Helsingin kaupunki tarjoaa Sahaajankadun asuntolassa, Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa sekä Myllypadontien asumisyksikössä. Kolmannen sektorin ylläpitämiä yksiköitä ovat puolestaan Pelastusarmeijan asuntola Alppikadulla, Kovaosaiset ry:n ylläpitämä Kalevankadun asuntola sekä Helsingin vieraskoti ry:n Albertinkadun asumisyksikkö. Yksityisistä toimijoista vankilasta vapautuneiden asuttamiseen on lisäksi keskittynyt Onesimuskodit, joiden kautta on asutettu myös vakavan väkivaltataustan omaavia henkilöitä. Vapautuvia vankeja sijoittuu Helsingissä lisäksi Vailla vakinaista asuntoa ry:n Sällikotiin ja Diakonissalaitoksen yksiköihin.

6.1.2. Tampere

Tampereella rikostaustaisten kuntoutus- ja asumispalvelujen keskeisenä tuottajan toimii Silta-Valmennusyhdistys ry. Yhdistyksen ”päämääränä on lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa, osallisuutta ja hyvinvointia auttamalla ja valmentamalla vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia ihmisiä vahvistamaan työ- ja toimintakykyään ja löytämään oman paikkansa yhteiskunnassa” (Silta-Valmennus 2009).

Silta-Valmennuksella on tällä hetkellä kolme tuettuun asumiseen liittyvää palvelua: Asunto-Silta, KuntoutusSilta ja Oma ovi, joista Oma ovi on erityisesti tarkoitettu vankilasta vapautuville pitkäaikaisasunnottomille. Asunto-Sillan kohderyhmänä ovat alle 25-vuotiaat nuoret. KuntoutusSilta puolestaan tarjoaa päihdehoitolaitoksista ja vankiloiden päihde- tai kuntoutusosastoilta vapautuville psykososiaalista kuntoutusta ja tuettua asumista. (Vierailu Tampereella 20.8.2009)

Oma ovi -hanke on osa Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa, jonka toimintaa rahoittavat Tampereen kaupunki sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuohjelma (KASTE) 2008–2011. Hanke tarjoaa tuetun asumisen palveluketjun asunnottomina vapautuville tamperelaisille vangeille sekä kriminaalihuollon asunnottomille asiakkaille. (Paavo-muistio 2/2009; Silta-Valmennus 2009 /2)

Asuminen Oma ovi -hankkeen piirissä olevilla alkaa puolimatkatantalossa, jossa asutaan noin puoli vuotta. Asiakaspaikkoja on kuusi. Puolimatkatantalosta asiakkaalla on mahdollisuus siirtyä tuettuun asumiseen ensin intensiivisemmällä tuella, jonka jälkeen siirrytään kohti itsenäistä asumista sosiaalisen isännöinnin ja vertaistuen avulla. Henkilökunta tukee asumisen ja arkiselviytymisen lisäksi psykososiaalista kuntoutumista sekä päihdeettömyyttä ja on paikalla myös iltaisin ja viikonloppuisin. Silta-Valmennus ry:n lisäksi Oma ovi -hankkeessa ovat mukana Tampereen kaupunki, A-kilta, TVA oy, sekä KRIS-Tampere, jonka kautta asiakkailla on mahdollista saada vertaistukea. Hankkeen pääasiallisina rikosseuraamusalan yhteistyötahoina toimivat Kylmäkosken ja Satakunnan vankila sekä Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto. Hankkeen piiriin hakeudutaan Tampereen kaupungin Päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakasohjauksen (Loisto) kautta. (ibid.)

KuntoutusSilta puolestaan on kuntoutusyhteisö, johon haetaan päihdehoitojakson jälkeen joko päihdehoitolaitoksesta tai vankiloiden päihde- ja kuntoutusosastojen kautta. Noin puolet KuntoutusSillan asiakkaista tulee vankiloista, joko rangaistuksenaikaiseen kuntoutukseen, valvottuun koevapauteen tai vapauduttuaan. Kuntoutukseen voi hakeutua ympäri Suomen, mutta kuntoutuksen aikana asiakkaan kotikunta ei muutu. Toisin sanottuna vapautuneen tai koevapausasiakkaan kuntoutuksen maksaa kotikunta, samoin asiakkaan mahdollisen toimeentulotuen. Rangaistuksenaikaisen kuntoutuksen kustannuksista vastaa Rikosseuraamusvirasto.

Kuntoutuksen ensimmäisen vaiheen aikana (1-3 kk) kasvatetaan elämönhallintataitoja sekä opetellaan päihdeettöntä arkea ja vastuunottoa omasta elämästä. Henkilökunta on paikalla virka-aikana. Toisessa vaiheessa (4-6 kk) siirrytään kohti koulutusta ja työelämää. Ensimmäisen ja toisen

vaiheen aikana asuminen tapahtuu pääasiallisesti KuntoutusSillan asuntolassa. Kolmannessa vaiheessa asiakas siirtyy itsenäiseen tuettuun asumiseen ja mahdollisuuksien mukaan joko opiskelun, työn tai työelämänvalmennuksen piiriin. Tukiasunnoissa toimii sosiaalinen talonmies ja asiakkaan oma tukityöntekijä jatkaa asiakkaan kanssa myös kolmannessa vaiheessa. Asuminen tukiasunnossa kestää normaalisti puolesta vuodesta kahteen vuoteen, jonka jälkeen asiakas siirtyy hallitusti vapaille asuntomarkkinoille. (Siltavalmennus 2009 /3) Vapaille asuntomarkkinoille siirtymistä helpottamaan Siltavalmennus voi kirjoittaa asiakkaalle lausunnon Tampereen kaupungin asuntoja tai YH-asuntoja varten. Lausunnon avulla asunnon saanti helpottuu aiemmista rötöstelyistä tai luottotietojen menetyksestä huolimatta. Kuntoutuksen aikana maksetaan kuntoutusmaksua. Myöhemmin asuminen on vuokrasopimusperusteista, jonka lisäksi maksetaan erikseen asumisen tuesta. (Vierailu Tampereella 20.8.2009).

6.1.3. Oulu

Oulun kaupungilla on asumispalveluiden järjestämisessä käytössä tilaaja–tuottaja -malli ja asumispalveluiden tuottaminen on sisällytetty sosiaali- ja terveystoimen alaisuuteen. Oulun vankilan vieressä toimii Kenttätien palvelukeskus, jossa vierailuhetkellä (4.2.2009) oli 19 ”märkäpaikkaa”, 17-paikkainen asunto-osasto, yhdeksän tukiasuntoa sekä tilat kriisimajoitukseen. Paikkoja on sekä naisille että miehille ja henkilökunta on paikalla kolmessa vuorossa ympäri vuorokauden.

Kenttätien palvelukeskuksen alakerta toimii ”märkäpuolena” ja keskimäinen kerros asunto-osastona. Molemmissa näissä asuminen toimii yhteismajoitusperiaatteella. Talon ylimmässä kerroksessa olivat tukiasuntojen tilat. Ensimmäisen ja toisen kerroksen asukkaat ruokailevat talossa ja työntekijät huolehtivat heidän lääkkeidensä säilytyksestä ja jakelusta. Turvallisuudesta kenttätiellä huolehtii metallinpaljastimien ja valvontakameroiden lisäksi poliisi.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaan liittyvän aiesopimuksen (2008–2011) mukaan, osana asuntoloiden muunto-ohjelmaa, Kenttätien palvelukeskuksen asuntolapaikat muunnetaan itsenäisen, tuetun sekä valvotun asumisen mahdollistaviksi yksiköiksi. Lisäksi Oulussa tuotetaan yhteensä 23 tukiasuntopaikkaa pitkäaikaisasunnottomille. Tukiasuntopaikat ovat tarkoitettuja oululaisille alle 30-vuotiaille moniongelmaisille pitkäaikaisasunnottomille, jotka ovat sitoutuneet

sopimuksen mukaiseen hoitoon tai kuntoutukseen sekä nuorille asunnottomille päihteidenkäyttäjille osana tehostettua avokuntoutusta.

Oulussa vapautuvan vangin asumisprosessi kulkee vaiheittain alkaen jo rangaistusaikana. Pohjois-Suomen aluevankiloissa on päihdeohjelman yhteyteen suunniteltu toteutettavaksi asumisvalmennusta, jonka materiaali on koottu vuosina 2006–2008 toteutetun asumisneuvontahankkeen yhteydessä (Sellistä omaan asuntoon...). Materiaali sisältää informaatiota vuokra-asumisen säännöistä asunnon etsimiseen. Lisäksi asumisvalmennuksessa on tarkoitus läpikäydä materiaalia liittyen talouden tasapainottamiseen. Erityisryhmien, kuten romanien ja maahanmuuttajien, asumisvalmennukseen kiinnitetään myös huomiota.

Asumisen järjestämiseen ja sujumiseen on mahdollista saada tukea sosiaaliasemalta, asumisen ohjauspalveluista tai kolmannen sektorin toimijoiden kautta. Ohjauspalvelut tuottavat tukea ja ohjausta asumismuodosta riippumatta. Ohjauspalvelun vankilasta vapautuneilla asiakkaila on oma henkilökohtainen ohjaaja, joka tapaa asiakasta palvelusuunnitelman mukaisesti pääsääntöisesti 1-2 kertaa viikossa. Tavoitteena on, että jo vankila-aikana aloitettu yhteistyö toisi vapautuvalle siviilissä ”tuttuuden” tunteen ja tukeen sitoutuminen helpottuisi. (Vierailu 4.2.2009)

Vapautuessa tai valvotun koevapauden yhteydessä asuminen on mahdollista järjestää esimerkiksi välivuokratun asunnon kautta. Asuntoja välivuokrataan muun muassa yksityisiltä markkinoilta, kaupungin asunto-osakeyhtiö Sivakalta, Tilakeskukselta ja Oulun Diakonissalaitokselta. Vapautuville voidaan hankkia asunto myös Oulun seudun nuorisoasuntojen (15+15), A-killan tai seurakunnan (2 asuntoa) kautta.

6.1.4. Kuopio

Kuopiossa asunnottomina vapautuvien vankien tuetusta asumisesta huolehtivat pääasiassa Kuopion Työterapinen yhdistys ry sekä kaupungin omistama asunto-osakeyhtiö Niiralan Kulma.

Työterapisen yhdistyksen ylläpitämän Patakukkulan toimintakeskuksen asumispalvelut on suunnattu täysi-ikäisille päihdekuntoutujille, joilla on vaikeuksia päihteiden ja oman elämänhallinnan kanssa. Asiakkaista useilla on vankilatausta. Asuminen alkaa starttijaksolla, joka

kestää 1-2 kuukautta. Starttijakson aikana kartoitetaan asiakkaan elämäntilanne, tehdään kuntoutussuunnitelma ja asetetaan asumisen tavoitteet. Onnistuneen starttijakson jälkeen on mahdollisuus siirtyä itsenäisempään tuettuun asumiseen, jossa asuminen kestää noin kaksi vuotta. Starttijakson aikana asiakkaat asuvat seitsemänpaikkaisessa asumisyhteisössä päärakennuksessa. Jatkoasuminen järjestyy saman pihan rivitaloasunnoissa, joista osa on soluasuntoja. Jatkoasumispaikkoja on yhteensä 14. Ohjaajat ovat paikalla toimintakeskuksessa kello 7–22 välisenä aikana ja auttavat taloudelliseen tilanteeseen liittyvien solmukohtien selvittämisessä, asumisasioiden järjestelmissä sekä tuki- ja palveluverkoston käyttöön liittyvissä asioissa. Asiakkaiden kanssa tehdään lisäksi kuntoutussuunnitelmat ja luodaan terapiasuhte. Tulevaisuudessa Patakukkulan toimintakeskuksessa on tarkoitus siirtyä tekemään kolmivuorotyötä. Starttijaksolaiset kokoontuvat päivittäin yhteisökokoukseen. Rivitaloasukkaat ottavat yhteisökokouksiin osaa viikoittain. Asuminen Patakukkulan toimintakeskuksessa on vuokratuista. Vuokran lisäksi maksetaan tukipalvelumaksu.

Työterapisella yhdistyksellä on Kuopiossa Patakukkulan toimintakeskuksen lisäksi tuettua asumistoimintaa viidessä muussa yksikössä, joista yksi on 68-paikkainen asumisyksikkö, Inkilänkoti. Inkilänkoti on tarkoitettu henkilöille, jotka tarvitsevat turvallisen ja päihdeettömän asumisyhteisön elämänhallintataitojensa vahvistamiseen. Asukkaina on päihde- ja mielenterveyskuntoutujia ja asukkailla on mahdollisuus saada laajamittaistakin tukea itsenäiseen asumiseen. Useat asiakkaista eivät sairautensa vuoksi selviäisi täysin itsenäisessä asumismuodossa, mutta eivät myöskään tarvitse ympärivuorokautista laitoshoidoa. Palveluihin sisältyy mm. lääkehoidon toteutumisen ja voinnin seuranta, arjessa auttaminen, turvallisuudesta ja asuinympäristöstä huolehtiminen sekä päivittäiset ateriat. Ohjaajat ovat paikalla kello 7–21 ja jokaisella asiakkaalla on omaohjaaja, joka muun muassa laatii kuntoutumissuunnitelman asiakkaan kanssa sekä tukee asiakasta yhteistyö- ja verkostopalavereissa.

Kuopiossa toimiva Niiralan Kulma on Kuopion kaupungin kokonaan omistama asunto-osakeyhtiö, jonka hallussa oli keväällä 2009 5880 asuntoa ja asiakkaana 10400 asukasta. Asunnoista noin 280 toimii tukiasuntoina. Osa tiloista myös välivuokrataan, esimerkiksi Työterapisen yhdistyksen tilat on vuokrattu Niiralan Kulmalta.

Niiralan Kulmassa asiakasneuvonta alkaa vuokrasopimuksia tehdessä. Asukasisännöitsijät huolehtivat asukasvalinnoista, asukasdemokratian toteutumisesta ja häiriöihin puuttumisesta. Niiralan Kulma on mukana Kuopiossa toimivassa verkostossa, joka kokoaa yhteen erityisasuttamisesta vastaavat henkilöt. Verkostossa käsitellään häätöuhat, jonka jälkeen niihin puututaan varoitusten ja kotikäyntien avulla. Tehokkaan puuttumisen ansiosta niin häiriö- kuin vuokratäpöperusteiset häädöt on Niiralan Kulman asunnoissa saatu minimoitua. (Vierailu Kuopiossa 22.1.2009)

6.1.5 Jyväskylä

Jyväskylän ”sosiaalisesta” asuttamisesta huolehtii pääasiassa Jyväskylän Katulähetys. Katulähetys järjestää tuettua asumista yhdeksässä eri yksikössä, joissa asuminen etenee ”porrasmallin”²¹ mukaan. Ensisuojapaikkoja Katulähetyksellä on kymmenen, joiden vieressä sijaitsee reilu 50 yksiötä. Lisäksi Katulähetyksellä on seitsemän päihdeetöntä puolimatkatkankotia, joissa on yhteensä 156 paikkaa. Jokaisella yksiköllä on valtuudet laatia omat sääntönsä esimerkiksi retkahdusten varalle ja yhteisöä rakennetaan yhdessä asiakkaiden kanssa. Asiakkaista noin 60–70 prosentilla on vankilatausta.

Jyväskylässä toimi vuosina 2006 - 2009 Kriminaalihuollon tukisäätiön koordinoima paikallisten järjestöjen yhteinen Jyväällä-hanke. Hankkeen tarkoituksena oli luoda rikostaustaisille asiakkaalle kuntoutusjatkumo. Projekti tarjosi vapautuville vangeille ja kriminaalihuollon asiakkaille räätälöityä asumisen, päihdekuntoutuksen ja työhön kuntoutuksen palveluja sekä kartoitti rikosentekijöiden läheisten tuen tarvetta ja kehitti läheisille suunnattuja tukimuotoja. (Jyväällä-hankkeen 2009)

6.2. Tuen hinta

Tutustumiskohteiden tuetun asumisen maksut vaihtelivat pelkästä vuokrasta tuetun asumisen kokonaismaksuun tai asumiskustannuksien päälle lisättävään palvelumaksuun, joka oli joko kuukausi- tai vuorokausiperusteinen asumismuodosta riippuen (liite 3, taulukko 2 esimerkkejä hinnoittelusta). Pääasiallisesti kunnan ulkopuolisten toimijoiden tuottamia tiiviimmän tuen

---

²¹ Malli koostuu porrasmaisesti etenevistä asumismuodoista, jossa asiakas etenee tiiviisti tuetusta asumisesta kohti itsenäisempää asumista erilaisten välivaiheiden ja tuetun asumisen muotojen kautta.

palveluita myytiin ostopalvelusopimuksin oman kunnan asukkaille, mutta myös muille kunnille erikseen sopimalla.

Esimerkiksi Kriminaalihuollon tukisäätiön asumisyhteisömaksu oli syksyllä 2009 47 euroa vuorokaudessa sisältäen asumisen ja siihen liittyvän tuen. Tuetun asumisen maksuista vastaa asiakkaan kotikunta. Kritsin tukiasunnoissa asumisesta puolestaan veloitetaan normaalia vuokraa, vaikka asuminen on tuettua ja joidenkin asiakkaiden kohdalla tuki on erittäin tiivistäkin. Silta-Valmennuksessa kuntoutuksen jatkumoksi tarkoitetun tuetun asumisen maksu on tiiviiltä tuelta 28 euroa vuorokaudelta vuokratukustannusten lisäksi. Tampereella tukiasumisen maksukäytäntö on koko Suomen tilanteeseen nähden mielenkiintoinen, sillä Tampere ottaa vastuun tuetun asumisen maksusta kolmen kuukauden kuntoutusta seuranneen asumisjakson jälkeen asiakkaan vanhasta kotikunnasta riippumatta. Toisaalta moni Silta-Valmennuksen asiakas (tuki)työllistyy kuntoutuksen aikana ja on näin ollen oikeutettu muuhun taloudelliseen tukeen kuin toimeentulotukeen.

6.3. Muurin takaa muurin eteen

Ilmapiiri kunnissa vierailujen aikana oli asumisasioiden tulevaisuuden suhteen toiveikas, jopa positiivinen. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman myötä kunnat tuntuvat aktivoituneen pohtimaan erilaisia ratkaisuja asunnottomuuteen yleensä samoin kuin asunnottomina vapautuvilla vangeilla. Tästä huolimatta asunnottomina vapautuvien vankien asumistilanne näytti kokonaisuutena joissakin kunnissa lohduttomalta.

”Aika moni on just on sitä vankilakierrettä, mut toisaalta eihän tää tue, tää asuntotilannekaan sitä, että kun ei oo mitään tarjota eikä muuta ku se tuki, et he tulee käymään täällä. Muuta tukee jos ei oo, kyl mä ymmärrän sen, et se on helposti, et lähetään taas siihen samaan rumbaan ja siihen kierteeseen, että säälistää toisaalta, ku ei oo mitään tarjota”. (Sosiaalityöntekijä1/kunta8)

Vuokrarästit tai häiriöihin perustuneet häädöt aiheuttivat stopin kuntien sosiaaliseen asuntokantaan pyrkiville lähes kaikissa kunnissa. Joissakin kunnissa, kuten Kuopiossa, vuokrarästejä pystyttiin sovittelemaan, mutta niiden tuli kuitenkin olla maksettuna ennen vuokrasopimuksen solmimista. Tampereella puolestaan aiemmat häiriöt tai vuokrarästit jätettiin huomioimatta, kunhan asunnon hakija pystyi esittämään näyttöä elämänmuutoksesta, toisin

sanottuna onnistuneen pitkäaikaisen päihdekuntoutuksen sekä tukiasumisjakson jälkeen. Näyttöä asumisvalmiuksista peräänkuulutettiin myös muualla.

”Pitää olla sitä näyttöä, että pystyy, koska siinähan (asuttamisessa, HkR) tehdään ihan turhaa työtä”
(Sosiaalityöntekijä1/kunta8)

Karjalanen ja Viljanen (2009, 28) puhuvat ”yksinäisten asunnonhakijoiden *sivuuttamisesta*” ja torjunnasta. Heidän selvityksensä mukaan ”vuokratästä tai häiriöistä johtuneiden häätöjen vuoksi asuntonsa menettäneet eivät edes pääse ilman erityistoimia vakavasti otettaviksi hakijoiksi yhdessäkään” selvitykseen osallistuneessa kunnassa (ibid.).

Kunnissa, joissa tarjolla on kolmannen sektorin tuottamia palveluita, vaikutti yleinen tilanne jokseenkin paremmalta. Asumispalveluiden tuottamisessa käytettiin usein välivuokrausta. Esimerkiksi Kuopiossa Työterapinen yhdistys välivuokraa asuntojaan Niiralan Kulmalta, huolehtii asiakkaiden tuesta ja laskuttaa vuokran lisäksi tuetun asumisen maksun.

Aina vapautuvan vangin asumiseen ei kuitenkaan välivuokrauksenkaan avulla, sitkeistä yrityksistä huolimatta, löydy ratkaisua. Erään vankilan apulaisjohtaja kertoi, kuinka *vankila* olisi suostunut kunnan asunnon välivuokraajaksi vaikeasti asutettavan vangin koevapautta varten. Vangin vapautumisesta sekä koevapauden aikaisesta asumisesta käytiin kunnan kanssa keskustelemassa useaan otteeseen jopa niin, että poliisin edustajat olivat paikalla kertomassa oman näkemyksensä kunnan esille tuomiin turvallisuushuoliin. Neuvotteluista huolimatta kunta pysyi kannassaan ja vangilla ei ollut paluuta entiseen kotikuntaansa koevapautta suorittamaan.

Vierailujen aikana selkiytyi, kuinka eriarvoisessa asemassa vapautuvat vangit ovat kotikunnastaan riippuen. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen on lakisääteisesti kuntien vastuulla, mutta palveluiden laajuutta, järjestämistapaa tai muotoa laki ei sääntele. Kuntien palvelutuotanto liittyy tiiviisti kuntatalouteen. Tiukentuneen taloudellisen tilanteen myötä eriarvoistumisen lisääntyminen on odotettavissa, sillä vapautuvat vangit eivät yleensä nouse palvelutarpeinensa korkealle kuntien prioriteeteissa. Palvelutuotanto näyttää siirtyvän enenevässä määrin muiden kuin kunnan omien toimijoiden tuottamaksi ja etenkin suurimmissa kunnissa kolmannen sektorin toimijoiden rooli on kasvamassa. (Forma & Saarinen 2006, 25-32) Yritykset ja kolmannen sektorin

toimijat keskittävät palvelunsa niille alueille, jossa palveluilla on eniten kysyntää, mikä markkinatalouden näkökulmasta on ymmärrettävää. Kotikunnan ulkopuolella järjestettäviä palveluita tarvitsevat asukkaat jäävät nykyisillä käytännöillä (esim. kuntarajoihin liittyen) sekä resursseilla helposti tarjolla olevien palveluiden ulkopuolelle.

Kuntien oman palvelutuotannon vähenemisestä kielinee myös monissa vierailun kohteina olleissa kunnissa esitetty toive kolmannen sektorin toimijoiden ja etenkin vertaistuen lisääntymisestä alueella. Vertaistuki tai kokemusasiantuntijuus on toki edullinen tapa järjestää tukipalveluita ja sen käyttö on monissa tilanteissa perusteltua, mutta se ei voi korvata ammattilaisen antamaa tukea.

Jos vapautuvien vankien tilanne ylipäänsä oli hankala, niin vielä kimurantimmaksi se muuttui selvityksen kohderyhmän kohdalla. Yhdessäkään kunnassa ei ollut erikseen *systemaattisesti* pohdittu asumisvaihtoehtoja tässä selvityksessä tarkoitetuille vaikeasti asutettaville vapautuville. Kunnista kuitenkin Helsingillä ja sen Asunnottomien sosiaalipalveluiden yksiköllä ASSOlla on kertynyt mittavaa erityisasiantuntemusta kohderyhmän asuttamisesta. Kuten aiemmin todettiin, ASSO:n tulevaisuus on tällä hetkellä vaakalaudalla, sillä sen toimintaa ollaan pilkkomassa alueellisille sosiaaliasemille.

Toisin sanoen Suomen ainoa vaikeasti asutettavien asiantuntijakeskusta (vaikeasti asutettavuuden monissa merkityksissä) ollaan hajauttamassa. Vankityön säilyminen ASSOssa olisi erittäin tärkeää palveluiden takaamiseksi erityisryhmälle. Työn levitessä alueellisiin sosiaaliasemiin muun muassa oman sosiaaliaseman selvittäminen ja sieltä ajan saaminen voi vankilasta asunnottomana vapautuvalle olla pitkän tuomion jälkeen vaikeaa. Sosiaalityön saatavuus mutkistuu ja taloudellinen epävarmuus lisääntyy, kun asiakas ei enää saa tarvitsemiaan palveluita keskitetysti. Myös asiakkaiden monista syistä johtuva ”virastoallergia” sekä työntekijöiden mahdolliset ennakkoluulot vankilasta vapautuvia kohtaan voivat aiheuttaa ongelmia asioinnissa. ASSO:n työn hajauttaminen alueille lisäänee alueellista eriarvoisuutta (jota Helsingin kaupunki pyrkii muilla linjauksillaan torjumaan), sillä vapautuvien vankien asioiden voidaan olettaa kuormittavan etenkin itäisen Helsingin sosiaaliasemia.

Positiivistakin kehitystä vapautuvien vankien asemaan on pääkaupunkiseudulla tapahtunut. Vantaalla perustettiin syksyllä 2009 kahden työntekijän tiimi (sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja) vapautuvien vankien sosiaalityötä varten.

Yksittäistapauksina lähes kaikissa kunnissa mainittiin asiakastapauksia, joiden kohdalla asumisjärjestelyjä oli rikostaustan, muiden asiakkaiden pelon tai muun vastaavan syyn vuoksi jouduttu miettimään tarkemmin. Monista edellä mainituista, pääasiassa rikostaustaisille tarkoitetuista palveluista, jäivät jotkut vaikeasti asutettavien ryhmät, kuten seksuaalirikoksista tuomitut, kuitenkin asiakasrajoitusten myötä kokonaan palveluiden ulkopuolelle. Myös erityisiä toimintaverkostoja nimenomaisesti tässä selvityksessä tarkoitettuja vaikeasti asutettavia ajatellen oli järjestetty vain satunnaisesti.

Sinänsä vaikeasti asutettaville tarkoitettujen asumispalveluiden puute on ymmärrettävä, sillä vaikeasti asutettavat vangit ovat suhteellisen harvoin kohdattuja yksittäistapauksia vapautuvien vankien joukossa. He jäävätkin helposti jäävät yleisten vapautuvia vankeja koskevien suunnitelmien ulkopuolelle. Toisaalta, kaikki vapautuvat vangit ovat yksittäistapauksia, joiden asumisen järjestäminen ja tukeminen vaatii yksilökohtaista suunnittelua.

Mainintoja siitä, etteivät työntekijät oikeastaan edes halunneet tietää tuettavan asiakkaan rikostaustoja, tuli keskustelujen aikana myös ilmi. Selvityksessään Karjalainen ja Viljanen (2009,27) toteavat, että "[E]rityisen kuohuttavien rikosten ja rikollisten yhteydessä ammatillisestikin toimivien ihmisten reaktiot saattavat vaihdella suuresti. ... Joissakin tutkimuksen kohteina olleissa yhteisöissä näiden asioiden (valvottu koevapaus, asuminen ja tunnettavuus) yhteen kietoutuminen herätti keväällä 2008 keskustelua siitä, keitä vaikkapa koevapaudessa olevia joudutaan ottamaan vastaan".

Useimmat palveluista, joissa projektin aikana vierailtiin, olivat tarkoitettuja nimenomaisesti päihdekuntoutuksessa pidemmälle edenneille ja tuetun asumisen polut etenivät porrasmallin mukaan. Asuminen tapahtui useimmissa yksiköissä ainakin aluksi muiden vastaavassa elämäntilanteessa elävien kanssa. Vaikeasti asutettavien kohdalla yhteisö- tai soluasuminen ei usein kuitenkaan tule kysymykseen asiakkaan rikostaustan ja/tai tunnettavuuden vuoksi. Myös

itsenäisessä asunnossa asuminen samassa pihapiirissä tai talossa useiden muiden rikostaustaisten kanssa voi olla ongelmallista. Asumismuoto itsessään muodostui usein liian korkeaksi esteeksi vapautuvan vangin asumisen ja siihen liittyvän tuen järjestymisessä. Joustovaraa tarjolla oli vähän.

Mitä siis tehdä tilanteessa, jossa tarjolla olevat tuetun asumisen palvelut eivät ole soveltuvia kohderyhmälle tai heidät on jo lähtökohtaisesti rajattu palvelujen ulkopuolelle, kuten seksuaalirikoksista tuomittujen kohdalla useimmissa palveluissa oli? Miten tarjota asunto ja tukea henkilö, joka tarvitsee itsenäisen, rauhallisen asumismuodon ja jossa tiiviiseenkin yksilöllisesti räätälöityyn tukeen on mahdollista yhdistää valvonta?

7. Asumisen ja tuen malleja ulkomailta

Suomalaisten asumiskäytänteiden lisäksi hankkeen aikana selvitettiin, millaisia tuetun asumisen ratkaisuja vapautuville vangeille on käytössä ulkomailla. Etenkin tahdottiin selvittää, onko muualla löydetty ratkaisuja edellisen kappaleen lopussa esitettyihin kysymyksiin kohderyhmän asuttamisesta.

Joihinkin tuetun asumisen kohteisiin (Skotlanti, Ruotsi ja Tanska) oli mahdollista tutustua paikan päällä. Niiden aikana oli mahdollisuus kerätä sellaista tietoa käytännön työn järjestelyistä, jota kirjallisuudesta tai netistä etsimällä ei ollut mahdollista löytää.

Alla esitellyt tuetun asumisen ratkaisut sekä muut tukitoimenpiteet kuvaavat osittain myös eri maiden yhteiskunnallista ilmapiiriä rikollisuuteen ja riskinäkökulmiin liittyen. Tuetun asumisen polkuja onkin syytä tarkastella kyseessä olevan maan yhteiskuntapoliittiseen ja sosio-oikeudelliseen kontekstiin liitettynä. Asumispolkujen yhteydessä esitellään näin ollen myös kyseessä olevan maan oikeusjärjestelmää.

Malleissa korostuvat etenkin seksuaalirikoksista tuomitut, sillä he edustavat anglosaksisissa maissa riskiajattelun kulminoitumaa. Vaikka osa alla kuvatuista malleista onkin suunniteltu ensisijaisesti seksuaalirikoksista tuomituille, niiden käyttö ei ole muiden vaikeasti asutettavien jälkihuollossa missään nimessä poissuljettua.

7.1. Ulkomaisia tuetun asumisen malleja

7.1.1. Pohjoismaat

Ruotsissa toimii kolme pelkästään rikosseuraamusasiakkaille tarkoitettua puolimatkantaloa²² (halvvägshus), joista yksi on Kriminalvårdenin ja kaksi muuta eri järjestöjen ylläpitämiä. Järjestöt tuottavat puolimatkantalon toiminnat Kriminalvårdenille ostopalveluina. Puolimatkantolat sijaitsevat Malmössä, Tukholmassa ja Göteborgissa. Malmön puolimatkantalo on Kriminalvårdenin ylläpitämä, Tukholman puolestaan Tukholman Skyddsvärnetin. Göteborgin puolimatkantalo on Ruotsin kolmas, avattu vuoden 2007 loppupuolella ja sen toiminnat järjestää järjestö nimeltä Skyddsvärnet i Göteborg.

Skyddsvärnet i Göteborg perustettiin vuonna 1914 vapautuvien vankien ja heidän perheidensä tueksi. Tällä hetkellä toiminta-ajatuksena on luoda parempia edellytyksiä erilaisista psykososiaalisista ongelmista kärsiville ihmisille. Järjestö toimii läheisessä yhteistyössä Ruotsin rikosseuraamuslaitoksen (Kriminalvården), sosiaalitoimen ja mielenterveystyön kanssa. Rikosseuraamusasiakkaille tarkoitettun puolimatkantalon palvelujen lisäksi Skyddsvärnet i Göteborgissa toimii muun muassa päihdekuntoutusosasto sekä päihteetön asumisyhteisö Adam.

Kriminalvården valitsee puolimatkantalojen asukkaat ja niissä asutaan vankeustuomion loppupuolella 1-6 kuukauden ajan. Tuomion päätyttyä asuminen puolimatkantaloissa päättyy. Asumisen ehdot vastaavat elektronisen valvonnan määräyksiä. Viikossa työ- tai opiskeluajan ulkopuolella vapaa-aikaa on 16 tuntia, jonka lisäksi neljän viikon jaksolla vapaa-aikaa saa yhteensä 72 tuntia käytettäväksi esimerkiksi viikonloppuvierailuihin. Aikoja (16 + 72 tuntia) ei kuitenkaan voi yhdistää vaan puolimatkantaloissa on oleskeltava niiden välissä vähintään kaksi tuntia. Päivisin asukkaat ovat joko töissä tai opiskelemassa. Monet työpaikoista ovat Kriminalvårdenin järjestämiä työharjoittelupaikkoja, mutta osa asiakkaista käy normaalissa päivätyössä. Asumisen kustannuksista vastaa Kriminalvården. Kriminalvården osallistuu myös muihin kustannuksiin, jos asiakkaalla ei ole omia tuloja. Summat vastaavat sosiaalitoimesta saatavia avustuksia (Stenberg 2009).

---

²² Tässä raportissa käytetään käsitettä puolimatkantalo Pohjoismaissa käytössä olevista, nimenomaan rikosseuraamusasiakkaille tarkoitetuista rangaistuksenaikaisesta asumisesta, joka (useimmiten) sijoittuu rangaistusajan loppupuolelle. Puolimatkantalon palveluja järjestetään Pohjoismaissa niin osto- kuin rikosseuraamuslaitoksen omina palveluina.

Göteborgissa puolimatkantalon työntekijät ovat paikalla aamusta puoli kymmeneen asti illalla. Talossa toimivien muiden Skyddsvärnet i Göterborgin järjestämien toimintojen vuoksi talossa on kuitenkin henkilökunta paikalla ympäri vuorokauden ja asukkaat voivat ottaa heihin yhteyttä mihin kellon aikaan tahansa. Lisäksi vartiointiliike käy tarkistamassa talon neljästi yön aikana.

Skyddsvärnet i Göterborgin puolimatkantalossa on oma osastonsa seksuaalirikoksista tuomituille ja työntekijät on koulutettu työskentelemään seksuaalirikoksista tuomittujen kanssa EU:n projektirahoituksella. Erillisen osaston perustaminen koettiin tarpeelliseksi puolimatkan taloon tulevien seksuaalirikoksista tuomittujen määrän kasvaessa. Uudella järjestelyllä on muun muassa kyetty vähentämään häiriöitä ja turvaamaan seksuaalirikoksista tuomittujen turvallisuus.

Puolimatkan talon lisäksi Skyddsvärnet omistaa 45 tukiasuntoa ympäri Göteborgia. Näihin asuntoihin göteborgilaiset voivat siirtyä yhteisöasumisjakson jälkeen. Tukiasunnossa asutaan 12-18 kuukautta ja jos asuminen sujuu, Skyddsvärnet kirjoittaa asukkaalle suosituksen kaupungin vuokra-asuntoon.

Tukiasunnossa asiakasta tavataan kerran viikossa, mahdollisesti tarpeen mukaan useamminkin. Tuen tarpeen määrittelee asiakkaan oma kunnallinen sosiaalityöntekijä ja asumisen tuki järjestetään ostopalveluna kunnalle. Perussopimus, johon kuuluu kaksi kotikäyntiä ja yksi työntekijän tapaaminen Skyddsvärnetissä maksaa, 7500 kruunua (hivenen alle 750 euroa) kuukaudessa. Maksu sisältää kirjalliset työt sekä raportoinnin sosiaalitoimelle. Jos laajemmalle tuelle on tarvetta, Skyddsvärnet veloittaa kotikäynneistä 750 kruunua tunnilta siten, että yksi käynti kestää vähintään kaksi tuntia.

Asukkaille tehdään päihdetesti säännöllisesti niin puolimatkantalossa kuin tukiasunnoissakin. Positiivisen seulan jälkeen puolimatkantalossa asuva siirretään takaisin vankilaan. Tukiasunnossa asuva puolestaan ohjataan Skyddsvärnetin hoito-osastolle, jonka jälkeen itsenäisen asumisen jatkumista arvioidaan uudelleen. (Vierailu Göteborgissa 6.5.2009)

Myös Norjassa ja Tanskassa on käytössä puolimatkantaloja rikosseuraamusasiakkaille. Norjassa puolimatkantaloja (overgangsbolig) on yhteensä seitsemän. Ne ovat avovankiloita (fengsel med lavere sikkerhetsnivå; matalamman turvallisuuden vankila) avoimempia ja niihin voi siirtyä joko suoraan suljetusta vankilasta (fengsel med høyt sikkerhetsnivå; korkean turvallisuuden vankila) tai avovankilasta. Norjan puolimatkantalat toimivat vapauteen valmentavina yksikköinä ja työtoiminta tai opiskelu päivisin on keskeisenä osana asumista. Puolimatkantaloista riippuen niissä järjestetään erilaisia kuntouttavia toimintaohjelmia yksilötyöskentelynä tai ryhmissä (Kriminalomsorgen 2009). Puolimatkantalat ovat Kriminalomsorgenin (Norjan rikosseuraamuslaitos) ylläpitämiä rangaistuksen suorituspaikkoja.

Tanskassa Kriminalforsorgen (Tanskan rikosseuraamuslaitos) ylläpitää puolimatkantaloja (pensioner) ympäri maata. Hallinnollisesti puolimatkantat asetuvat KiF:n (Kriminalforsorgen i Frihed) eli paikallisen kriminaalihuoltolaitoksen alle. Niissä suoritetaan pääasiallisesti rangaistuksen loppuosaa, mutta esimerkiksi Skejbyssä Århusissa asumisen ei tarvitse päättyä rangaistuksen päättymiseen. Tanskan puolimatkantaloissa järjestetään erilaisia kuntouttavia toimintaohjelmia ja työtoimintaa. Jotkut niistä, kuten Lyng, palvelevat myös mielenterveyskuntoutukseen ohjattuja rikoksentekejiä.

Kaikki Tanskan puolimatkantalat asuttavat niin naisia kuin miehiä ja neljässä niistä on mahdollisuus asua lasten kanssa (Kriminalforsorgen 2009). Monet puolimatkantalat hyväksyvät asiakkaikseen myös nuoria 15 ikävuodesta ylöspäin.

Tanskassa vankeusrangaistuksen suorittaminen aloitetaan ensisijaisesti avolaitoksessa. Suljettuun laitokseen vanki voidaan siirtää esimerkiksi, jos hän rikkoo avolaitoksen sääntöjä, kuten päihteettömyyttä tai jos vanki tuomitaan pitkään rangaistukseen. Puolimatkantaloissa asuminen on periaatteessa vapaaehtoista, mutta paikasta kieltäytyminen johtaa käytännössä vankeusrangaistuksen jatkumiseen.

Perinteisesti Tanskan linja on ollut kokeileva ja liberaali, mikä näkyy myös puolimatkantaloissa. Århusissa sijaitseva Skejby lienee kokeilevin mahdollisesti myös Tanskan rajojen ulkopuolella. Skejbyn asukkaat koostuvat tuomiotaan suorittavista nuorista ja aikuisista sekä tavallisista nuorista. Skejbyssä uskotaan, että mahdollisimman normaalia elämää elämällä myös

rikostaustaisilla henkilöillä on parhaat mahdollisuudet pärjätä yhteiskunnassa tuomion suorittamisen jälkeen.

Skejbyn lopulliset asukasvalinnat tekevät muut asukkaat työntekijöiden alustavien valintojen pohjalta. Keskeisellä sijalla Skejbyssä onkin yhteisöllisyyden rakentaminen. Asiakkailta on erilaisia taustoja ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittuja tai moottoripyöräjengeihin kuuluvia lukuun ottamatta asukasvalinnoissa ei tehdä rajoituksia rikostaustan kohdalla. Esimerkiksi seksuaalirikoksista tuomittuja on Skejbyssä ollut asukkaina, mutta hormonihoidon alaisena. Myös rangaistuksen jälkeinen asuminen on Skejbyssä mahdollista.

Päivisin kaikki Skejbyn rangaistusta suorittavat asukkaat työskentelevät joko Skejbyssä tai sen ulkopuolella tai opiskelevat. Asiakkaiden tuomioista riippuen heillä on myös erilaisia sääntöjä ulkona liikkumisen suhteen. Liikkuminen on voitu rajata esimerkiksi tarkasti tietylle alueelle ja sitä valvotaan elektronisesti. Pääsääntönä on, että kaikki rangaistusta suorittavat asukkaat ovat talossa ilta- ja yöaikaan.

7.1.2. Iso-Britannia

Asukasluvultaan Suomen kokoisessa Skotlannissa vankeustuomiotaan suoritti syksyllä 2009 lähemmäs 8000 vankia, heistä noin 6400 tuomion saaneita vankeusvankeja (Scottish Prison Service 2009). Skotlannin vankiloiden sosiaalityö on paikallisalueiden²³ järjestämää yhteistyössä vankiloiden kanssa. Paikallisalueet, joita on 32, saavat rikosseuraamusalaan käytettävät varat valtiolta kahdeksan rikosseuraamusalueen kautta jaettuna.

Vankiloissa on omat sosiaalityön yksikkönsä ja vankeusrangaistukseen tuomittujen ”läpi-” ja jälkihuolto (throughcare, aftercare) tehdään yhteistyössä paikallisalueilla toimivien rikosseuraamusalan sosiaalityöntekijöiden (criminal justice social work) kanssa.

Paikallisalueilla on lain mukaan velvollisuus huolehtia läpi- ja jälkihuollon järjestämisestä neljä vuotta tai sitä pidempiä tuomioita suorittavien vankien kohdalla. Lisäksi paikallisalueiden tulee

---

²³ Paikallisalueita voitaneen löyhästi verrata Suomen kuntiin.

järjestää vapaaehtoisia läpi- ja jälkihuoltopalveluita lyhyempiä tuomioita suorittaville. Läpihuollon piiriin kuuluvia vankeja tavataan koko vankeusrangaistuksen ajan vähintään vuosittain ja vapautumisen lähestyessä useamminkin.

Läpi- ja jälkihuoltopalveluiden järjestämisessä ostopalvelusopimukset ovat yleisiä. Keskeisenä järjestöpuolen toimijana Skotlannissa vaikuttaa SACRO, jonka palveluita on saatavilla rikosseuraamusalueilla ympäri Skotlantia.

SACROn asumisen tuen pääperiaatteena on sosiaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen asiakkaan lähtökohdat huomioon ottaen. Tuki räätälöidään asiakkaan tarpeiden mukaan niin intensiiviseksi kuin tarve vaatii. Myös lain määräämät velvoitteet otetaan huomioon tukea ja mahdollista valvontaa rakennettaessa.

Tukea on saatavilla erilaisiin asumismuotoihin omasta kodista asuntoloihin sekä erilaisin järjestelyin, vaihdellen viikoittaisesta tuesta jopa ympärivuorokautiseen tukeen ja valvontaan. Osa tukisuhteista toteutetaan tiiviissä yhteistyössä valvontatyöntekijöiden ja toisinaan vankilan kanssa. Tukipalvelusopimukset vaihtelevat, mutta pääasiallisesti tukipalvelut sisältävät arkisten asioiden opetteluja, kuten kodinhoitoa ja virastoissa asiointia, keskusteluapua ja motivointia. Monelle asiakkaalle tukihenkilö voi olla ainoa sosiaalinen kontakti siviilissä. Tuen alkumetreillä asiakkaan kanssa mietitään lähitulevaisuuden tavoitteita sekä suunnitellaan tukisuhteen etenemistä. Tuen sekä valvonnan laajuuden tarvetta arvioidaan säännöllisesti. Vielä tukisuhteen päättymisen jälkeenkin asiakkaalla on mahdollisuus ottaa yhteyttä työntekijäänsä, jos esimerkiksi elämäntilanteessa tapahtuu muutoksia tai mieleen juolahtaa jokin askarruttava kysymys.

Glasgow'n alueella Sacrolla oli keväällä 2009 yhteensä 20 ”case-work”-asuntoa sekä 40 ”criminal justice”-asuntoa. Case work -asunnot ovat tarkoitettuja lähinnä vapaaehtoisten jälkihuoltopalveluiden tarpeessa oleville vankilasta vapautuville. Criminal justice –asunnoissa asuvat asiakkaat puolestaan kuuluivat pakollisen jälkihuollon ja valvonnan piiriin. Molemmissa tapauksissa asiakas muuttaa asumaan suoraan itsenäiseen asuntoon ja tuki räätälöidään asiakkaan tarpeen mukaan.

Korkean uusimisriskin²⁴ omaavien vankilasta vapautuneiden kohdalla asumisen tuen järjestää Sacron ”Intensive Support and Monitoring Service” eli ISMS-tiimi. ISMS-tiimin asiakkaat ovat kaikki valvonnassa olevia ja osa heistä sijoittuu myös ”Multi Agency Public Protection Arrangement” eli MAPPA-järjestelyn (Sacro 2007) alle. (Vierailu Skotlannissa 17.-19.3.2009)

MAPPA-järjestely on tarkoitettu harvoille vakavista seksuaali- ja väkivaltarikoksista tuomituille henkilöille (the critical few) (Sacro 2007 /2), joiden uusimisriski on arvioitu korkeaksi. MAPPA-järjestelyssä poliisi, paikallisalueet ja vankilat ovat velvoitettuja toimimaan yhteistyössä sen alla olevien vankilataustaisten henkilöiden valvomiseksi. Lisäksi sosiaalista asumista järjestävät tahot sekä kolmannen sektorin toimijat, jotka työskentelevät rikostaustaisten henkilöiden kanssa, ovat velvoitettuja toimimaan yhteistyökumppaneina MAPPA-järjestelyissä. Velvoite on kaksisuuntainen. Jokaisella rikosseuraamusalueella on oma MAPPA-koordinaattorinsa, joka kerää tiedot MAPPA:n alla olevista rikoksentekeijöistä.

MAPPP eli Multi Agency Public Protection Panel evaluoi jatkuvasti valvonnassa olevan tilannetta. MAPPP-ryhmän puheenjohtajana toimii joko paikallishallinnon johtava sosiaalityöntekijä tai vanhempi poliisi, jolla on myös lopullinen päätösvalta, jos ryhmä ei pääse yksimielisyyteen asiakkaan tilanteeseen liittyen. Ryhmässä mietitään muun muassa valvonnan tasoa, asumista, tuen tarvetta ja valvonta-ajan pituutta. Jos MAPPA:n ehtoja ei noudateta, valvontaa joko kiristetään tai vankeusrangaistusta voidaan mahdollisesti jatkaa. Päätökset valvonnan keventämisestä, lopettamisesta tai kiristämisestä tekee MAPPP-ryhmä arvioidensa pohjalta. MAPPAan kuuluvien kohdalla ei siis käytännössä voida puhua tuomion suorittamisen jälkeisestä vapautumisesta sillä hyvinkin tiivis valvonta voi jatkua pitkään vankeustuomion suorittamisen jälkeen.

MAPPA-asiakkaille järjestetään yksittäisiä asuntoja yleensä paikallisalueiden asuntokannasta ottaen huomioon MAPPA-järjestelyn rajaukset, joita voi olla esimerkiksi asunnon sijainti suhteessa kouluihin ja päiväkoteihin. Sacron ISMS-tiimin asiakkaat voivat olla jopa vuorokauden ympäri olevassa tukijärjestelyssä ja valvonnassa siten, että joku tai jotkut ISMS-tiimin työntekijät asuvat kolmessa vuorossa asiakkaan kanssa samassa huoneistossa. Valvonnan tukena saatetaan käyttää

---

²⁴ Tässä yhteydessä tarkoitetaan lähinnä ”high risk sex offenders” eli seksuaalirikoksista tuomittuja henkilöitä, joiden on katsottu omaavan erittäin korkean uusimisriskin ja riskistä johtuvan haitan.

elektronista valvontapantaa. Tavoitteena on, että intensiivisesti aloitettua tukea kevennetään vähitellen siten, että tuplamiehityksestä siirrytään esimerkiksi yhden työntekijän läsnäoloon, siitä henkilökunnan yöpymisiin, itsenäiseen tuettuun asumiseen, jonka lisäksi järjestetään sähköinen valvonta, ja lopulta itsenäiseen ja pysyvään asumiseen.

Erittäin tuettu asuminen on luonnollisesti hintavaa. Sacron ISMS-tiimin tukeman asiakkaan vuorokausimaksu voi nousta tuhanteen puntaan tuntihinnoittelun ollessa £34-45 (noin 40-50 €). Sacron ”normaalin” tuetun asumisen palvelumaksu on £20-40 vuorokaudessa tukijärjestelystä riippuen. Sacron maksut eivät sisällä itse asumisen kustannuksia, joihin asiakkaan on mahdollista saada asumistuen kaltaista avustusta omien tulojen puuttuessa. (Vierailu Skotlannissa 17.-19.3.2009)

Skotlannin MAPPA-järjestely pohjautuu pitkälti Englannin ja Walesin samankaltaiselle järjestelylle. Niissä järjestely on ollut käytössä 2000-luvun alkupuolelta lähtien.

7.1.3. Yhteenvetoa ulkomaisista palveluista

Vierailukohteissa (liite 1, Internet-linkit liitteessä 2) suurimpana palvelujen saatavuuteen vaikuttavana tekijänä oli eri maiden lainsäädäntö ja osittain sitä kautta kanavoituvat tuettuun asumiseen tarkoitetut rahat. Skotlanti oli yksi niistä ainoista paikoista, joissa vaikeasti asutettaville rikostaustaisille oli rakennettu erityisiä laajamittaisia palveluja. Koko Isossa-Britanniassa lainsäädännössä on kiinnitetty erityistä huomiota ”vaarallisiin” rikostaustaisiin henkilöihin ja heidän vankilan jälkeiseen valvontaansa ja jälkihuoltoon.

Jälkihuollosta puhuttaessa Iso-Britannian tapauksessa on hyvä muistaa, että lainsäädäntöön kirjatut vankeuden jälkeiset toimenpiteet ovat tavoitteiltaan lähtökohtaisesti erilaisia kuin ne jälkihuollon tavoitteet, joista Suomessa on keskusteltu esimerkiksi Rikoksettomaan elämäntilanteeseen–komiteamietinnössä (2001) tai Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportissa (2006), joissa jälkihuoltoa tarkastellaan toisaalta vapautuvien tuen tarpeesta käsin ja toisaalta osana kunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää. Isossa-Britanniassa lainsäädännöllä on pyritty vastaamaan lähinnä valvonnalliseen tarpeeseen, yleisen mielipiteen rauhoittamiseen ja turvallisuuden tunteen lisäämiseen nostamalla kontrollia myös vankeusrangaistuksen jälkeen, ei

välttämättä niinkään jälkihuoltopalveluja tarvitsevien vankien tarpeeseen. Jälkihuollolliset toimet ovat pitkälti palveluja tuottavien kolmannen sektorin toimijoiden kuten Sacron ansiota, sillä periaatteessa vankeuden jälkeisiä valvontapalveluja voitaisiin järjestää (ja järjestetäänkin) myös pelkästään turvallisuuspalveluja tuottavien tahojen toimesta. Myös rikostaustaisten kanssa työskentelevät aluehallinnon sosiaalityöntekijät (criminal justice social workers) ovat kiinnostuneita kehittämään vaihtoehtoisia rangaistuksia ja jälkihuoltopalveluita (esim. Lightowler ja Hare 2009), mutta esimerkiksi poliittisessa keskustelussa jälkihuollon kehittäminen ei ole ottanut tuulta alleen.

Vaikka vierailukohteissa oli vain muutamia nimenomaisesti vaikeasti asutettaville rakennettuja asumispalveluja, näytti rikosseuraamusasiakkaille tarkoitettujen puolimatkatalojen toiminta vakiintuneen useassa maassa. Puolimatkatalojen toimintakäytännöt vaihtelivat, mutta useimmat tuottivat vapauteen valmentavia palveluja rangaistusta vielä suorittaville ja toimivat osana rangaistusjärjestelmää. Käytännössä tämä järjestettiin joko siten, että puolimatkatalon palveluja järjestävällä taholla ei ole varsinaisesti päätäntävaltaa asuttamiskysymyksissä, kuten Ruotsissa tai siten, että palveluntuottaja voi itse valita palveluiden käyttäjät. Puolimatkatalojen palvelurakenne oli kuitenkin pitkälti kiinni palveluja tuottavasta tahosta. Esimerkiksi Ruotsissa Skyddsvärnet i Göteborg oli päättänyt laajentaa toimintaansa tarjoamalla tuetun asumisen palveluita myös seksuaalirikoksista tuomituille.

Rangaistuksen jälkeisiä asumispalveluja tuotettiin kolmannen sektorin voimin muun muassa Ruotsissa ja Skotlannissa. Keskeistä oli, että palvelujen ostajina olivat kunnat tai niihin verrattavat aluehallintoviranomaiset kun taas puolimatkatalojen palveluja tuotettiin pääasiassa rikosseuraamuslaitoksia varten.

Vaikka vierailukohteiden esittelijät sekä muut vierailukohteissa tavatut rikosseuraamusalan toimijat olivat poikkeuksetta sitä mieltä, että asumispalveluilla on paikkansa osana rikosseuraamusjärjestelmää ja jälkihuoltoa, he eivät suhtautuneet omaan toimintaansa täysin kritiikittä. Kritiikkiä esitettiin myös yleisemmin jälkihuoltojärjestelmää kohtaan.

Esimerkiksi Ruotsissa on keskusteltu, tarjoavatko puolimatkatallot palveluja niille vangeille, jotka tarvitsisivat eniten tuetun asumisen palveluja sekä vapautteen valmentavaa työskentelyä. Tällä hetkellä asukasprofiili on esimerkiksi Göteborgissa keskittynyt päihteistä vankeusaikana vierotettuihin työ- tai opiskelukuntoisiin vankeihin.

Ruotsissa tilanteen tekee erityiseksi myös kolmannen sektorin palveluntuottajan rooli suhteessa valtioon. Työntekijät Skyddsvärnet i Göteborgissa totesivat, että järjestely, jossa rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolinen toimija vastaa toiminnan tuottamisesta, on hyvä asiakassuhteiden luomisen kannalta, sillä asiakkaat eivät koe järjestön työntekijöitä valvontahenkilökuntana. Toisaalta järjestely sai kritiikkiä tiedonvaihdollisiin ongelmiin liittyen. Tieto asiakkaan tilanteesta ja taustoista ei aina välity tarpeeksi tehokkaasti vankilan ja puolimatkatallon välillä.

Vapautteen valmentavien asumispalvelujen toimiminen osana rangaistusjärjestelmää sai myös kritiikkiä Ruotsissa jatkumoiden puutteesta. Skyddsvärnet i Göteborgissa todettiin, että heidän kauttaan kulkevien göteborgilaisvankien tilanne on suhteellisen hyvä, sillä Skyddsvärnetillä on tarjota tukiasuntoja sekä Göteborgin kaupungin kanssa tehtyjä jatkoasumissopimuksia göteborgilaisille. Muissa kunnissa, Suomen tapaan, tilanne voi puolestaan olla täysin toisenlainen ja vapautunut vanki voi jäädä ilman jatkoasumista vapautumispäivänä, sillä asuminen puolimatkatallossa päättyy rangaistuksen päättymiseen.

Myös Tanskassa tiedonvaihto koettiin ongelmana. Lisäksi ymmärryksen puute valvontatyötä tekevien ja jälkihuollossa toimivien välillä aiheutti ongelmia. Esimerkiksi Skejbyssä oli jouduttu välillä käymään tiukkaakin kädenvääntöä vankeinhoitolaitoksen kanssa rangaistusta suorittavien liikkuma-alueista, joita valvotaan elektronisesti. Linja on viime vuosina ollut kovenemaan päin. Samoin Skotlannissa sosiaalista kuntoutumista painottavat toimijat, kuten Sacro, joutuivat usein toimimaan valvontaideologian ja jälkihuollon puristuksessa.

Päällimmäisenä hyvänä käytäntönä vierailuissa kohteissa nousi esiin tuen yksilöllinen räätälöinti asiakkaan taustasta riippumatta sekä tukipalvelujen riittävä resurssointi, josta vastasi joko rikosseuraamusjärjestelmä tai aluehallintoviranomainen. Kun tapaamisten ja tuen määrä

suunnitellaan itsenäisessä asunnossa asuvan asiakkaan tarpeen mukaan, asiakkaan ei tarvitse muokkautua palvelutarjontaan sopivaksi tai pudota kokonaan pois tukipalvelujen piiristä. Toisena hyvänä käytäntönä nousi esiin uskallus kokeilla ja rahoittaa uudenlaisia, kokeellisiakin malleja jälkihuollossa. Yleisesti ottaen järjestöjen, kuten Sacron, tuottamat palvelut kattoivat pidemmälle vankeusajan jälkeen ja palvelukonseptit olivat kokonaisvaltaisempia kuin pelkästään rikosseuraamuslaitoksia palvelevien puolimatkatalojen.

7.2. Muita tuen malleja

7.2.1. Circles of Support – tuen ympyrät

Kanadasta alkunsa saaneet Circles of Support and Accountability (Circles, COSA) eli vapaasti suomennettuna tuen ympyrät mainittiin Isossa-Britanniassa yhtenä rikostausten kanssa työskentelyn hyvänä käytäntönä. Englannissa, jossa tuen ympyrät ovat olleet käytössä vuodesta 2002, niitä on käytetty tiettyjen seksuaalirikoksista tuomittujen kanssa työskennellessä jälkihuollon sekä riskien hallinnan työkaluna. Englannissa tuettavat asiakkaat ovat valikoituneet MAPPA-järjestelyn kautta. Skotlannissa puolestaan työskentely on vielä ollut epävirallista, sillä aihe on poliittisesti koettu araksi. (Kirkwood ja Richley 2008) Kanadassa tuen ympyröitä on käytetty muun muassa koko rangaistusta suorittaneiden sekä korkean uusimisriskin omaavien seksuaalirikollisten kanssa. Erityisesti tuen piirissä on ollut henkilöitä, joiden siviiliin paluun voidaan olettaa epäonnistuvan olemattoman yhteisön tuen vuoksi ja joiden vapautumisen arvioidaan aiheuttavan suurta mediahuomiota (Wilson et. al. 2005, 2).

Tuen ympyrä on eräänlainen etupäässä viranomaistahojen ulkopuolisista henkilöistä koottu verkosto, joka muodostetaan rikostaustaisen ympärille avustamaan häntä siviiliin palaamisessa. Jälkihuollon ja uudelleen integroinnin työvälteenä toimimisen lisäksi tuen ympyröitä voidaan käyttää myös valvontaan, joskin ympyröiden perimmäinen idea on nähdä tuen tarvitsijat yksilöinä, jotka tarvitsevat apua nimenomaan elämänhallintataitojensa kehittämisessä. Verkosto koostuu tehtävään erityisesti koulutetuista vapaaehtoisista, jotka työskentelevät yhdessä viranomaistahojen kanssa. Ammattilaisilla on keskeinen rooli vapaaehtoisten valinnassa, tapaamisten suunnittelussa ja ryhmän kouluttamisessa.

Tuen tarpeessa olevat pyritään valitsemaan vankeus- tai muun laitospuolella, jotta työskentely voidaan aloittaa jo ennen vapautumista. Vapaaehtoisten lisäksi tuettavan kanssa työskentelee niin kutsuttu ”ulkoverkosto”, joka voi koostua esimerkiksi tuettavan sosiaalityöntekijästä, psykologista ja rikosseuraamusjärjestelmän edustajista (vrt. Suomen verkostoyhteistyö). Tuen ympyröiden alullepanijoina on ollut esimerkiksi ehdonalaisvalvoja. Projektirahoituksella toimineiden ympyröiden kohdalla vapaaehtoisten koordinoinnista on vastannut projektikoordinaattori (Haslewood-Pócsik et. al. 2008, 13).

Kokonaisuudessaan tukiprosessi on pitkä, jopa useita vuosia kestävä, mutta tukea vähennetään ajan myötä. Esimerkiksi Kanadassa tuki aloitetaan heti vapautumisen jälkeen siten, että joku vapaaehtoisista tapaa tuettavaa kerran päivässä ja koko verkosto kokoontuu kerran viikossa. Verkoston lisäksi vapautunut osallistuu tarvittaessa hoitoon ja tapaa viranomaisia. Myös verkoston vapaaehtoisjäsenet tapaavat viranomaisista koostuvaa ulkoverkostoa tarvittaessa. (Haslewood-Pócsik et. al. 2008; Kirkwood et.al. 2008; Wilson et. al. 2005)

Vapaaehtoisten rooli on ohjaava ja kuunteleva. Keskeistä tuen ympyröissä on tiedon vaihdon avoimuus tuettavan, tukihenkilöiden ja viranomaistahojen välillä. Tukihenkilöt, joita ympyrässä on useimmiten kolmesta viiteen, avustavat tuettavaa lisäksi arkipäiväisten asioiden, kuten työnhaun tai raha-asioiden hoidossa.

Tuen ympyröiden tarkoituksena on madaltaa tuettavan henkilön uusimisriskiä vähentämällä hänen sosiaalista eristäytymistään ja syrjäytymistään. Ideologialtaan tuen ympyrät ovat lähellä restoratiivista, korjaavaa oikeutta. Ne tarjoavat tuettavalle mahdollisuuden kantaa vastuuta ja yhteisölle mahdollisuuden rakentaa turvallisempaa yhteisöä. Tärkeää tuen ympyröiden roolin ymmärtämisessä on, etteivät ne korvaa rangaistusta vaan niitä käytetään rangaistusajan jälkeen uusintarikollisuuden ehkäisyyn.

Kanadassa ja Englannissa toteutetuissa tutkimuksissa (Wilson et. al. 2005; Quaker Peace 2005 ja 2008 ref. Kirkwood ja Richley 2008, 237) tuen ympyröiden avulla oli kyetty vähentämään uusimisriskiä ja väkivaltarikosten uusimista sekä lisäämään tuettavan henkilön henkistä hyvinvointia. Englannissa ammattilaiset pitivät tuen ympyröitä tärkeinä, koska niiden avulla oli

mahdollista tarjota jatkuvaa tukea ja tarkkailla asiakasta myös varsinaisen rangaistus- ja sitä seuranneen valvonta-ajan jälkeen. Myös tuen ympyröiden vapaamuotoisuus nähtiin positiivisena asiana (Haslewood-Pócsik et.al. 2008, 45). Tuen ympyröitä arvioineissa tutkimuksissa todettiin tukiverkoston kokoamisen olevan aikaa vievä prosessi. Tärkeäksi todettiin myös selkeiden tavoitteiden asettaminen verkostolle samoin kuin tuettavien parempi valmistaminen tulevaa tukiprosessia varten. Yleisesti tuen ympyrät määriteltiin tarpeelliseksi jälkihuoltojärjestelmän työkaluksi (esim. Kirkwood ja Richley 2008).

8. Johtopäätökset

8.1. Yleistä

Suomalaisessa asunnottomuustutkimuksessa vaikeasti asutettavat on määritelty perinteisesti päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviksi palvelurakenteiden ulkopuolelle jääneiksi henkilöiksi. Myös vapautuvat vangit mainitaan usein yhtenä vaikeasti asutettavana ryhmänä.

Kriminaalihuollon tukisäätiössä tehty käytännön asiakastyö on osoittanut, että vapautuvien vankien joukossa on henkilöitä, joiden kohdalla vaikeasti asutettavuus poikkeaa perinteisestä. Selvityksen vaikeasti asutettavat ovat heterogeeninen ryhmä rikostaustaisia, joiden yhteisenä nimittäjänä on tiivis tuen tarve lähinnä joko pitkäaikaisen vankeusrangaistuksen, oletetun korkean uusimisriskin, tunnettavuuden tai rikoksen laadusta johtuvan ulkopuolisen paineen vuoksi. ”Vankilasta vapautuvien vaikeasti asutettavien tukimahdollisuudet”-tutkimusprojekti paneutui näiden henkilöiden asuttamiseen liittyvien tekijöiden jäsentämiseen.

Tutkimusprojektin aluksi törmättiin kohderyhmän määrittelyn ongelmiin: ”miten määritellä yhdeksi ryhmäksi joukko yksilöitä sellaisten käsitteiden avulla, jotka itsessään ovat ongelmallisia?”. Määrittelyn ja sitä kautta aineiston käytettävyyden vuoksi vaikeasti asutettavien määrällinen arviointi osoittautui hankalaksi, jos ei jopa mahdottomaksi. Voitaneen kuitenkin arvioida, että vapautuvien vankien ryhmässä tässä selvityksessä tarkoitettut vaikeasti asutettavat ovat pieni, mutta sitäkin enemmän viranomaisresursseja työllistävä ryhmä. Maantieteellisesti vaikeasti

asutettavien voidaan arvioida jakautuvan ympäri Suomen ja muiden vapautuvien vankien tavoin painottuvan etenkin Etelä-Suomen suuriin asutuskeskuksiin.

Tutkimusprojektin aikana toteutettujen vierailukäyntien yhteydessä ensimmäisenä selkeänä asiana nousi esiin tarve tuettujen asumispalveluiden lisäämiselle kunnissa. Pitkäaikais-asunnottomuuden vähentämishjelman myötä tilanteeseen on tulossa parannusta, mutta vähentämishjelman toimet eivät ylety kaikkiin niihin kuntiin, joiden piiriin vapautuu huomattava määrä vankeja. Lisäksi kunnissa käytettävissä olevissa asumispalveluissa oli tarjolla vain vähän joustovaraa ja selvityksen kohderyhmänä olleille tuetun asumisen palveluita oli tarjolla erittäin niukasti. Osittain kyse on siten rakenteellisesta ongelmasta, osittain selvityksen kohderyhmän asumispalveluiden tarpeen tunnustamisesta.

Tuettujen asumispalvelujen lisäksi kunnissa tuntuisi olevan selkeä tarve vankilasta vapautuvien asumisen koordinoinnille. Kuten Karjalainen ja Viljanen (2009, 41-42) tutkimuksessaan huomauttavat, ”normaalit sosiaali- ja työvoimapalvelut eivät riitä lainrikkojien sosiaalisen aseman korjaamiseen”. He toteavat kunnissa olevan tarvetta taholle, joka yleisen sosiaalityön keinoin ottaisi vastuun rikoksista rangaistujen sosiaalisesta tuesta. Huolestuttavana voidaan pitää erityispalvelujen lakkauttamisen suuntausta, kuten esimerkiksi Helsingin asunnottomien sosiaalipalveluiden kohdalla on käymässä. Vapautuva vanki, etenkin vaikeasti asutettava, työllistää hyvin paljon kuntien resursseja jo sillä, että häntä kierrätetään luukulta luukulle. Erityisesti, jos hän luukkukierroksen jälkeen jää ilman niitä palveluita, joita hän akuutisti tarvitsee.

Palveluiden keskittyessä isompiin kuntiin, kuntien välinen yhteistyö nousee merkitykselliseen asemaan. Palveluineen isommat kunnat vetävät vapautuvia helposti puoleensa samoin kuin vapautuvan tunne siitä, että isompaan kuntaan on helpompi ”kadota”. Vaikeasti asutettavien kohdalla olisi järkevää miettiä, kuka taloudellisen vastuun heidän tuetusta paluustaan siviiliin kantaa. Valtion taloudelliset kannustimet kunnille vaikeasti asutettavien tukemisessa antaisivat lisäpotkua tarvittavien palveluiden luomiseen. Tulevaisuudessa, pitkäaikaisvankien määrän kasvun myötä tarve tuetuille vapautumisprosesseille ja tuetun asumisen palveluille kasvaa. Vaikka jälkihuoltopalveluiden järjestäminen on osa kuntien perustehtävää, voidaan kärjistetyksi kysyä,

onko perusteltua, että kunnat maksavat (tai jättävät maksamatta) jälkihuollon kustannukset, jotka aiheutuvat rangaistuskäytännön koventumisesta.

Taloudellisia kannustimia tarvitaan myös vapautuvien vankien tarvitsemien hoitopaikkojen ja kuntoutusjatkumoiden luomiseen. Niiden puute nousi vierailujen ja haastattelujen aikana useampaan kertaan esille. Esimerkiksi seksuaalirikoksista tuomittujen kohdalla tarve kuntoutusjatkumoiden luomiselle nousee ajankohtaiseksi seksuaalirikoksista tuomittujen lääkehoidon yhteydessä. Myös heillä, jotka eivät lääkehoidon piiriin kuuluisi, mutta jotka vankeusaikana olisi arvioitu korkeahkon uusimisriskin omaaviksi, tulisi olla mahdollisuus osallistua vankeuden jälkeiseen kuntouttavaan toimintaan. Euroopan neuvoston yleissopimusluonnoksessa koskien lasten suojelemista seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan todetaan, että lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin syyllistyneillä tulisi olla ”mahdollisuus päästä tehokkaiisiin ennalta ehkäiseviin interventio-ohjelmiin” (Euroopan neuvoston... 2009, artikla 7). Osana kuntoutusjatkumoiden kehittämistä tulisi huomioida myös jälkihuoltopuolella toimivien koulutus erityisryhmien kanssa työskentelyyn.

Osittain tukipalveluita voitaisiin parantaa jo ehdonalaisvalvontakäytäntöjä kehittämällä. Suljetuista laitoksista vapautuu edelleenkin vankeja ilman valvontaa ja sitä kautta mahdollisuutta tukeen. Kaikkia selvityksen vaikeasti asutettavia asia ei koske samassa mittakaavassa, sillä koko rangaistusta suorittavat sekä elinkautista rangaistusta suorittaneet vapautuvat joko valvonnan tai koevapauden kautta.

Valvottu koevapaus toimii hyvänä rakenteena tukeen sitoutumiselle. Tuetussa asumisessa tapahtuvan pidemmän koevapauden aikana vapautuvalla on mahdollisuus työstää vapautumisvaiheeseen liittyviä asioita rauhassa yhdessä työntekijän kanssa. Asumiseen liittyviä mahdollisia muutoksia ja siirtymävaiheita voitaisiin myös ratkoa koevapauden aikana.

Koevapautteen ja ehdonlaiseen valvontaan voitaisiin liittää myös velvoite osallistua esimerkiksi hoitoon tai terapiaan. Tämä kuitenkin edellyttää näiden palvelujen saatavuutta ja kustannuskysymysten ratkaisemista. Lisäksi koevapauksien kunnolliseen valmisteluun tarvitaan riittäviä resursseja (ja tietotaitoa) niin siviilissä kuin vankeinhoidon puolella.

Maksimissaan puolen vuoden koevapausaika on kuitenkin hyvin lyhyt, kun kyseessä on elinkautis- tai muutoin erittäin pitkä tuomion suorittanut vanki. Työntekijät peräänkuuluttivat pidempiä, jopa useamman vuoden mittaisia siviiliin valmentavia jaksoja nimenomaan pitkiä tuomioita suorittaville vangeille.

Asteittaisen vapautumisen kehittämisessä, etenkin vaikeasti asutettavien kohdalla, voitaisiin ottaa mallia myös oikeuspsykiatristen eli ns. kriminaalipotilaiden hoidon loppupuolella olevasta kuntoutusprosessista, jossa potilas ottaa pieniä, valvottuja askelia kohti hoidon jälkeistä elämää. Valvotun avohoitojakson avulla arvioidaan potilaan selviytymistä sairaalahoidon ulkopuolella ennen päätöstä hoidon lopettamisesta (Valvira 2009). Raja kriminaalipotilaiden ja vankien välillä on joskus hyvinkin häilyvä ja myös vangit voisivat hyötyä askel askeleelta etenevästä vapautumisprosessista, jossa elämää siviilissä harjoiteltaisiin aluksi muutaman päivän suunnitelluissa jaksoissa. Asteittainen vapautumisprosessi olisi mahdollista järjestää esimerkiksi suunnitteilla olevien puolimatkatulojen toiminnan yhteyteen.

Erilaisilla asiakkaan tarpeen mitoitetuilla asumisen tukipalveluilla (kuten yhteydenpito ja asumisen seuranta, puuttuminen pulmatilanteissa, tukiverkoston ylläpito sekä yhteistyö esimerkiksi sosiaalitoimen, poliisin isännöintiyrityksen kanssa) voidaan vastata monen vaikeasti asutettavan tuen tarpeisiin. Asiakkaan tukipalvelujen rakentamisen lähtökohtana tulisi olla tarpeiden arviointi jo asiakkaan rangaistusaikana ja sitä kautta ohjaaminen tarpeenmukaisesti asumis- ja tukipalveluihin. Onnistuakseen tukipalvelupolun rakentaminen edellyttää seuraamusjärjestelmän, vapautuvan kotikunnan ja palvelujen tuottajien kiinteää yhteistyötä, jossa aloitteenteko soveltuu parhaiten rikosseuraamusjärjestelmälle. Toiminnan seuranta sen sijaan hajaantuu tilanteen mukaan rikosseuraamusjärjestelmälle (valvonnassa tai valvotussa koevapaudessa olevat), vapautuvan kotikunnan sosiaalitoimelle tai tukipalvelujen tuottajalle.

Edellä esitetyt asiat eivät sinänsä ole mitään uusia. Niistä löytyy mainintoja esimerkiksi jo vuonna 2001 julkaistusta Rikoksettomaan elämänhallintaan –komiteamietinnöstä. Niin rikosseuraamuslaitoksen kuin kuntarakenteiden jatkuvan uudistamisen myötä ollaan kuitenkin yhä tilanteessa, jossa vuosituhaten alussa todetut kivet edelleenkin hiertävät kengässä.

Edellä esitettyjen asioiden lisäksi selvityksen aikana kävi selväksi, että Suomessa on akuutti tarve lisätä yksilöllistä suunnittelua ja joustavuutta tuetun asumisen järjestämisessä. Nykymuodossaan asumispalveluiden rakenteet eivät ota tarpeeksi huomioon rikostaustaisten vaihtelevia tilanteita, vaikka yksittäisten asiakkaiden kanssa joustavuutta ja yksilöllistä räätälöintiä löytyisikin.

Yksilöllisten ja joustavien asumisratkaisujen lisäksi, kontrollitoimien rinnalle, Suomessa tulisi nostaa esiin myös vaihtoehtoisia, korjaavia ja integroivia strategioita, kuten tuen ympyrät. Vaikka niitä on esimerkiksi Isossa-Britanniassa käytetty pääasiallisesti seksuaalirikoksista tuomituille, myös muut vankilasta vapautuvat voisivat hyötyä tämänkaltaisesta tuesta. Vapaaehtoisten tekemää työtä ei kuitenkaan voi käyttää korvaamaan ammatillista tukea.

Vaikka selvityksen kohderyhmänä olivat ”ei niin perinteiset” vaikeasti asutettavat, olisi epäoikeudenmukaista jättää huomioimatta vierailujen aikana esiin noussut huoli ”perinteisempien” vaikeasti asutettavien asumisen järjestymisestä. Akuutissa päihdekierteessä elävät sekä monisairaat käytöshäiriöiset nostettiin kerta toisensa jälkeen esiin ryhminä, joiden asumisen parempaan järjestämiseen toivottiin ratkaisua. Näille ryhmille tarvitaan lisää ympärivuorokautisia tuettuja asumispalveluja, joissa on mahdollisuus kuntoutukseen asiakkaan lähtötilanteesta riippumatta.

Merkille pantavaa Suomessa on myös tuettujen asumispalvelujen *tilapäisyys*. Kaikkein vaikeimmin asutettavien kohdalla tulisikin pohtia, onko realistista, että tuen tarve päättyy määrätynä ajankohtana vai tarvitsemmeko myös pitkäkestoista tukiasumista.

8.2. Kriminaalihuollon tukisäätiön rooli vaikeasti asutettavien asuttamisessa

Kriminaalihuollon tukisäätiössä vaikeasti asutettavien kanssa on tehty töitä koko tämän selvityksen ajan ja asutettavuuden ongelmakohtiin on löydetty ratkaisuja matkan varrella. Säätiön tukiasumispalveluyksikön työskentelyn etuna on joustavuus ja se, että vaikeasti asutettavien asiakkaiden asumisasiota ja asumiseen liittyvää tukea pyritään ratkomaan asiakkaan tarpeista lähtien. Työntekijöillä on mahdollisuus keskustella keskenään vaihtoehtoisista ratkaisuista ja esittää eriäviäkin mielipiteitä.

Tähän asti myös tukiasuntorakennetta on pystytty hyödyntämään suhteellisen joustavasti uusien asuntojen hankinnan myötä. Vaikeasti asutettavien asuttaminen ei ole pysähtynyt asuntojen puutteeseen, vaan tarvittaessa on pystytty järjestämään pikaisiakin asumisratkaisuja. Säätiön asumispalveluille on kuitenkin koko ajan kasvava kysyntä ja tukiasuntoja ei voida varata pelkästään vaikeasti asutettaville. Myös niin sanotusti normaalia reittiä eli Kritsin asumisyhteisöjen kautta itsenäiseen tukiasuntoon tulevien jatkoasuminen on turvattava.

Rakenteiden joustavuutta voitaisiin helpottaa esimerkiksi säätiön hallintaan tulevan väliaikais- tai kriisiasunnon myötä. Kriisiasuntoon vapautunut vaikeasti asutettava voitaisiin sijoittaa sellaisessa tilanteessa, jossa säätiön tukiasunnot ovat tilapäisesti täynnä, mutta asiakas on selkeästi tukiasumispalveluiden tarpeessa. Asuntoa voitaisiin käyttää tarvittaessa myös sellaisessa tilanteessa, jossa esimerkiksi talonyhtiössä reagoidaan negatiivisesti uuteen asukkaaseen. Asiakkaiden asuttamisen yhteydessä tehdään ”*seinien takana paljon työtä*” (asumisohjaaja6) muun muassa isännöitsijätoimistojen kanssa. Joidenkin asiakkaiden kohdalla on päädytty laatimaan turvakielto tai sovittu esimerkiksi postilaatikkoon tulevasta nimestä huomion pienentämiseksi. Muiden asukkaiden negatiivista reagointia voitaisiin kuitenkin vähentää myös hankkimalla tukiasuntoja alueilta, joissa asiakas pystyisi helpommin sulautumaan ympäristöön.

Kinaporinkadun kiinteistön hyödyntäminen vaikeasti asutettavia varten olisi mahdollista myös siten, että kiinteistössä olisi muutama pienasunto käytettävissä tukiasunnoksi yhteisöasumisen sijaan. Samanaikaisesti tulisi miettiä, onko säätiöllä mahdollisuus tarjota hyvinkin pitkäaikaista tuettua asumista sellaista tarvitseville. Nämä vaihtoehdot edellyttävät kuitenkin palveluvalmiuden turvaavaa rahoitusratkaisua.

Tuetun asumisen mahdollistamiseksi tulevaisuudessa säätiössä on varmistettava työntekijöiden resurssointi asumispalveluyksikössä myös nykyisen PAAVO –ohjelmaan liittyvän rahoituksen päätyttyä vuoden 2011 lopulla²⁵. Ohjelman myötä tuetun asumisen palveluihin on kyetty lisäämään tukityöntekijöitä, mutta ohjelmakauden jälkeinen tilanne on vielä avoinna. Tukityöntekijöiden pysyvyys voitaisiin kattaa palvelumaksulla, joka järjestöissä yleisesti on arvioitu noin 20 euroksi vuorokaudessa vuokran lisäksi.

---

²⁵ Ohjelmalle on haettu jatkokautta vuoteen 2015 saakka.

Työntekijäresurssien ohella huomiota on kiinnitettävä lisäksi työntekijöiden lisäkoulutuksen tarpeeseen vaikeasti asutettavuuteen ja heille tarjottaviin tukipalveluihin liittyen. Vaikeasti asutettavien kanssa työskentely on omiaan herättämään erilaisia tuntemuksia myös ammatti-ihmisissä. Esimerkiksi seksuaalirikoksista tuomittujen kanssa työskentelevät ovat ilmaisseet tarpeen lisäkoulutukselle. Työntekijöiden työssäjaksaminen on perusedellytys hyvälle asiakastyölle. Työparityöskentelyn ja tehtävien kierrättämisen lisäksi työntekijöille on jatkossakin turvattava mahdollisuus kattavaan työnohjaukseen.

Asumisen tuen lisäksi vaikeasti asutettavat tarvitsevat tiivistä yksilötyötä ja mahdollisuutta *”pään sisäisten prosessien eteenpäinvientiin”* (asumisohjaaja1). Sen lisäksi, että asiakkaiden kanssa mahdollistetaan tiivis työskentely, tarvitaan vaikeasti asutettavien kanssa myös moniammatillista työotetta. Rikosseuraamusjärjestelmän sekä sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiden lisäksi voitaisiin hyötyä tiiviimmästä yhteistyöstä poliisin kanssa. Osana moniammatillista työotetta on myös hoidon aloituksen tai jo olemassa olevien hoitojatkumoiden varmistaminen vankilasta vapautumisen jälkeen. Päihde- ja mielenterveysongelmien lisäksi hoidossa tulisi huomioida myös somaattiset sairaudet.

Kokonaisuudessaan Kriksissä voitaisiin pohtia asiakaskunnan laajentamista ympärivuorokautista tukea tarvitseviin vaikeasti asutettaviin. Esimerkiksi Kinaporinkadun kiinteistöön olisi mahdollista rakentaa oma, erillinen yksikkö, jossa olisi saatavilla pitkäaikaista ja tiivistä, jopa ympärivuorokautista tukea, jossa asumisohjaajien lisäksi yksikössä työskentelisi muun muassa psykiatrisia sairaanhoitajia ja lähihoitajia.

9. Lopuksi

Raportin nimi *”Seinien takana paljon työtä”* kuvaa mielestäni osuvasti niitä kertomuksia vaikeasti asutettavien vankien kanssa työskentelystä, joita tutkimusprojektin aikana sain kuulla.

Onnistuneissa asuttamisissa oli tehty paljon näkyvää yhteistyötä niin eri viranomaisten kuin tukipalveluita tuottavien tahojen kanssa, mutta myös suuri määrä sellaista valmistelevaa työtä, jonka asettaminen mihinkään kategoriaan on vaikeaa. Jälkimmäistä työskentelyä voisi tavallaan

kutsua ”tilanteen mukaiseksi hionnaksi”. Asuttamistyössä jouduttiin reagoimaan erilaisiin tilanteisiin, tasoittamaan teräviä kulmia ja sopeutumaan tarjolla oleviin vaihtoehtoihin. Onnistuneissa asuttamisissa molempia edellä mainittuja työtapoja jatkettiin pitkälle myös asunnon saannin jälkeen. Joskus intensiivisestä työskentelystä huolimatta suunnitellut asumisvaihtoehdot kariutuivat, eikä syy aina ollut asiakkaassa. ”Vaikeasti asutettava”-termin rinnalla käyttäisinkin mielelläni termiä ”vaikeasti vastaanottava” kuvaamaan tilannetta, jonka selvityksen kohderyhmä siviiliin astuessaan joutuu kohtaamaan.

Haluaisin kiittää kaikkia niitä vaikeasti asutettavien rikostaustaisten kanssa työskenteleviä henkilöitä, jotka ovat antaneet aikaansa Vasu-tutkimusprojektin käyttöön. Ilman teidän asiantuntemustanne tutkimusprojektin toteutus ei olisi ollut mahdollista. Lisäksi haluaisin kiittää kaikkia muita Vasu-tutkimusprojektiin osallistuneita henkilöitä mukaan lukien niitä ”vaikeasti asutettavia” rikostaustaisia, joiden siviiliin paluuta sain seurata työskennellessäni Kritsin tukiasumispalveluissa.

Lähdeluettelo

Aho Timo (1998) *Raportti pakkolaitosvangeista* (lyhennelmä) Ladattavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/f95w5x9a33sh3fp.pdf> (28.8.2009)

ARA (2008) *Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman aiesopimukset* <http://www.ara.fi/default.asp?contentid=11648&lan=fi> (18.1.2010)

Beck Ulrich (1992) *The Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage

Burgess Ann Wolbert, Commons Michael Lampert, Safarik Mark E., Looper Ruthann Rockwell, Ross Sara Nora (2007) "Sex Offenders of the Elderly: Classification by Motive, Typology and Predictors of Severity of Crime", *Aggression and Violent Behaviour* 12 (2007) 582-597

Criminal Justice and Courts Services Act 2000

Criminal Justice Act 2003

Correctional Service of Canada <http://www.csc-scc.gc.ca/text/organi-eng.shtml>

Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (luonnos 2009)

Feeley Malcom M., Simon Jonathan (1999) "The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and its Implications", *Criminology*, 30:4, s. 449-474

Forma Pauli, Saarinen Arttu (2006). "Kuntien palvelutuotannon lähitulevaisuus" Teoksessa Saari, Pirjo, Väänänen, Janne ja Harkonmäki, Karoliina (toim.) *Kuntatyö murroksessa - miten jaksaa työntekijä?* Kuntien eläkevakuutus, Helsinki. s. 25-32.

Gardland David (2001) *The Culture of Control*, Oxford: Oxford University Press

Giddens Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity Press

Granfelt Riitta (2003) *Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta*. Ympäristöministeriön julkaisu 613. Helsinki: Ympäristöministeriö, 12.

Granfelt Riitta (2005) "Vapautuvien vankien tuettu asuminen". Teoksessa Hynynen, Raija

(toim.) *Asuntoja ja tukea asunnottomille*. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Ympäristöministeriön julkaisu 745. Helsinki: Ympäristöministeriö, 119-157.

Granfelt Riitta (2007) *Tuettua polkua vapauteen*. Selvitys Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluista ammatillisen tuen näkökulmasta.

Grönholm Anna-Katarina (2002), "Pitkäaikaisvangit", teoksessa Salminen, M. ja Toivonen, K. toim. (2002) *Vankeinhoidon perusteet*, Tietosanoma

Haslewood-Pócsik Ilona, Smith Emily, Spencer Jon (2008) *IMPACT Cirles: balancing risk management with support. A study of an innovative approach in working with sex offenders*, Criminal Justice Research Unit, University of Manchester

Helsingin kaupunki (2009) *Asunnottomien palvelut* http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Sosv/fi/Aikuisten+palvelut/Asunnottomien+palvelut/Asunnottomien+sosiaalipalvelut/asunnottomien_sosiaalipalvelut_5 (31.8.2009)

Hinkkanen Ville (2009) *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*. Tutkimus rangaistuskäytännöistä ja seksuaalirikosten uusimisesta. OPTL:n tutkimustiedonantoja 92.

Hirsjärvi Sirkka, Hurme Helena (2004) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*, Helsinki University Press

Hynynen Raija (2005) (toim.) *Asuntoja ja tukea asunnottomille*. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Ympäristöministeriön julkaisu 745. Helsinki: Ympäristöministeriö, 119-157.

Hypén Kimmo (2004) *Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet*. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004

Junnila Mika (2008) *Suomalaisten vankien turvallisuus*, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 5/2008

Juvonen Tuula, Varjonen Kaijus (2006) *On turha luulla, että mies kadulta pärjäs itekseen ilman tukea*, Vasu-projekti 25.5.2004-28.2.2006

loppuraportti, Espoon sosiaali- ja terveystoimi,
Mielenterveys- ja päihdepalvelut

Jyväällä –hanke (2009)

<http://www.jyvalla.fi/jyvalla.html> (2.3.2009)

Karjalainen Jouko, Viljanen Olli (2009) *Arki kuntoon – lainrikkojien tuen tarve*, Terveystoimen ja hyvinvoinnin laitos, Valopaino oy: Helsinki

Karsikas Vuokko (2009) *Oma koti-hankekatsaus*, esitelmä PAAVON-ohjausryhmälle 10.3.2009

Kemshall Hazel (1998), *Risk in Probation Practice*, Ashgate

Kemshall Hazel (2001) *Risk Assessment and Management of Known Sexual and Violent Offenders: A review of current issues*, Police Research Series Paper 140, Home Office, London

Kemshall Hazel (2008) *Understanding the Community Management of High Risk Offenders*, Open University Press

Kemshall Hazel, Maguire Mike (2001) "Public Protection, Partnership and Risk Penalty: The Multi-Agency Risk Management of Sexual and Violent Offenders" *Punishment and Society* Vol 5, 2, 237–264.

Kirkwood Steve, Richley Tim (2008) "Circles of Support and Accountability: the case for their use in Scotland to assist in the community reintegration and risk management of Sexual Offenders", *Scolag Legal Journal* 372:2008, s. 236-239

Kivivuori Janne, Kemppi Sari, Smolej Mirka (2002) *Etusivujen väkivalta: Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Koskela Hille (2001) *Turha pelko pois? Väkivallan pelon ymmärtäminen poliisin haasteena*, *Poliisin toimintaympäristön strateginen uudelleenarviointi*, Sisäasiainministeriö, Poliisiosaston julkaisu 1/2001 s. 73-79

Kotiranta Hanna, Pajula Tiina (2009) *Espoolaisten asunnottomien kokemuksia kodittomuudesta*, Laurea

Kouhi Sanna, Rauhala Olli, Pätsi Jukka (2008) *Hoitoa vailla, vaikea hoitaa –hanke 2006-2008. Kokemuksia etsivästä ja jalkautuvasta työstä*

asunnottomien mielenterveysasiakkaiden parissa. Seminaariesitelmä asunnottomuuspäivillä 16.-17.10.2008 Ladattavissa: <http://www.socca.fi/asunnottomuus/liitteet/TK6Kouhi.pdf> (17.11.2008)

Kriminalforsorgen (2009)

<http://www.kriminalforsorgen.dk/Default.aspx?ID=16> (20.4.2009)

Kriminalomsorgen (2009)

<http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=430470> (20.4.2009)

Kuparinen Riitta (2005) *Ei meidän naapuriin - Tapaustutkimus asukas yhteisön suhtautumisesta kehitysvammaisten asuntolan rakentamiseen*, Helsingin yliopisto

Laine Matti (2008) "Murha ja elinkautinen", *Haaste* 4/2007, Oikeusministeriö, Rikoksentorjuntaneuvosto

Laki rikoslain muuttamisesta 780/2005

Layton MacKenzie Doris, Goodstein Lynne (1995) "Long term incarceration impacts and characteristics of long term offenders" in Flanagan, T. J. (ed.) (1995) *Long-term Imprisonment*, Policy Science and Correctional Practice" Sage Publications

Lea Susan, Auburn Tim, Kibblewhite Karen (1999) "Working with Sex Offenders: The Perceptions and Experiences of Professionals and Paraprofessionals", *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 43, No. 1, 103-119 (1999)

Lehti Martti (2008) "Henkirikollisuuden viime vuosien kehityslinjoja", *OHOI* 4/2008, 20-22

Lehti Martti (2002) *Henkirikokset 1998 – 2000, Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998 - 2000 tulleista henkirikoksista*, OPTL:n julkaisuja 194/2002, Tilastokeskus Oikeus 2002:14

Lehtonen Leena, Salonen Jari (2008) *Asunnottomuuden monet kasvot*, Suomen ympäristö 3/2008

Lightowler Claire, Hare D.(Eds.) (2009) *Prisons and Sentencing Reform, Developing Policy in Scotland*, SCCJR Report 2/09. Ladattavissa: http://www.sccjr.ac.uk/documents/Report%202009_%20%20-%20Prisons%20and%20Sentencing%20Reform.pdf (7.9.2009)

- Lintonen Tomi (2008) *Rikosseuraamusasiakkaiden päihteiden käyttö*, seminaariesitelmä 18.11.2008, Rikosseuraamusasiakkaiden terveystutkimus-seminaari
- Lipsonen Leo (1997) *Vangittu kulttuuri*, Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 1/1997, Edita, Helsinki
- Maguire Mike, Kemshall Hazel, Noaks Lesley, Wincup Emma, Sharpe Karen (2001) *Risk Management of Sexual and Violent Offenders, The Work of Public Protection Panels*, Police Research Series Paper 139, Home Office, London
- McNeill Fergus (2009) "Risk, responsibility and reconfiguration: Penal adaptation and misadaptation", *Punishment & Society*, Vol. 11, No. 4, 419-442 (2009)
- McNeill Fergus (2009) "What works and what's just?", *European Journal of Probation*, Vol. 1, No. 1, s. 21-40
- Muiluvuori Marja-Liisa (2008) Sähköposti 17.12.2008
- Muiluvuori Marja-Liisa (2009) Sähköposti 12.10.2009
- Mäkipää Leena Kristiina (2004), "Täällä niitä psykoja riittää" – *Ilta-Sanomien henkirikosuutisointi vuosina 1980, 1993 ja 2000*, Helsingin yliopisto, viestinnän laitos
- Nousiainen Kirsi, Sunikka Sanna (toim.) (2009) *Asunnottomuuskirja 2. Ensisuojusta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi* Helsinki : Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus
- Oikeusministeriö (2001) Rikoksettomaan elämänhallintaan, Seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista selvittäneen toimikunnan mietintö, Komiteamietintö 2001:2
- Oikeusministeriö (2009) *Seksuallirikollisten hoito*, Työryhmämietintö 2009:1, Oikeusministeriö
- Peräkylä Anssi (1997) "Validity and reliability in research based on tapes and transcripts". In Silverman, D. (ed) *Qualitative Analysis: Issues of Theory and Method*. London: Sage, pp. 201-220.
- Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma, periaatepäätös. Ladattavissa <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=80707&an=fi> (8.8.2008)
- Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman suppean ohjausryhmän kokousmuistio 2/2009 (10.3.2009)
- Pratt John (2000) "The Return of the Wheelbarrow Men; or, the Arrival of Postmodern Penalty?", *British Journal of Criminology*, 40, 127-145
- Rantala Kati (2004) *Vankilasta vapautuvat huumeidenkäyttäjät: Sosiaalinen ongelma?*, Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen tutkimuksia 3/2004
- Reiner Robert (1997) *Media made criminality*, teoksessa Maguire Mike, Morgan Rod, Reiner Robert (eds.) (1997) *The Oxford Handbook of Criminology*, 2nd. ed., Oxford University Press, s.189-232
- Rikoslaki 19.12.1889/39
- Rikosseuraamusvirasto (2008) <http://www.vankeinhoito.fi/15121.htm> 5.11.2008
- Rikosseuraamusvirasto (2008 /2) <http://www.vankeinhoito.fi/15121.htm> 5.11.2008
- Rikosseuraamusvirasto (2009) <http://www.rikosseuraamus.fi/47880.htm> 11.9.2009
- SACRO (2007) http://www.sacro.org.uk/MAPPA-Briefing_04-07.pdf
- SACRO (2007 /2) http://www.sacro.org.uk/ISMS_leaflet_NAT-358.pdf
- Salin Susanna (1996) *Elinkautisvangit – elämäähän se on muurien tälläkin puolella*, Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5/1996, Edita, Helsinki
- Scottish Prison Service (2009) <http://www.sps.gov.uk/default.aspx?documentid=7811a7f1-6c61-4667-a12c-f102bbf5b808> (28.9.2009)
- Seddon Toby (2008) *Dangerous Liaisons, Personality disorder and the politics of risk*, *Punishment & Society*, Vol. 10(3) s. 301-317
- Sellistä omaan asuntoon – Vuokra-asunnon hakeminen Oulussa. Esite.
- Siltavalmennus (2009) http://www.siltavalmennus.fi/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=68&Itemid=106 (25.8.2009)

- Siltavalmennus (2009 /2)
http://www.siltavalmennus.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=155&Itemid=181 (25.8.2009)
- Siltavalmennus (2009 /3) Kuntoutuspolku ja kuntoutusmaksut Silta-Valmennuksessa. Esite.
- Sininauhaliitto (2009)
http://www.sininauhaliitto.fi/sininauhasaatio/tuettu_asumin_kokonaisvaltainen_ja_sosiaalinen_isannoiti/?session=57253839 (31.8.2009)
- Sirén Reino (2005) *Alkoholi väkivaltatilanteissa* teoksessa Sirén Reino, Honkatukija Päivi (toim.) (2005) *Suomalaiset väkivallan uhreina – Tuloksia 1980-2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista*, OPTL:n julkaisuja 216
- Sirén Reino, Kivivuori Janne, Kääriäinen Juha, Aaltonen Mikko (2007) *Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2006*, OPTL:n tutkimustiedonantoja 74
- Smolej Mirka, Kemppi Sari (2003) *Väkivaltautisointi ja rikollisuuden pelko* teoksessa OPTL (2003) *Rikollisuustilanne 2002 Rikollisuus tilastojen valossa*, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 200 sivut 219-229
- Stenberg Anna (2009) Sähköposti 28.5.2009
- Stoat Taija, Laajasalo Taina, Häkkänen Helinä (2005) *Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen uusintarikollisuus*, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2005
- Sunikka, Sanna & Seppälä, Ullamaija & Granfelt, Riitta (2007) *Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen*. Helsinki: SOCCAn ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja, 13.
- Suomela Maarit (2007) Vasu-hankehakemus Raha-automaattiyhdistykselle
- Taali Anne, Taruvuori Karoliina, Karsikas Vuokko (2009) *Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden ja vankien arjen taidot sekä niiden kehittäminen*, Oma Koti-hanke, luonnos 18.8.2009
- Tainio Hannele (2009) *Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä – näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen*, julkaisematon luonnos 20.9.2009
- Tiitinen Virpi (2008) *Asunnottomat 2007*, Selvityksiä 3/2008
<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=22257&lan=FI>
- Tyni Sasu (2008) Sähköposti 5.12.2008
- Tyni Sasu (2009) Sähköposti 8.10.2009
- Valvira (2009)
www.valvira.fi/luvat/oikeuspsykiatria/oikeuspsykiatrinen_hoitito 1.4.2009
- Vankeuslaki 767/2005
- Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti (2006) *Rikoksesta rangaistujen tuen tarve, suositukset yhteistoiminnalle*, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6
- Vankiluku 1.10.2009
- Väestötietojärjestelmä (2009)
[http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/8AE1D01A8A33BA89C225757B003EBE76/\\$file/20090131.htm](http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/8AE1D01A8A33BA89C225757B003EBE76/$file/20090131.htm)
- Ward Tony, Polaschek Devon L. L., Beech, Anthony R. (2006). *Theories of sexual offending*. West Sussex, England: John Wiley and Sons, Ltd.
- Wilson Robin, Picheca Janice, Prinzo Michelle (2005) *Circles of Support & Accountability: An Evaluation of the Pilot Project in South-Central Ontario*, Correctional Services of Canada
- Ympäristöministeriö (2009)
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=827&lan=fi#a0>
- Ympäristöministeriö (2009 /2)
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=80707&lan=fi>
- Ympäristöministeriö (2009)
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=827&lan=fi#a0>

Liitteet

Liite 1. Vierailut ja tapaamiset

2008

Yleiset				
	Päivämäärä*	Paikka	Toimiala / yksikkö	Työntekijä(t)**
	30.6.2008	Rikosseuraamusvirasto	Turvallisuus	Tarkastaja
	30.7.2008	VVA ry	Sällikoti	Hankevastaava
	31.7.2008	VVA ry	Kalkkers	Yövuoron työntek.
	7.8.2008	Rikosseuraamusvirasto	Tilastotuotanto	Tutkija
	18.8.2008	Länsi-Suomen aluevankila	Sijoittajayksikkö	Johtaja
	21.8.2008	Etelä-Suomen aluevankila	Sijoittajayksikkö	Erikoissuunnittelija
	3.9.2008	Helsingin poliisilaitos	Väkivaltarikosyksikkö	V.Rikoskonstaapeli
	11.9.2008	Rikosseuraamusvirasto	VHL tuloslinja	Erytisasiantuntija
	24.9.2008	Kriminaalihuoltolaitos	Espoo	Kriminaalihuolto.tt.
	30.9.2008	Helsingin vankila	Sörnäinen	Johtaja
	1.10.2008	Rikosseuraamusvirasto	KHL tuloslinja	Erikoissuunnittelija
	22.10.2008	Socca	Asunnottomien palvelujen kehittämissyksikkö	Sosiaalityöntekijä, Lääkäri
	27.10.2008	Kriminaalihuoltolaitos	Helsinki	Apulaisjohtaja
	28.10.2008	Helsingin avovankila	Suomenlinna	Vankeinhoitoesimies
	30.10.2008	Stakes		Tutkija
	21.11.2008	Terveydenhuoltoyksikkö		Psykiatri
	2.12.2008	Helsingin avovankila	Suomenlinna	Sosiaalityöntekijä
	9.12.2008	Helsingin poliisilaitos	Väkivaltarikosyksikkö	Rikositylikomisario
Kuntavierailut				
	19.12.2008	Joensuu	Sosiaalitoimi (aikuiset) Pyhäselän vankila, KHL	Sosiaalityöntekijä Sosiaalityöntekijä Kriminaalihuoltot.t.
Työseminaarit				
	4.12.2008		Kohderyhmä	Läsnä 15 henkilöä

2009

Yleiset				
	Päivämäärä	Paikka	Toimiala / yksikkö	Työntekijä(t)
	27.1.2009	Kylmäkosken vankila		Sosiaalityöntekijä
	30.1.2009	Hämeenlinnan vankila		Sosiaalityöntekijä
	13.5.2009	Helsingin vankila		Stop-yhdyshenkilö
	25.5.2009	Riihimäen vankila	Stop-osasto	Työntekijät
	26.8.2009	Psykiatrinen vankisairaala	Vantaa	Psykiatri, psykologi
	28.9.2009	Sininahaliitto	Aina-hanke	
Kuntavierailut				
	21.1.2009 22.1.2009	Kuopio	Vankila, Niiralan kulma, Työterapinen yhd.	
	2.2.2009	Jyväskylä	KHL / Jyväskylä Katulähetys	Projektipäällikkö Toiminnanjohtaja
	4.2.2009	Oulu	Vankila, P-S Sijoittajayksikkö, Oulun k.asumispalv.	Sosiaalityöntekijä Erikoissuunnittelija Palveluesimies
	25.3.2009	Lahti	KHL	Apulaisjohtaja
	20.8.2009	Tampere	Siltavalmennus, Setlementti naapuri	
	3.9. 2009 4.9.2009	Vaasa	Vankila Vanhan Vaasan sairaala	Johtaja, ap.johtaja, Sosiaalityöntekijä Sosiaalityöntekijä
Ulkomaanvierailut				
	16.3.2009 18.3.2009	Glasgow, Iso-Britannia	Criminal Justice Social Work Sacro	
	22.4.2009 23.4.2009	Århus, Tanska	Pensioner Skejby	
	6.5.2009	Göteborg, Ruotsi	Skyddsvärnet i Göteborg	
Työseminaarit				
	12.2.2009	Asumisratkaisut (Suomi)		Läsnä 16 henkilöä
	27.5.2009	Asumisratkaisut (Ulkomaat)		Läsnä 8 henkilöä

*Joissakin paikoissa, kuten Rikosseuraamusviraston eri osastoilla vierailtiin projektitutkimuksen aikana useampia kertoja.

** Joidenkin vierailujen aikana tavattiin useampia henkilöitä ja tutustuttiin koko organisaation toimintaan. Muutamissa vierailukohteissa oli mahdollista keskustella myös asiakkaiden kanssa. Näiltä osin tässä taulukossa ei ole lueteltu kaikkia tavattuja henkilöitä.

Liite 2. Internet-sivut

Kuntien Internet-sivuja

Espoo

www.espoo.fi

Espoon kaupungin vuokra-asunnot

<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;18678;408>

Helsinki

www.hel.fi

Helsingin asunnottomien sosiaalipalvelut

http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Sosv/fi/Aikuisten+palvelut/Asunnottomien+palvelut//asunnottomuus

Joensuu

www.jns.fi

Jyväskylä

www.jyvaskyla.fi

Kuopio

www.kuopio.fi

Lahti

www.lahti.fi

Lahden kaupungin asunnottomien palvelut

<http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages/6F393E73B6FAA4A7C2256E7F004201C2>

Oulu

www.ouka.fi

Kenttätien palvelukeskus

<http://www.ouka.fi/sote/paihteet/asumispalvelut.htm>

Tampere

www.tampere.fi

Turku

www.turku.fi

Turun kaupungin asumispalvelut

<http://www.turku.fi/Public/default.aspx?uiellementsiz=3&nodeid=9652>

Vantaa

www.vantaa.fi

Järjestöjen ja muiden tahojen Internet-sivuja

Kriminaalihuollon tukisäätiö

www.krits.fi

Kriminalforsorgen (Tanska)

www.kriminalforsorgen.dk

Kriminalomsorgen (Norja)

www.kriminalomsorgen.no

Kriminalvården (Ruotsi)

www.kriminalvarden.se

Niiralan kulma (Kuopio)

<http://www.niiralankulma.fi/index.asp>

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma

ARA

<http://www.ara.fi/default.asp?node=1725&lan=fi>

Ympäristöministeriö

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=827&lan=fi>

Aiesopimukset

<http://www.ara.fi/default.asp?node=1672&lan=fi#a0>

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca

www.socca.fi

Rikosseuraamuslaitos (Rise)

www.rikosseuraamus.fi

Sacro (Skotlanti)

<http://www.sacro.org.uk/>

Silta-valmennusyhdistys ry (Tampere)

<http://www.siltavalmennus.fi/>

Sininauhaliitto

www.sininauhaliitto.fi

Työterapinen yhdistys ry (Kuopio)

<http://www.tyoterapinen.net/index.php?Etusivu>

Vailla vakinaista asuntoa ry

www.vvary.fi

Liite 3. Kuviot ja taulukot

Kuvio 1: Pakkolaitosvangit ja koko rangaistusta suorittavat vangit.

Kuvio 2: Elinkautisesta vankeusrangaistuksesta vuosina 1992-2007 vapautuneet.

Taulukko 1: Otannan vankien lukumäärä päärikoksen mukaan

Taulukko 2: Koevapauden kautta vapautuneet

Taulukko 3: Vapautumislaitos

Taulukko 4: Aluevankila vapautuessa

Taulukko 5: Esimerkkejä tuetun asumisen hinnoittelusta.

Palvelun tuottaja	Palvelun hinta /vrk	Palvelun hinta /kk	Vuokra / kk	Yhteensä / kk	Hinta koostuu
ASSO (Helsinki)	ei erillistä maksua	ei erillistä maksua		330 €	Vuokra, tarpeenmukainen tuki, joka katsotaan kuuluvaksi normaaliin sosiaalityöhön, *(kaupunki subventoi kustannuksia)
Kriminaalihuollon tukisäätiö (asumisyhteisö, Helsinki)	47 € / vrk	1 410 €	ei erillistä vuokraa	1 410 €	Asuminen, asumisen tuki, Kritsin muiden palveluiden käyttö
Kriminaalihuollon tukisäätiö (tukiasunnot, Helsinki)	ei erillistä maksua	ei erillistä maksua	10-15 €/m2/kk		Asuminen, asumisen tuki, Kritsin muiden palveluiden käyttö
Siltavalmennus (Tampere, kuntoutuksen jälkeinen tukiasuminen)	28 € / vrk ensimmäiset 9kk sen jälkeen kevyellä tuella 13 €/ vrk + vuokra	840 € tiiviillä tuella (9 kk)/ 390 € kevyellä tuella tiiviin tuen jälkeen	270-303 €	660 - 1143 €	Asuminen, asumisen tuki mm. henkilökohtainen ohjaaja, sosiaalinen isännöinti
Sininahasäätiö (Helsinki)	n. 15 € / vrk	450 €	400-500 €	850 - 950 €	Asuminen, asumisen tuki kokonaisvaltainen isännöinti
Työterapinen yhdistys (Patakukkulan toimintakesk.)	53,01 € Startti/ 44,70 € Rivitalo	1590,30 € Startti / 1341 € Rivitalo	336,90 € (molemmissa yksiköissä)	1677,90 - 1927,20 €	Asuminen, asumisen tuki, yhteisökokoukset

Taulukko 5: Esimerkkejä tuetun asumisen hinnoittelusta.

English summary

In Finland, prisoners who are seen as "difficult to house" are often considered as those who suffer from substance abuse and mental health problems and who no longer reach the available support services. However, among released prisoners there are also those whose problems of housing and re-integration arise from either long prison sentence, risk of re-offending or public pressure.

This report maps out some of the available supported housing services for this group in Finland and in other countries. It also draws a picture of the support services these offenders would need after their release. In addition the report maps out the Probation Foundation's role in the re-integration process. Data used consists of visit reports and interviews along with data obtained from the prisoner data system together with other statistical data from the Criminal Sanctions Agency.

There appears to be lack of personally planned support services in Finland for this group of ex-offenders. Many of the currently available supported housing services require certain types of clients. The services often leave out those released prisoners who for example are well known to the public or cannot live with other ex-offenders due to the nature of their crime. In addition to more flexible services there is also a need for different types of support and treatment programmes.

The Probation Foundation has gained experience from housing these kinds of ex-offenders. Along with the growing demand for the Probation Foundation's housing services comes the need to pay attention to the flexibility of the supported housing structure and the personnel resources. Also the personnel's need for training and their coping at work are areas that need consideration.

ISBN 978-952-67170-6-7 (nid)

ISBN 978-952-67170-7-4 (pdf)

KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

Kinaporinkatu 2 E 39

puhelin (09) 7743 610

faksi (09) 7743 6121

www.krits.fi